



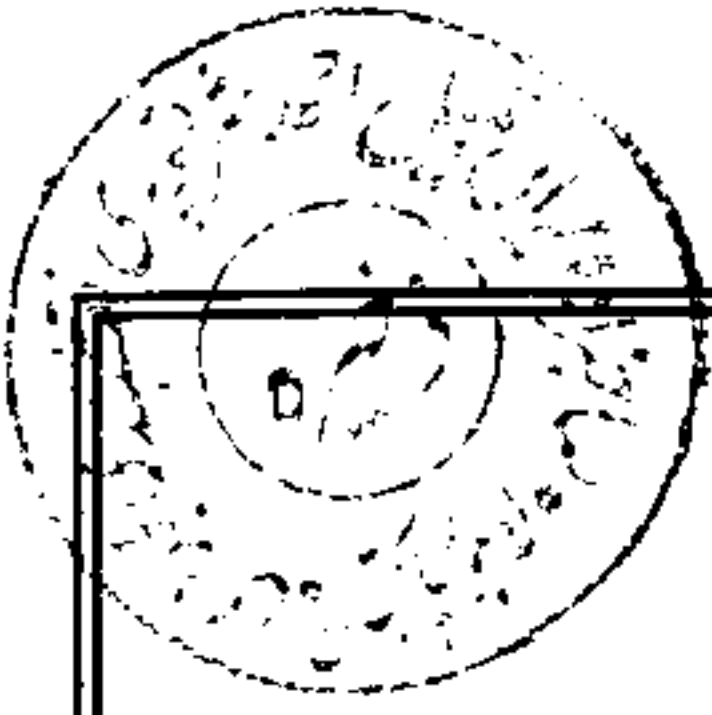
چائیں

تے

سویرا

پروفیسر کٹر کبیر احمد صلیبی

صدیق پبلی کیشنز



چائن تے سویرا

پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی

ایم۔ اے، پی ایچ ڈی

سابق صدر شعبہ علوم اسلامیہ، پنجاب یونیورسٹی، لاہور

سابق صدر شعبہ عربی و علوم اسلامیہ، اسلامیہ یونیورسٹی، بہاولپور

سابق صدر شعبہ عربی و علوم اسلامیہ، جامعہ الکریم، ریٹ فورڈ (پوکے)

صدیقی پبلی کیشنز

118 روشن پارک، عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال، نزد ملتان چوکی لاہور -1

042-8450161 - 0333-4357440

دفتر ماہنامہ نور اسلام، کاشانہ شیر ربانی، 5-1 جمیری سٹریٹ، جمیری محلہ -2

نزد دربار داتا گنج بخش، لاہور 042-7313356

جملہ حقوق بحق ناشر محفوظ

81636	چائن تے سویرا	: نام کتاب
	پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی	: مولف
	سعید احمد صدیقی ایم اے، صدیقی پبلی کیشنز	: ناشر
	ایک ہزار	: تعداد
136		: صفحات
2008	جنوری	: سال طباعت
80	روپے	: قیمت
042-6169646 - 03004484218	ڈیزائن ویلی، اردو بازار، لاہور	: کمپوزنگ
	سعید احمد صدیقی ایم اے	: باہتمام
	آر۔ زیڈ پبلی کیشنز، 2 کورٹ سٹریٹ، 26 لوئر مال، لاہور	: پرنٹرز

صدیقی پبلی کیشنز

- 1 118 روشن پارک، عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال، نزد ملتان چوگلی لاہور
042-8450161 - 0333-4357440
- 2 دفتر ماہنامہ نور اسلام، کاشانہ شیر ربانی، 5-1 جمیری سٹریٹ، جمیری محلہ
نزد دربار داتا گنج بخش، لاہور 042-7313356

عنواناں دی ونڈ

4	کتاب کہانی
5	ایس کتاب بارے کچھ گزارشاں
7	عرض ناشر
	ترجمہ تے تفسیر القرآن
9	فن تفسیر دی اہمیت تے تفسیر دی لوڑ کیوں پئی
17	سورہ بقرہ آیات 21 تا 25
20	سورہ بقرہ آیات 158 تا 160
24	سورہ بقرہ آیات 188 تا 189
28	سورہ آل عمران آیات 108 تا 110
32	سورہ آل عمران آیات 161 تا 165
37	سورہ المائدہ آیات 72 تا 76
41	سورہ الفرقان آیات 71 تا 77
45	سورہ القدر آیات 1 تا 5
49	سورہ الماعون آیات 1 تا 6
	سیرت رسول عربی ﷺ
53	دو جگ دے سردار محمد ﷺ
58	اخلاق نبی ﷺ وچ علم تے اٹھار دے جلوے
62	خلق نبی ﷺ دے رستے وچ خرچ کرنا
68	صفٹاں پاک رسول ﷺ دیاں (صادق تے امین)
76	حضور ﷺ اک فاج دی حیثیت ہال
81	سالار تشبہ ال سیدنا صدیق اکبر رضی اللہ عنہ
	معاشی تے معاشرتی زندگی دے طور طریقے
86	اسلام دا نظام تجارت
91	ناپ تول وچ انصاف
96	نیک مقاصد دی لگن
102	آخرت دا خوف
106	جنگے کماں دی تلقین
110	سچ گل کرناں
115	نوجوان تے جذبہ ایثار
120	اسلام وچ سرمایہ دار تے مزدور دا باہمی رشتہ
123	اولاد دی چنگی تربیت

کتاب کہانی

چائن تے سویرا محترم پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب سابق چیئرمین شعبہ علوم اسلامیہ پنجاب یونیورسٹی لاہور دیاں اہناں تقریراں دا مجموعہ اے جہڑیاں آپ نے مختلف وقتاں وچ ریڈیو پاکستان یا ٹیلی ویژن دے بعض پروگراماں وچ عوامی راہنمائی لئی کیتیاں سن۔ ڈاکٹر صاحب اللہ دے فضل نال کسے تعارف دے محتاج نہیں۔

آپ دیاں اہ تقریراں جو ہوائی لہراں تے سفر کر دیاں سن صرف اہناں لوکاں واسطے فائدہ مند سن جہاں نے ڈاکٹر صاحب دے اہ پروگرام آپنی سُننے یا دیکھے سن۔ جد کہ اہناں دی افادیت دائمی اثرات دی حامل وی سی۔ ایسے لئی اہ مفید تے مستند تقریراں جہڑیاں ڈاکٹر صاحب نے ہوائی لہراں دے حوالے نال پیش کیتیاں سن اہناں نوں کتابی شکل وچ پیش کرنا گویا صدقہ جاریہ دی حیثیت رکھدا اے۔ ایس لئی جناب سعید احمد صدیقی ڈائریکٹر صدیقی پبلی کیشنز لاہور نے اپنے والد بزرگوار دا پنجابی زبان وچ موجود انمول سرمایہ منظر عام تے لیان دا شرف حاصل کیتا اے۔

ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب عربی، فارسی، اردو، انگریزی وغیرہ کئی زباناں دے چائن والے عالم فاضل نیں۔ پنجابی زبان اہناں دی مادری زبان دا درجہ رکھدی اے چنانچہ آپ نوں جدوں کدی وی پنجابی زبان دے حوالے نال اسلامی موضوعات اُتے چائن پاؤن دا موقع ملیا تاں آپ نے اوس نوں الحمد للہ کہہ کے قبول کیتا تے ”اسلامی تبلیغ بذریعہ پنجابی زبان“ دے حوالے نال کھلے متھے حضور علیہ السلام دے ایس ارشاد اُتے عمل کیتا کہ ”بلغوا عنی ولو آیة“ یعنی لوکاں تک میرا تانی پیغام پہنچاؤ۔ بھاویں اہ اک آیت ای ہووے۔

قارئین کرام ایس کتاب راہیں پنجابی زبان دے حوالے نال مختلف اسلامی موضوعات بارے چٹنی طراں واقف ہو سکدے نیں تفسیر تے سیرت رسول ﷺ تے مختلف اخلاقی موضوعات نوں ایس کتاب دی اشاعت پاروں اک طراں اک دائمی حیاتی مل گئی اے۔ سچے رب دے حضور میری ایہ دعا اے کہ رب کریم ناشردی ایس کوشش نوں قبول فرمائے تے زیادہ توں زیادہ لوکاں نوں ایس توں فائدہ اٹھان دی توفیق دیوے۔ (آمین)

احقر العباد

ابوالبقاء قدر آفاقی ایم اے

306-2-ڈی ون

ٹاؤن شپ لاہور۔ فون: 5118674

ایس کتاب بارے کچھ گزارشاں

پنجاب دی دھرتی نوں برصغیر پاک و ہند دیاں ساریاں دھرتیاں وچ بڑا اچا تے سوہنا مقام و مرتبہ حاصل اے۔ برصغیر دے طول و عرض نے بے شمار قوماں دے عروج و زوال دیاں کہانیاں اپنے دامن دے وچ سجا رکھیاں نیں۔ جہاں نوں پڑھ کے اچیاں نسلاں، وڈیاں قوماں تے الہامی تے غیر الہامی فکر و تعلیمات رکھن والے لوکاں دی معاشرتی، سیاسی، اخلاقی، مذہبی، فکری، علاقائی، معاشی تاریخ دا پتہ چلدا اے۔

پنجاب وچ جرنیل، مفکر، سیاستدان، حکمران، دانشور، ادیب، شاعر، فنکار تے اولیاء اللہ ہر طبقے دے لوک پیدا ہوئے نیں۔

پنجاب دی زمین، پنجابی زبان، پنجابی رسماں تے رواج برصغیر وچ انوکھا، وکھرا تے اچا مقام رکھدے نیں۔ پنجابی لوک ورثہ ایذا شاندار اے جدی پورے علاقے وچ کوئی مثال نہیں۔

پنجابی زبان دے لکھاری بڑے عظیم لوگ نیں جہاں نے پنجابی زبان دی لسانی (Linguistic Classification) برتری نوں ہمیشہ پروان چڑھایا۔
 پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب پنجاب دے سب توں وڈے تعلیمی ادارے پنجاب یونیورسٹی وچ اسلامیات دے سربراہ (Chairman) رہے نیں۔
 اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور وچ وی ڈاکٹر صاحب نے شعبہ اسلامیات دے سربراہ دے طور تے خدمات انجام دتیاں نیں۔

ڈاکٹر صاحب نے سؤنی تے حنی الہامی کتاب قرآن مجید تے تحقیق کر کے Ph.D دا مقالہ لکھیا جیہڑا منظور ہون توں بعد پنجاب یونیورسٹی نے چھاپیا۔ مقالات صدیقی، تجلیات رسالت ﷺ، نبی کریم ﷺ بحیثیت مثالی شوہر، نبی کریم ﷺ دی شان و

عظمت، شخصیات عبادات معاملات، خطبات جمعہ، روایات ام المومنین حضرت عائشہ صدیقہ اور آداب زندگی تو علاوہ بہت سارے کتابچے تے بے شمار علمی تے تحقیقی مقالے رسالے و جرائد تے اخباراں دے وچ ڈاکٹر صاحب دے چھپدے رہندے نیں۔ ریڈیو پاکستان تے ٹیلی ویژن اتے وی ڈاکٹر صاحب دے پروگرام نشر ہوندے رہندے نیں۔

ڈاکٹر صاحب دیاں پنجابی تقریراں دا مجموعہ ”چائن تے سویرا“ تہاڈے ہتھاں وچ اے۔ ڈاکٹر صاحب نے ایس کتاب وچ قرآن مجید دیاں سورتاں دی تفسیر بیان کیتی اے۔ رحمۃ للعالمین حضور نبی کریم ﷺ دی سیرت پاک دانوروی پھیلایا اے۔ صحابہ کرامؓ دا ذکر وی کیتا اے۔ اسلامی تعلیمات نوں وی بڑے سوہنے رنگ وچ لوکاں دی راہنمائی واسطے دسیا اے۔ معاشرتی تے سماجی برائیاں دا علاج وی تجویز کیتا اے۔

بڑے سچے (Comprehensive) لفظاں نوں سوہنے تے نھرے رنگ دتے نیں۔ اے تقریراں سن کے جھتے ذہن نوں غذا ملدی اے او تھے بندہ روحانی سکون وی محسوس کردا اے۔ اللہ تعالیٰ پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب دی صحت تے حیاتی وچ برکت دیوے تاں جے مخلوق خدا راہنمائی حاصل کردی روے۔ آمین۔

پروفیسر ڈاکٹر محمد شعیب

ایم۔ اے، پی ایچ ڈی

شاہ عنایت قادری اکیڈمی

نوری سٹریٹ نمبر 1-A،

امیر روڈ بلال گنج لاہور۔

10-11-07

عرض ناشر

انساناں دی راہنمائی واسطے اللہ رب العزت نے انبیاء کرام دا سلسلہ شروع کیتا تے نال الہامی کتاباں نازل کیتیاں تاں جے لوگ اپنے اپنے معاشرے دے وچ امن، سکون، سلامتی، سچائی تے نیکی دے نال زندگی گزار دے رہن۔ انبیاء کرام توں بعد علماء کرام دا سلسلہ چلدا اے۔ نبی کریم ﷺ دا فرمان اے۔

﴿العلماء ورثة الانبياء﴾ (الحديث)

ترجمہ: علماء نبیاں دے سچے وارث نیں۔

علماء کرام، اولیائے کرام تے سیانیاں نے لوکاں نوں اللہ تے رسول کریم ﷺ دا پیغام پہنچایا اپنی ذات تے عمل کر کے وی دکھایا۔ تاں جے عام لوک وی اپنی زندگی اللہ دے رسول دے دے ہوئے اصولاں دے مطابق گزارن۔

پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب پنجاب دی دھرتی دے اوہ ستارے نیں جہاں نے ساری حیاتی علم دے موتی و نڈیاں گزار دتی۔ یونیورسٹی، ریڈیو، ٹیلی ویژن تے کتاباں تے رسالیاں دے مضموناں دے ذریعے لوکاں دی راہنمائی کیتی۔

ڈاکٹر صاحب نے نہ صرف پاکستان بلکہ انگلستان دے وچ وی تعلیم و تربیت دا سلسلہ شروع کیتا ہو یا اے۔ ریٹائرمنٹ توں بعد دی زندگی وی لوکاں دی راہنمائی دے واسطے وقف کیتی ہوئی اے۔

انگریزی، اردو، عربی، فارسی زباناں دے نال نال ڈاکٹر صاحب نے پنجابی زبان دے وچ وی سوہنیاں خدمتاں انجام دتیاں نیں۔ پنجابی تقریراں جیڑیاں ڈاکٹر صاحب نے ریڈیو، ٹیلی ویژن تے لوکاں دے وڈے وڈے کٹھاں دے وچ کیتیاں نیں

اونان دا مجموعہ ”چائن تے سویرا“ دے نال تو چھاپن دا شرف حاصل ہو یا اے۔ ایس کتاب وچ قرآن پاک، سیرت، معاشرتی تے خانگی معاملات دے اتے قیمتی مفید تے وڈیاں گلاں کیتیاں نیں۔ ڈاکٹر صاحب دیاں تحریری، تقریری، علمی، تحقیقی جنیاں وی خدمات خاصاں تے عامان واسطے نیں اوہ ساریاں حضور فخر المشائخ میاں جمیل احمد شرچوری نقشبندی مجددی دی دعا برکت دا نتیجہ اے تے عاجز وی ایہناں دی اشاعت دا اہتمام حضرت میاں صاحب دامت برکاتہم العالیہ دی دعائے فیض والی نظر دی برکت نال انجام دے رہیا اے۔

ڈاکٹر صاحب دیاں دو جیاں کتاباں دے نال نال اے کتاب وی یقیناً سارے لوکاں نوں پسند وی آوے گی تے نالے پڑھن لگیاں سکون وی ملے گا تے ایناں گلاں تے عمل کرن نوں دل وی کرے گا۔ میں محترم ابوالبقا قدر آفاقی صاحب صدارتی ایوارڈ یافتہ سیرت نگار تے ڈاکٹر محمد شعیب صاحب دانشگر گزاراں جہاں نے بڑے خلوص توں کم لے کے میرے نال تعاون کیتا اے۔ اللہ تعالیٰ پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب نوں حیاتی تے صحت عطا فرماوے۔ آمین۔

سعید احمد صدیقی، ایم۔ اے

ڈائریکٹر صدیقی پبلی کیشنز، لاہور

10-11-07

فن تفسیر دی اہمیت تے تفسیر دی لوڑ کیوں پئی

سب توں پہلے شاہ ولی اللہ محدث دہلوی ہوراں قرآن پاک نوں فارسی زبان وچ ترجمہ کیتا۔ فیر آپ دے بیٹے شاہ عبدالقادر نے قرآن پاک دا اردو وچ ترجمہ کیتا۔ جد کہ پنجاب دی سر زمین دے علماء نے وی ایس طرف توجہ دتی۔ سب توں پہلی کوشش پنجابی زبان وچ ترجمے دی کیتی گئی۔ 1090ھ وچ نواب جعفر خاں دی سفارش تے حافظ برخوردار نے کیتی۔ اوہناں نے سورت یوسف دا پنجابی زبان وچ ترجمہ کیتا۔

پنجابی وچ پہلی تے مکمل تفسیر حافظ محمد لکھوی نے لکھی جہڑے مولوی بارک اللہ دے صاحب زادے سن۔ اہناں نے 1295ھ وچ ایس تفسیر نوں مکمل کیتا۔ اوہناں توں بعد مولوی دلپزیر بھیروی نے تے مولوی فیروز الدین ڈسکوی (متوفی 1320ھ) نے ایس طرف قدم چکیا۔ پراہ حضرات اہنوں توڑ تک نہ پہنچا سکے۔ تیرھویں صدی ہجری دے اخیر وچ تے چودھویں صدی ہجری دے شروع وچ پنجابی وچ تفسیر لکن دارحجان ہوراگے ودھیا۔ پراک گل بڑی عجیب نظر اوندی اے کہ تفسیر دامیدان تے مڈھ ایہورھیا کہ بہت سارے تفسیر لکھن والیاں نے صرف سورۃ یوسف دی تفسیر ای لکھی۔

دو جی مکمل تفسیر ”تفسیر نبوی“ اے۔ جہڑی مولوی صوفی نبی بخش حلوانی (م 1375ھ) نے لکھی۔ اہ تفسیر 41 ورھیاں وچ جا کے مکمل ہوئی۔

مکمل پنجابی تفسیراں

تفسیر محمدی: پنجابی زبان وچ قرآن پاک دی پہلی مکمل تفسیر اے۔ ایس تفسیر دی اک خصوصیت اہ وی اے کہ اہ پنجابی نظم وچ لکھی گئی اے۔ ست وڈیاں تے ضخیم جلد اں وچ لکھی ہوئی اے۔

تعارف: مصنف نے اہدے وچ ایس گل دا خیال وی رکھیا اے کہ قرآن پاک دی تلاوت دیاں ست منزلاں دے مطابق ہر اک جلد وچ مکمل کیتی اے۔ اچھا اہتمام کسے وی ہور مفسر نے نہیں کیتا۔

مصنف: ایس تفسیر دے مصنف مولانا حافظ محمد لکھوئی ہوری نیں جہڑے لکھو کے ضلع فیروز پور دے رہن والے سن۔ آپ 1311ھ لکھو کے وچ ہوئے۔

ماخذ: مصنف مرحوم نے ایس تفسیر لکھن لگلیاں جھڑیاں تفسیراں توں استفادہ کیتا اے اوہناں دے ناں اہ نیں۔ فتح الرحمن فارسی ترجمہ: شاہ ولی اللہ محدث دہلوی ہوراں دا، تفسیر مظہری، قاضی ثناء اللہ پانی پتی ہوراں دی، معالم التزیل، تفسیر جلالین بیضاوی، مدارک وغیرہا۔

اسلوب: آپ نے قرآن پاک دے معنی تین طریقاں نال بیان کیتے نیں۔ پہلے پنجابی ترویج۔ فیر فارسی نثر تے فیر پنجابی نظم وچ، فارسی ترجمہ شاہ ولی اللہ ہوراں دی تفسیر تے فتح الرحمن دا اے تے باقی دونوں ترجمے اہناں دی اپنی کاوش دا نتیجہ نیں۔

﴿سبحن الذی اسرى بعبدہ لیلا من المسجد

الحرام الی المسجد الاقصی﴾ (سورۃ الاسرار: 1)

پنجابی ترجمہ: پاکی ہے اسنوں جو لے گیا بندے اپنے نوں ہک

رات مسجد حرام تھیں مسجد اقصی تاہیں۔

فارسی: پاکی است آنکہ بہ برد بندہ خود را شبے از مسجد حرام بسوئے مسجد اقصی

تفسیر پنجابی نظم وچ: ہے پاکی اسنوں جس نے بندے اپنے نوں سیر کرایا۔ ہک راتیں
لے حرموں مسجد اقصی لگ پنچایا

ہے پاک اللہ ہر عیبوں ہر ہر پاپوں ہر نقصانوں
 سبحان تجب کارن اوہ اے اہ قدرت رب نشانوں
 اسری معنی سیر کرایا دیکھ معالم بھائی عید مراد محمد بندہ سچ رسول خدائی
 مکے والی مسجد حرام جہت حرام سد یوے
 تے اقصے پرے دور جو مسجد کعبیوں دور گنیوے
 مسجد اقصے بیت مقدس شام ولایت والی
 پہتے نبیان دا اوہ قبلہ اسدا شان بھی عالی
 ہجرت تھیں ہک سال اگے اوہ شب معراج بتاون
 ہک کھن آھے رمضان اندر ہک ماہ رجب فرماون
 معراج رسول ﷺ واہک واری نال جسے دے ہو یا اے

تفسیر نبوی: اہ قرآن پاک دی دوجی مکمل تفسیر اے۔ جنوں مولوی نبی بخش
 حلوائی (م 1364ھ) ہوراں لکھیا اے۔ اہ تفسیر وی تفسیر محمدی وانگوں پنجابی نظم وچ لکھی
 ہوئی اے۔

تعارف: ایس تفسیر دی تصنیف 1310ھ توں کچھ پہلاں شروع ہوئی تے 41 ورھیاں
 وچ مکمل ہوئی۔ پندرھویں جلد وچ لکھدے نیں

تیراں سو دس ہجری وچ ہی منزل اوّل مکی
 بہت ورے پھر وقفہ رہیا طبع نہ ایدھر ڈھکی
 تیراں سو اکونجہ وش ہن ختم ہو یا کم یا را
 سہو خطا جو ہویا استھیں خیر کریں دلدارا

مصنف آرائیں برادری وچوں سن۔ پہلے کھیتی باڑی داکم کردے رہے۔ ایسے دوران مہلے دے اک حلوائی توں مٹھائیاں بنان دا اول سکھ لیا تے آخر کار آپ وی اہ ای پیشہ اختیار کر لیا۔ ایس لئی آپ نوں حلوائی کہندے نیں۔ مولانا پچیاں نوں دینی تعلیم دیندے سن۔ آپ دی سب توں وڈی خواہش سی کہ آپ دیہاتی آبادی وچ اسلام دی تبلیغ کرن۔ ایسے لئی آپ نے اہ تفسیر لکھی۔

ایس تفسیر دے ماخذ: صحیح بخاری شریف، مسلم شریف، تفسیر روح البیان، روح المعانی، در مختار، خازن، جلالین، تفسیر مظہری، تفسیر عزیز ی، حقانی، حسینی، القان، مولانا روم، دیوان حافظ، گلستان و بوستان، مکتوبات

خصوصیات: اہل السنّت و الجماعت دے عقیدے مطابق لکھی اے۔

اسلوب: لکھن دا انداز اہ وے کہ پہلے تحت اللفظ اردو ترجمہ دیندے نیں فیر پنجانی وچ منظوم تفسیر لکھدے نیں۔ کتے کتے حاشیہ پنجابی نثر وچ وی لکھیا اے۔ زبان سوکھی تے عام فہم اے جہنوں عام لوکی سہولت نال سمجھ جان۔ (ہر سورت دے آغاز وچ اک لمبا چوڑا تعویذ لکھیا اے۔ اہ تفسیر اپنے مرشد غلام دستگیر دی اجازت نال لکھی تفسیر محمدی دے جواب وچ)۔

﴿الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم ملك يوم

الدين اياك نعبد و اياك نستعين﴾ (الفاتحہ: ۴ تا ۱)

”سب تعریف واسطے اللہ پروردگار عالمیوں کا بخشش کرنے والا مہربان خدا

وند جزا کا۔ تجھی کو عبادت کرتے ہیں، ہم اور تجھی سے مدد چاہتے ہیں۔“

ترجمہ منظوم بزبان پنجابی

سب ثنائیں رب دے تائیں پالنہار لوکائی

بخشنہارا رحم کنندہ مالک روز جزائی
خاص تیری اسمین کراں عبادت اک تینوں کرجاتا
خاص ترے تھیں مدد بھی منگدے ناصر تدھ پچھاتا
﴿الذین امنوا و تطمنن قلوبہم بذكر اللہ الابذ کر اللہ
تطمنن القلوب الذین امنوا و علموا الصلحت طوبی لہم
واحسن مآب﴾
”جو لوگ کہ ایمان لیائے اور آرام پکڑتے ہیں دل ان کے ساتھ
یا اللہ کے آرام پکڑتے ہیں دل جو لوگ کہ ایمان لائے اور کئے اچھے
اعمال خوشحالی ہے واسطے ان کے اور اچھی ہے جگہ پھر جانے کی۔“

ترجمہ و تفسیر منظومہ

جہڑے لوک ایمان لیائے تے دل اہناں دے ٹھہرے
ذکر اللہ دا کر کے پائے دلوں آرام چوکھیرے
جو لوک ایمان لیائے تے پھر چنگے عمل کمائے
اُوہناں کارن خوشحالی تے چنگاں صدق ہو یائے
ذکر لسانی، سری قلبی روحی تے اخفادے، نفسی کل لطیفاندے سنگ کردے خدادے
سلطان الاذکار جو بدن تمامی لوں لوں ذکر کریندا
سیر فی اللہ اتے سیرالی اللہ سیر عن اللہ تھیندا
انفس تے آفاق منازل طے جدوں ہو جاندا
ہو مراقبیاں تھیں فارغ وصل جن دا پاندے
نفس اماریوں لوا مر تک پہنچن فیراگاھاں؟

نفس ہووے جد مطمئنہ تس ہونے خطاب تداہان ؟

تفسیر دلپزیری: مولوی محمد دلپزیر بھیروی۔ پہلا نان محمد امین سی کے نے اہ شعر پڑھیا
ثنائے محمد بود دلپزیر۔ تے اہناں اپناں ناں دلپزیر رکھ لیا۔ آپ نے تفسیر تو مکمل کی مگر وہ ابھی
مکمل چھپی نہیں۔ صرف دس پہلے پارے چھپ چکے ہیں۔

نمونہ: بسم اللہ الرحمن الرحیم

ترجمہ نثر پنجابی: شروع نال اللہ پاک دے جو بڑا رحمان رحیم ہے

ترجمہ نظم پنجابی: شروع خدادے ناموں جو رحمان رحیم تعالیٰ

سب تے رحم کماون والا وڈیاں مہراں والا

تفسیر پہلی ب بسم اللہ والی جو آئی سرکاروں

معنے اس دا شروع کراں میں مدد الہی پاروں

یعنی منگ امداد الہی پڑھاں کلام خدائی

استعانت دی ”ب“ اس نوں کہن مفسر بھائی

جو کہ شروع کرے کوئی بندہ یا کچھ پڑھے پڑھائے

پڑھ بسم اللہ رب سچے دی مدد منگی جائے

اسم کہن جو نام کسے دا کہ آواز سدیوے

جس تھیں اوہ پچھاتا جاوے بھی تھیوے

اللہ اسم خدا دا ذاتی بسم اللہ وچ آیا

اسم اعظم بھی آکھن اسنوں اہل علم فرمایا

نامکمل تفاسیر: تفسیر فیروزی

مولانا صرف چھ پاروں کی تفسیر کر سکے۔ چار پہلے اور دو بعد کے پاروں کی تفسیر۔

بل هو قرآن مجید فی لوح محفوظ.

ترجمہ اردو نثر: بلکہ وہ عالیشان قرآن ہے لوح محفوظ میں۔ (ثبت کیا ہوا جس کا ایک حرف تک خلاف نہیں)

ترجمہ پنجابی منظوم:

عالیشان کتاب اہ آہی ہے قرآن قدیمی اللہ گے جہدی آہی اعلیٰ شان عظیمی
اندر لوح محفوظ الہی ہے اہ لکھی ساری جو کچھ اسدے اندر لکھیا ہوسی اوہو جاری
وچ کلام ربانی جیونکر رب وعدہ فرمایا پورا ہو کے رھسی اوڑک شک نہ اس وچ آیا

گلزار یوسفی، مولانا فیروز دین ڈسکوی، تفسیر سورہ یوسف، چراغ روشن، تفسیر سورہ

مریم۔ تفسیر سورہ ہمزہ، لکھنؤ، شمع محمدی، روشن الدین صاحب۔ قصص المحسنین۔

مولوی عبدالستار

نمونہ:

عشق زلیخا زکر یوسف دادر و یعقوب نبی دا

ذکر مصیبت خاصاں عامان سن توں یار حمیدا

اکرام محمدی، مولوی عبدالستار۔۔۔۔۔ سورہ الواضحی

مکمل اکرام محمدی، مولوی محمد دلپزیر بھیروی۔۔۔۔۔ سورہ الواضحی تے سورہ الکادر

گلزار یوسف۔۔۔۔۔ مولوی محمد دلپزیر

قصص المحسنین، از فضل شاہ (حضرت یوسف) یوسف زلیخا۔۔۔۔۔ مولوی چراغ

دین احسن دین القصص، حافظ برخوردار (سورہ یوسف)

تفسیر سورہ یوسف، دوسرا حافظ برخوردار تفسیر حامد شاہ عباسی (یوسف)

احسن القصص: مولوی عبدالحکیم تفسیر سورہ یوسف، مولوی احمد یار

احسن القصص: مولوی غلام رسول

تفسیر سورہ الرحمن: مولوی نور الدین، مرجع البحرین

دو دریا خداوند کیتے دنیا اندر جاری۔ ہک مٹھا ہک کھارا پانی وتھ انہاں وچ بھاری

1۔ ترجمہ: قرآن کریم پنجابی، عبداللہ چکڑالوی، بفرمائش محمد چٹوٹا جریشم در مطبع صدیقی
واقع لاہور

2۔ دوسرا مکمل ترجمہ پنجابی بہاولپور زبان، الحاج محمد حفیظ الرحمن بہاولپور

آکھ اے محمد ﷺ وہ اللہ ہک ہے اللہ بے احتیاج ہے نیں جڑیا اون تے تے نہ جڑیا گیا
اتے نہیں واسطے اوندے برابر کوئی۔

تفسیر نعمانی: آٹھ پارے مولوی محمد حبیب اللہ

شافعی احمد بسم اللہ نوں جدوں الحمد بتاندے

ابو حنیفہ مالک دونوں خدا اسنوں فرماندے

شافعی اچی پڑھن ہمیشہ بسم اللہ پنج ویلے

کیوں جو جزوالحمد کہن اوہ آیت اول میلے

مذہبا نوچہ خلاف فروعی موجب رحمت باری

جیکر اک طریقہ ہوندا بن دی مشکل بھاری

ترجمہ تے تفسیر (سورۃ البقرۃ: 21-25)

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالذِّينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۝ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أُندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ۝ وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ ۝ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَن تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ۝ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رَزَقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رَّزَقُوا قَالُوا هَذَا الَّذِي رَزَقْنَا مِن قَبْلُ وَأتوا بهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝﴾ (البقرۃ: 21 تا 25)

”لو کو! اپنے رب دی بندگی کرو جہنے تہا نوں پیدا کیتا تے او بناں نوں وی۔ اللہ کولوں ڈرو جہڑے تہا ڈے توں پہلے سن۔ تاں جے تہاں اللہ کولوں ڈرو، تہا ڈا رب اہ اے جہنے تہا ڈے لئی زمین نوں فرش تے آسمان نوں چھت بنایا تے اُپروں تہا ڈے لئی مینہ و سایا تے او ہڈے ذیے تہا ڈے لئی ہر طراں دے غلے میوے پیدا کر کے تہا نوں رزق چھپایا۔ جد تہاں اہ ساری گل نوں چنکا بھلا جان دے او

فیر اللہ نال کوئی شریک نہ ٹھیراؤ۔“

تے جے تہانوں ایس قرآن پاک بارے کوئی شک اے، جہنوں
اساں اپنے بندے اُتے نازل فرمایا اے تاں اوہدے ورگی اک
سورت ای بنا کے دکھاؤ تے اللہ توں سوا اپنے سارے حاضر باش گواہ
تے حماقتی بلائو تے مددگار بلا لوو جے تاں سچے او تے اہ کر کے
دکھاؤ۔ پر جے تاں انج نہ کیج تے اہ یقینی گل اے کہ تسی کدے وی اہ
نہیں کر سکہے تاں اوس آگ توں بچن دا چارا کرو جہدا بالن
انسان تے پتھر بنن گے تے جہری کافراں لئی تیار کیتی گئی اے۔

اے نبی مکرم ﷺ! تھیں اوہناں لوکاں نوں خوشخبری سنادیو جہڑے
ایمان لیائے تو اوہناں نے نیک عمل کیتے کہ اوہناں لئی اجہئے باغ
ہون گے جہاں پٹھ نہراں جاری ہون گیاں جدوں وی اوہناں
نوں کھان لئی کوئی پھل دتا جائے گا تاں او کہن گے کہ اجیھے پھل تاں
سانوں پہلے وی دنیا وچ ملے سن۔ جنت دے پھل شکل وچ اوہناں
پھلاں نال مدے جلدے ای ہون گے (پر اوہناں دی لذت کتے
دکھری ہوو گی) جنت وچ اوہناں لئی نیک تے پاک بیویاں ہون
گیاں تے او ہمیشہ جنت وچ رہن گے۔ (بقرہ۔ 21 تا 25)

اسلام سچا دین اے۔ عقل، غور و فکر تے دانائی بھریا دین اے۔ رب کریم نے
اہناں آیتاں وچ عقل تے سوچ و چار توں کم لین دی لوڑ تے زور دتا اے تے لوکاں دی
توجہ ایس منی پر منی حقیقت دی طرف دلائی اے کہ لوکاں نوں اپنے اوس سچے رب دی بندگی
کرنی چاہدی اے جہڑا ازل توں ابد تائیں پوری نوع انسانی دا خالق اے اوہ رب کریم جہنے
زمین نوں بچھونائے فرش بنایا اے۔ جہنے آسمان نوں چھت بنایا اے۔

بالن لکڑیاں نہیں، انسان تے اوہناں دے بنائے ہوئے پتھراں دے جھوٹے

بت نیں۔ فیروی جے کوئی قرآن پاک بارے ذراوی شک کرے تے حق دا انکار کرے تاں اوہدے اتے جناوی افسوس کرے۔ تھوڑا اے۔

آخری آیت وچ اوہناں لوکاں نوں خوشخبری سنائی گئی اے جہڑے اوہناں حقیقتاں تے ایمان لیوندے نیں تے نیک عمل کردے نیں تے دلوں سمجھدے نیں کہ ایس کائنات دے خالق تے مالک دادسیا ہو یا رستہ ای سدھارستا اے جہڑا انسانی کامیابی دا ضامن اے۔ اللہ پاک نے اوہناں لئی جنت تیار کیتی اے جتھے اوہناں نوں اوہ سکھ، چین تے آرام ملے گا جہدا انسان تصور وی نہیں کر سکدا۔ اہدی اک بڑی سونہی مثال قرآن پاک نے پیش کیتی اے کہ جدوں جنتیاں نوں پھل پیش کیتے جان گے تاں اہ آکھن گے اہ فلانے فلانے پھل نیں جہڑے اسماں دنیا وچ کھاندے رہے آں۔ جنت دے اہ پھل دنیا دے پھلاں نال شکل وچ ملدے جلدے ہون گے پر اوہناں دی لذت کتے ودھ تے وکھری ہوو گی۔ جنت وچ اوہناں لئی نیک تے پاک بیویاں ہون گیاں۔

اتھے ایس گل دا ذکر ضروری اے کہ قرآن پاک وچ لفظ زوج آیا اے جہدے معنی خاوند تے بیوی دونوں ہوسکدے نیں۔ دنیا وچ جے مرد نیک اے اہنوں بیوی ملے گی۔ جے دنیا وچ بیوی نیک اے تاں اوس نیک بی بی نوں جنت وچ اللہ دی طرفوں نیک شوہر ملے گا جے دونوں خاوند تے بیوی دنیا وچ نیک سن تاں جنت وچ دونہاں دا ہمیشہ لئی ساتھ رہوے گا۔

جد کائنات دا خالق تے مالک، جہنے انسان نوں پیدا کیتا تے اوہدی فطرت دا تباہی اے خود کلام پاک نازل فرماندہ اے جہدا مقابلہ انسان تے جن مل کے وی نہیں کر سکدے فیروی کوئی شخص اوہدا انکار کرے اوہدی ایس توں ودھ کے بدبختی کیہ ہوسکدی اے۔ اوہدے مقابلے وچ اوہ شخص کڈا خوش نصیب اے۔ جہڑا اہدے اتے ایمان لیوندا اے تے سدھارستہ اختیار کردا اے۔ رب کریم سانوں قرآن پاک دی تلاوت کرن۔ اوہدے مطلب نوں سمجھن تے اہدے حکماں اُتے عمل کرن دی توفیق بخشے۔ آمین

ترجمہ تے تفسیر (سورۃ البقرہ: 158-160)

﴿ان الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت
او اعتمر فلا جناح عليه ان يطوف بهما ومن تطوع خيرا
فان الله شاکر علیم ۝ ان الذين يکتمون ما انزلنا من
البینت والهدی من بعد ما بینہ للناس فی الکتب
اولئک یلعنہم الله ویلعنہم اللعنون ۝ الا الذین
تابوا واصلحوا وبنوا فاولئک اتوب علیہم وانا التواب
الرحیم ۝﴾ (البقرہ: 158-160)

”بے شک صفاتے مروہ اللہ دیاں نشانیاں وچوں نیں۔ پس جہڑا سچے
رب دے گھر دا حج کرے عمرہ کرے اہدے تے اوہدے لئی اہناں
دوہاں دے وچکار تے جہڑا دل دی خوشی نال کوئی نیکی کرے۔ تاں
اللہ تعالیٰ اہدے (نیک عملوں دی) قدر کرن والا تے دلاں دے
بھیت خوب جانن والا اے۔“

جہڑے لوک اوہناں چیزاں نوں لکاندے نیں جہڑیاں اساں، روشن
دلیلاں تے ہدایت دی صورت وچ نازل فرمایاں نیں۔ پچھے ایس
توں کہ اساں تے اوہناں نوں سارے انساناں دی رہنمائی لئی،
کتاب وچ کھول کے بیاں کر دتا اے یقین متو اوہی لوک نے
جہاں اُتے اللہ لعنت کر دالے تے سارے لعنت کرن والے، لعنت
کردے نیں۔

پراوہ لوک جہڑے توبہ کر لین تے اپنی اصلاح کر لین تے جہڑیاں
گلاں اوہ لکوندے رہے نیں اوہناں نوں ظاہر کر دین پس ایسے لوکاں
دی توبہ نوں میں قبول کراں گا، تے میں بڑا ای درگزر کرن والا تے
حدوں ودھ رحم کرن والا ہاں۔“

اہناں آیتاں دی تفسیر توں پہلاں، اوس پس منظر دا بیان کرنا ضروری معلوم ہوندا
اے جہڑا ایناں توں پہلیاں آیتاں وچ بیان کیتا گیا اے۔ رب کریم فرماندے نیں کہ
انسانی حیاتی دی کامیابی دارازہ وے کہ انسان ایس حیاتی نوں اک مرد مجاہد دی طرح
گزارے۔ اوہ مجاہد جہڑا موت دی اکھیاں وچ اکھیاں پا کے دین دی سر بلندی لئی، جہاد کردا
اے تے اوس جہاد وچ ہر قسم دی سختیاں نوں حوصلے تے جگرے نال برداشت کردا اے تے
اپنے رب دے حضور وچ حاضری دیندا اے تے اوہدی مدد دا طلبگار ہوندا اے، اہ لوک نیں
جتاں نوں رب کریم ہمیشہ ہمیشہ دی حیاتی عطا فرماندے نیں۔

سوچن دی گل اہ وے کہ رب دیاں ساریاں نعمتاں اوہناں نوں صبر دے نتیجے
وچ ملیاں نے ایسے لئی رب کریم فرماندے نیں کہ صبر کرن والیاں نوں، میرے والوں
خوشخبری سنادیو۔

گویا حضور ﷺ دی امت نوں اک اچھیا سوہنا سبق سیکھایا اے جنے اوہناں دی
حیاتی تے اسلامی تاریخ دا رخ موڑ چھڈیاں اے کہ انیاں لوکاں اپنی اہ عادت بنالی اے کہ
جدوں وی انیاں تے کوئی مصیبت آدے تے اہ اپنے سچے رب ول دھیان کردے نے
تے اپنے اعلیٰ تے اچھے مقصد نوں سامنے رکھدیاں ہویاں۔ مصیبتاں تے دکھاں
نوں ہسدیاں ہسدیاں، صبر تے سکون نال برداشت کر جاندے نیں۔ سدھی جی گل اے
جے بندہ اپنے سچے رب نال اچھاں یقین رکھے تے اوہدی رحمتاں دی بارش جھم جھم

اوبدے تے وسدی چلی جاندی اے۔

اہناں آیتاں وچ صبر دی اک روشن مثال بیان کیتی گئی اے کہ صبر دی نعمت انسان نوں کڈے اچے مقام تے پہنچا دیندی اے۔ حضرت ابراہیم اپنے رب دے حکم دی تعمیل کردیاں ہو یاں بی بی ہاجرہاں تے حضرت اسماعیل نوں صفا، مروہ دو پہاڑیاں دے وچکار چھڈ آوندے نیں۔ جنگل بیابان تے، پانی دا دور دور تک کوئی نشان وی نظر نہیں اوندے۔ اوس پریشانی وچ بی بی ہاجرہاں کولوں حضرت اسماعیل دی پیاس دیکھی نہیں جاندی۔

تڑپ کے اٹھدیاں نیں تے کدی اوس پہاڑی ول دوڑ کے جاندیاں نیں۔ تے کدی دو جی پہاڑی ول کہتے، پانی دا نشان ملے تاں اپنے جگر دے ٹکڑے تے اکھیاں دی ٹھنڈک، اسماعیل دے حلق نوں تر کرن۔

اک وار پانی نہیں لبھداتے دو جی وار فیر دوڑیاں ایس طرح بار بار چکر لگائے اپنے سچے رب اتے پختہ یقین رکھدیاں ہو یاں کہ رب کریم ضرور مدد فرمان گے۔ حضرت اسماعیل اڈیاں رگڑ دے نیں تے رب کریم اوتھے زمزم دا چشمہ جاری فرماندے اے۔ رب کریم نوں ہاجرہاں دے صبر تے بے قراری تے رب اتے یقین تے توکل رکھن دی اہ ادا اپنی پسند آئی کہ چار ہزار روہیاں توں صفاتے مروہ رب دیاں نشانیاں قرار دے دیتاں گیا۔

صفاتے مروہ دا طواف ابراہیمی دور توں جاری سی لیکن بعد وچ کافراں نے صفاتے مروہ اتے اُساف تے نائلہ نامی دو بت رکھ دتے سن۔ تاں جدوں مسلماناں مکہ فتح کیتاں تاں مسلمانی حج دارواج سہارے آیتاں لوکاں نے ایس طواف بارے اعتراض کیتے لیکن اللہ پاک نے ایس رواج نوں نیک نیتی اُپر مبنی قرار دے کے اینوں جائز فرما دیتا۔ اگے توں ہر نیک کم دے جواز داسٹیفکیٹ دے چھڈیا کہ: وَمَنْ تَطَوَّعَ فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

81636

تیسری آیت وچ رب کریم اپنی بے پناہ رحمت تے مہربانی دا ذکر فرماندے نیں کہ رب دی رضا ایس امر وچ نہیں کہ اوہ بندیاں تے لعنتاں بھجدا رہوے تے اوہناں نوں پھڑ پھڑ کے دوزخ وچ سٹی آدے اوہدی پاک ذات تاں بڑی ای رحمتاں تے شفقتاں والی اے۔ ایس لئی جہڑا بندہ اپنی غلطی تے پشیمان ہو کے توبہ کردا اے تے توبہ وی صرف زبانی کلامی نہیں کردا بلکہ آئیندہ اپنی اصلاح کر لیندا اے تے جہڑیاں حق گلاں نوں اوہ پہلے لکاندا سی ہن اوہناں نوں کھول کے بیان کر دیندا اے تے اجے بندیاں لئی رب دی رحمت جوش وچ آوندی اے۔ رب کریم اُس دی توبہ نوں قبول کردا اے تے اوس اُپر اپنی رحمت دی بارش فرماندا اے۔ مکدی اہ کہ بندہ اپنی حیاتی صبر سکون نال، رب دے حکماں دے مطابق گزارے تے جے کدی غلطی ہو جاوے تے اُڑ نہ جاوے۔ رب دے حضور ﷺ جھک جائے تے توبہ کرے۔ رب اوہدی توبہ نوں قبول فرمائے گا۔ رب کریم سانوں اپنے پیارے محبوب ﷺ دے اسوہ حسنہ تے عمل دی توفیق عطا فرمائے۔ آمین

ترجمہ تے تفسیر (سورۃ البقرۃ: 188-189)

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتَدْلُوا بِهَا إِلَى
الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ۝ يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْإِهْلَةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ
وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرَّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ
الْبِرَّ مِنَ اتَّقَى وَأَنْتُمْ مِنَ الْبُيُوتِ مِنْ أِبْوَابِهَا وَأَتَقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تَفْلِحُونَ ۝﴾ (البقرۃ: 188 تا 189)

”تسیریں ایک دوجے دا مال نا جائز طریقے نال نہ کھاؤ تے نہ ای
حاکماں اگے ایس غرض نال پیش کرو کہ تہانوں دوجیاں دے مال دا
کوئی حصہ جان بچھ کے ظلم تے گناہ دے طریقے نال، کھان دا موقع
مل جائے۔ اے اللہ دے رسول ﷺ! تہانوں اہ لوک مینیاں
دے چن بارے پچھدے نیں تہاں فرما دیو کہ اہ لوکاں لئی مختلف
تاریخاں تو مقرر کرن لئی نیں تے حج دی نشانی نیں۔ تہاں لوکاں
نوں اہ وی دس دیو کہ نیکی اہ نہیں کہ تہاں اپنے گھراں وچ پچھلے
پاسیوں اندر داخل ہوو بلکہ اصل نیکی تہاں اہ وے کہ بندہ اپنے رب
توں ڈر کے چلے۔ ایس لئی تہاں گھرو وچ بے شک دروازاں تہاں نیں
داخل ہوو لیکن اپنے رب کولوں ڈر دے رہو شاید کہ تہانوں فلاح
تے کامیابی حاصل ہو جاوے۔“

اسلام سچا تے سچا دین اے تے انسانی ہیاتی دی کوئی گٹھ تے کوئی موڑ ایسا نہیں

جس وچ اسلام نے اپنے نورانی تے رہنما اصول نہ دتے ہون۔ سورۃ البقرۃ دیاں اہناں دو - آیتاں وچ دو بڑے وڈے مضمون بیان ہوئے نیں۔ پہلی آیت وچ اسلامی معاشی نظام دا اک بنیادی اصول دسیا گیا اے کہ تساں لوکاں دے مال باطل طریقے نال نہ کھاؤ علامہ قرطبی ہوراں اپنی تفسیر وچ بڑی سیانی گل آکھی اے کہ باطل طریقہ اوہ وے جہدی شریعت نے اجازت نیں دتی ایس لئی جوا، دھوکہ، فریب، غصب یاں زبردستی کھوہ لینا۔ اپنے ذمے کے دے حق دا انکار کرنا یا اجیہا مال جہنوں اوہدے مالک نے خوشی نال نہیں دتا مال حاصل کرن دیاں! ہ ساریاں صورتاں باطل وچ شامل نیں۔

ایسے طراں جے کوئی شخص رشوت دے کے یا جھوٹی قسم کھا کے یا جھوٹی گواہیاں بھگتا کے اپنے حق وچ فیصلہ کروالوے تے قاضی یاں عدالت دا فیصلہ وی حرام نوں حلال نہیں کر سکدا۔ انسانیت دے سب توں وڈے محسن حضور نبی کریم ﷺ نے فرمایا: ”تساں لوک میرے کول اپنے جھگڑے فیصلے لئی لے آوندے او۔ ممکن اے تہاڈے وچوں اک فریق اپنی گل بات ایسے طریقے نال پیش کرے کہ میں اوہدے حق وچ فیصلہ دے دیاں۔ یاد رکھو! جے میں کسے نوں ایس طریقے نال اوہدے دو جے بھرا دا حق دے بیٹھاں تاں خود اوہدا! ہ فرض اے کہ اوہ اوس مال نوں بالکل قبول نہ کرے بے شک ایسا مال اوہدے حق وچ اگ دا اک ٹکڑا اے۔“

اہ متنی پر متنی حقیقت اے کہ دنیا وچ اوہو قوماں عزت پاندیاں نیں تے اوہ معاشرے مستحکم ہوندے نیں جتھے عدل تے انصاف دے سنہری اصولاں تے عمل ہووے تے لوکاں دے حقوق دی حفاظت دی ضمانت دتی جاوے۔ کوئی شخص کسے نوں لالچ دے کے دو جے دا حق نہ کھاوے۔ قرآن پاک دی بلاغت دا کمال اہ وے کہ ایس آیت وچ انسان دی اخلاقی حس نوں جھنجھوڑیا اے تے ایس آیت نوں روزے دے حکم توں بعد بیان

کیتا اے۔ سدھی جی گل اے کہ جیرا مسلمان اپنے سچے رب دی خاطر، روزے دی حالت وچ، رب کریم دیاں دن پونیاں نعمتاں توں اپنا ہتھ روک لیندا اے اوہدا ہتھ حرام مال ول کس طراں ودھ سکدا اے۔ سوچن دی گل اے کہ کریم دے ایس فرمان وچ کتیاں حکمتاں چھپیاں ہویاں نیں۔ بے لوک اک دو بے دانا جائز مال کھانا چھڈ جان تے بے شمار مقدمے بازیاں مک جان۔ لوکاں نوں امن تے سکون حاصل ہو جاوے گا اوہ معاشرے وچ تعمیری کم کر سکن گے۔ اوہناں دا آپس وچ تعاون ودھے تے معاشرے دے افراد دے صاف ستھرے تعاون نال معاشرہ صحت مند تے مضبوط ہو جاوے گا۔

دوجی آیت وچ انسانی عقل تے شعور نوں غوردی دعوت دتی گئی اے ایس وسیع کائنات وچ کئی مخلوق جیھی گزری اے جہنے آسمان دے چمکن والے چن دے حسن تے خوبصورتی توں متاثر ہو کے ایدی پوجا کیتی اے تے ایس گل نوں نہیں تکیا کہ ٹھنڈی ٹھنڈی روشنی تے چائنہ بخشن والے ایسے سوہنے چن نوں بناون والا آپوکڈا سوہنا اے ایس لئی اوہو اللہ پاک دی ذات ای ایس لائق اے کہ اوہدی عبادت کیتی جاوے پر سوال اہ پیدا ہوندا اے کہ فیر چن کاہدے لئی اے؟ رب کریم فرماندے نیں کہ چن دیاں منزلاں تے ایہدا گھٹنا تے ودھنا اصل وچ وقت دس دی نشانی اے تے رب کریم نے ایس توں لوکاں نوں حج دا زمانہ دس لئی بنایا اے۔ ایس توں اڈوی چن دے ہو رکئی فائدے نیں لیکن اہ پوجن دے لائق ہرگز نہیں۔ اہ تاں اللہ دی مخلوق انساناں دا خادم اے۔

حج دی مناسبت نال عرب دی اک پرانی غلط قسم دی ریت داوی ذکر کیتا گیا اے کہ حضور ﷺ دے آون توں پہلاں وی لوک حج کردے سن تے جدوں احرام بنھ لیندے سن تے اوہناں نوں اچانک گھروں کسے چیز دی لوڑ پے جاندی سی تے اوہ گھر وچ دروازے ولوں داخل ہون دے بجائے گھر دے پچھلے پاسیوں، دیوار وچ کھپا کر کے اندر

داخل ہو کے اپنی لوڑ دی چیز کڈھ لیاندے تے سمجھدے اہ سن کہ اساں بڑی نیکی کیتی اے
قرآن پاک نے اوہناں دی ایس غلط فہمی نوں دور فرمادتا کہ اصل گل اہ وے کہ انسان تقویٰ
اختیار کرے تے اپنے رب توں ڈر کے چلے تے ہر قسم دے گناہواں تے غلطیاں توں بچیار
ہو وے۔ قرآن پاک دی اہ آیت سانوں غور و فکر کرن تے اپنے تجربے، مشاہدے تے
عقل فکر دی روشنی وچ سوچن دی دعوت دیندی اے تے ہر قسم دے توہمات تے جہالت
توں بچن دا سبق سکھاندی اے۔ رب کریم سانوں قرآن پاک دے دتے ہوئے رستے
اُتے چلن دی توفیق بخشے۔ آمین

ترجمہ تے تفسیر (سورہ آل عمران آیت 108 تا 110)

﴿تلك آيت الله نتلوها عليك بالحق وما الله يريد
ظلما للعلمين ۝ ولله ما في السموات وما في الارض
والى الله ترجع الامور كنتم خیر امة اخرجت للناس
تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنكر وتؤمنون بالله
ولو امن اهل الكتب لكان خیر الهم منهم المؤمنون
واكثرهم الفسقون ۝﴾ (آل عمران: 108 تا 110)

”اے اللہ دے فرمان میں جہڑے اساں تہانوں ٹھیک ٹھیک سنا رہے
آں تے اللہ ایس وسیع کائنات وچ رہن والیاں اُتے ظلم کرن دا،
کدے وی، ارادہ نہیں کردا۔ زمین تے آسماناں دیاں ساریاں
چیزاں دا اصل مالک، اللہ ای اے جہدے حضور ﷺ وچ سارے
معاملات پیش ہوندے نیں۔“ ہن دینا وچ اوہ بہترین امت تساں
اوجھناں نوں انساناں دی ہدایت تے اصلاح لئی میدان وچ لیاندا
گیا اے۔ تساں نیکی دا حکم دیندے او، بدن توں روکدے او تے اللہ
ایمان تے رکھدے او۔ جے اہل کتاب ایمان لے آؤندے تاں اہ
گل اہناں دے حق وچ کتے چنگی سی۔ اہناں وچوں کجھ ایمان واے
نیں پرا کثریت فرماناں دی اے۔“

اہناں پاک آیتاں وچ پاک تے سچے رب نے اہ دستا اے کہ دنیا دیاں
ساریاں قوماں وچ، حضور نبی کریم ﷺ دی امت دی شان سب توں اچی اے پرناں ای

ذمہ داری بڑی وڈی اے تے مسلماناں نوں اپنی عظیم ذمہ داری نوں سوہنے طریقے نال نبھانا چاہیدا اے۔

پہلی آیت وچ رب کریم فرماندے نیں کہ بعض نادان تے کم سمجھ لوک اپنے رب دے حکمان اُتے عمل کرن نوں مشکل سمجھ لیندے نیں، اپنے آپ نوں مظلوم سمجھن لگ پیندے نیں۔ گل اہ نہیں رب دے فرمان تے اہدے سارے حکم تاں انساناں دی بھلائی تے اہناں دی اصلاح لئی نیں۔ جہڑا رب اپنے بندیاں اُتے بے حد مہربان تے رحیم کریم اے۔ کدے و بے اپنے بندیاں اُپر ظلم نہیں کرداتے جدرب داکم ظلم کرنا نہیں بلکہ اپنے بندیاں دی بھلائی دا خیال رکھنا ایں تے اہدے لئی ضروری اے کہ اہناں نوں سدہا رستہ دکھاوے تے اہ گل کھول کے دس دیوے کہ حشر والے دہاڑے عملاں اُپر نیڑے ہون گے تے بھیرے عملاں دا نتیجہ وی بھیرا نکلے گا ایس لئی لوکاں نوں سدہا راہ اختیار کرنا چاہیدا اے۔

دوجی آیت وچ رب کریم انساناں دی توجہ اہناں عظمتاں ول موڑ دے نیں کہ اتنے وسیع و عریض آسماناں تے زمیں دا مالک کون اے؟ ذرا سوچو کہ تھوڑی جی زمین دا مالک لینڈ لارڈ کہلاند اے تے چوڑا ہو کے ٹر دا اے تے جہڑا رب زمین تے آسماناں دا اصل مالک تے خالق اے اُس دیاں عظمتاں تے وڈیاں دا اندازہ کون کر سکدا اے! سوچن والی گل اے کہ ظلم تاں کوئی اک شخص دو جے شخص اُتے کردا اے کہ اُس دے کولوں کوئی چیز کھوہ لوے پر جہڑا جہاناں دا مالک اے تے انساناں، حیواناں حتی کہ پتھر دے اندر رہن والے کیڑے نوں وی رزق پچان والا رب اے بھلا اوہنوں اپنے بندیاں اُتے ظلم کرن دی کی لوڑا اے؟

اے سدے انصاف تے اہدی رحمت دا تقاضا اہوے کہ اوہ کدے وی کسے شخص نوں

بغیر جرم دے سزا نہیں دیندا۔ اوہ کسے نوں اس دے جرم نالوں ودھ سزا نہیں دیندا۔ اہ کسے دی نیکی نوں ضائع نہیں کرداتے نہ ای کسے دے ثواب تے اجزنوں گمٹاندا اے۔ اوہ تاں بڑا ای مہربان تے رحیم و کریم اے ایس لئی اپنے بندیاں نوں کھول کے دسد اے کہ سارے کماں دا انجام اوڑک اللہ دے ہتھ وچ اے ایس لئی سمجھدار اہ اے جہڑا ایس حیاتی وچ اپنے رب دی طرف رجوع کرے۔

آخری آیت بڑی اہم اے۔ حضور نبی کریم ﷺ دے منن والیاں نوں اہ گل دتی جارہی اے کہ دنیا دی امامت تے رہنمائی دے جس وڈے منصب توں یہودی اپنی نالائق حرکتاں دی وجہ توں کڈھے گئے سن اوں منصب اُپر ہن تہا نوں مامور کیتا گیا اے ایس لئی کہ اخلاق تے عملن دے لحاظ نال ہن تاں دنیا دے سب توں بہترین رہنما بن گئے اوتے تہاڈے وچ نبی اکرم ﷺ دی نورانی تعلیم نال اہ صفتاں تے خوبیاں پیدا ہو گیاں نیں جو امامت تے قیادت کرن والی اک نیک قوم وچ ہونیاں ضروری نیں۔ ایس لئی تہاڈے اُتے لازم اے کہ اہناں ذمہ داریاں نوں سمجھوتے اہناں غنصیاں توں بچو جو تہاڈے توں پہلے لوک کرچکے نیں دنیا دی قوماں وچ ایس اچی شان والی امت دی ذمہ داری کی اے؟

رب کریم نے کھول کے بیان فرمادتا اے کہ ذمہ داری اہ ہے کہ تاں لوکاں نوں امر بالمعروف ترے نہی عن المنکر دے سدھے رستے لاؤنا اے یعنی لوکاں نوں بھلائی دا حکم دیوتے برائیاں توں روکو جد تک امر بالمعروف ترے نہی عن المنکر تے عمل نہ ہووے گا معاشرہ کدوی اک صحت مند تے صاف ستھرا معاشرہ نہیں بن سکدا۔
عام ویکھن وچ اہ گل بڑی سوکھی لگدی اے پر حقیقت وچ اہدے واسطے بڑے حوصلے تے محنت، سمجھداری دی ضرورت اے۔ ایس رنگ رنگ دی دنیا وچ کوئی خواہشاں

دی انھی پیروی وچ ڈبیا ہو یا اے کوئی اپنے مصلحتاں تے فاندیاں دی خاطر دین دی راہ چھڈ بیٹھا اے۔ کوئی مال دے نشے نال مست اے کوئی اقتدار تے حکومت والا اے۔ کجھ لوگ ایس دنیا توں تنگ پے کے مایوس ہو گئے نیں کجھ بھلائیاں داناں سن کے تک وڈھے نیں تے بھیرے کماں نوں چنگا جان دے نیں۔ ایس ون پونی دنیا نوں رب داراہ دکھاون لئی بڑی حوصلے بڑے صبر تے حکمت تے بصیرت توں کم لین دی ضرورت اے پر گھبران دی کوئی لوڑ نہیں۔ زمین تے اسماناں دے مالک عظمتاں والے سچے رب اُتے پکا ایمان ایس ساری مشکل نوں آسان کر دیندا اے۔

ایس لئی مسلماناں نوں چاہیدا اے کہ اوہ اپنے اندر تقویٰ والی خصوصیت پیدا کرن تے اپنے علم تے اپنے عمل نال لوکاں لئی عمل تے اخلاق داسو ہنا نمونہ بن کے اہناں دی ہدایت تے اصلاح لئی کم کرن۔ لوکاں کولوں اجر نہ منگن بلکہ اپنے رب دی رحمت تے اُسدے فضل دے طلبگار رہن۔ اہ گل یاد رکھن والی اے کہ دنیا دی قوماں وچ اچی شان اوس ویلے ای حاصل ہوندی اے جدوں مسلمان اپنے سوہنے کردار نال حیاتی نوں نکھار بخشدا اے۔

ترجمہ تے تفسیر (سورۃ آل عمران آیت: 161 تا 165)

﴿وما كان لنبي ان يغفل ومن يغفل يات بما غل يوم القيمة ثم
توفى كل نفس ما كسبت وهم لا يظلمون ۝ افمن اتبع
رضوان الله كمن باء بسخط من الله وما وه جهنم وبئس
المصير ۝ هم درجت عند الله والله بصير بما يعملون ۝ لقد
من الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا من انفسهم يتلوا
عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتب والحكمة وان كانوا
من قبل لفي ضلل مبين ۝ اولما اصابتكم مصيبة قد اصبتم
مثليها قلتم انى هذا قل هو من عند انفسكم ان الله على كل
شىء قدير ۝﴾

”کے وی نبی دا اہ کم ہرگز ہرگز نہیں ہوندا کہ اہ (خدا نخواستہ)
خیانت کرے تے جہڑا وی خیانت کر دا اے تاں اہ اپنی خیانت نال
قیامت والے ڈھاڑے حاضر ہووے گا۔ فیر ہر کسے نوں جو وی اسے
کمایا اے پورا پورا بدلہ دتا جائیگا تے کسے تے وی ظلم نہیں ہووے گا۔
بھلا اہ کوں ہو سکدا اے کہ اہ شخص، جہڑا رب دی رضادے مطابق چلن
والا ہووے اہ اوں شخص ورگے کم کرے جہڑا رب دے غضب وچ
گھریا ہووے۔ تے جہدا آخری ٹھکانا جہنم ہووے۔ تے جہنم توں
ودھ کے ہور برا ٹھکانا کہہ اہ ہو سکدا اے؟ رب دے دربار وچ ایس
دو قسماں دے لوکاں دے درجیاں وچ ڈاہڈا فرق اے۔ تے رب
عملاں نوں چنگی طراں ویکھ رہیا اے۔ سچی گل اہ وے کہ اللہ تے

ایمان والیاں تے اہ بڑا وڈا احسان فرمایا اے کہ خود اہناں وچوں
 اک اچھیا رسول اٹھایا اے جہڑا اللہ دی آیتاں اہناں دے سامنے
 تلاوت کردا اے۔ اہناں نوں پاک کردا اے تے اہناں نوں کتاب
 تے حکمت دی تعلیم دیندا اے ورنہ ایس توں پہلاں اہ لوک کھلی
 گمراہی وچ سن۔

(مومنو) جدوں تہاڈے تے مصیبت آپی حالانکہ تہاڈے دشمنان تے اوس
 توں دُونی مصیبت پے چکی سی تاں اہ کہنا شروع کردتا ”اہ مصیبت کتھوں آپی“ اے
 پیارے رسول ﷺ تاں فرما دیو!

اہ مصیبت تہاڈی اپنی ذات دی اے۔ بے شک اللہ ہر چیز اُتے
 قدرت رکھن والا اے۔“

قرآن پاک اہ زندہ تے مکمل کتاب اے جہڑی انسانی حیاتی دے ہر موڑ تے ہر
 گھنہ وچ ساڈی پوری پوری رہنمائی کردی اے۔ بندہ بشر اے تے قدم قدم تے
 اکھڑ جاندا اے تے ٹھوکر کھا جاندا اے پر رب کریم نے مومنناں نوں دنیا دی حیاتی نوں
 کامیابی دے نال گزارن لئی قدم قدم تے رہنمائی واسطے دو بڑیاں وڈیاں نعمتاں
 عطا فرمائیاں۔ قرآن تے صاحب قرآن ﷺ جے قرآن پاک ساریاں آسمانی کتابوں
 وچوں سب توں اچی شان والی کتاب اے تاں ساڈا رسول پاک ﷺ دی بڑی عظمتاں
 تے شانناں والی ہستی اے جہنوں سارے نبیاں داسر دار بنایا گیا اے نالے اہنوں آخری نبی
 بنایا گیا اے جہڑا قیامت تائیں آون والی ہر نسل انسانی واسطے کامل رہنما اے۔

اُحد دی جنگ اک ایسی جنگ سی جہدے وچ مسلماناں لئی بہت سارے سبق
 نہیں ایس لئی قرآن پاک نے ایس جنگ دے واقعات تے اہناں وچ موجود مختلف عبرتاں تے

حکمتاں نوں بڑا کھول کے بیان کیتا اے۔ حضور نبی کریم ﷺ نے کمال فراست تے بصیرت نال اُحد پہاڑ دے اک درے اتے تیر اندازاں دا اک دستہ مقرر فرمایا سی تے اہ تا کید فرمائی سی کہ تساں اپنی جگہ توں بالکل نہیں ہلنا۔ بھانویں سانوں فتح ہووے یا شکست۔ جنگ شروع ہوئی تاں اللہ دی رحمت نال مسلماناں دا پہلہ بھارا رہیا۔ دشمن نوں شکست ہوئی۔ اہناں تیر اندازاں نے جس ویلے عام لشکریاں نوں غنیمت ایس دا عام لشکریاں مال اکٹھا کر دیاں ویکھیا تے اونہاں دے دل وچ اہ خیال گزریا کہ کتے ایس مال غنیمت توں محروم نہ رہ جائیے چنانچہ اہناں نے اپنی جگہ نوں چھڈ دتا تے غنیمت دا مال جمع کرن لگ پئے۔ نتیجہ اہ ہو یا کہ دشمنان نے پچھوں دی آکے او سے درے ولوں مسلماناں تے حملہ کر دتا تے مسلماناں دا بڑا ای نقصان ہو یا۔ جدوں جنگ ختم ہو گئی تاں حضور نبی کریم ﷺ مدینے پاک تشریف لیائے تے آپ ﷺ نے اہناں تیرا اندازاں نوں بلایا تے ایس نا فرمائی دی وجہ کچھی۔ اوہ کوئی معقول جواب نہ دے سکے تے بڑے ڈھلے جیسے عذر پیش کیتے حضور اللہ دے نبی ﷺ سن آپ توں کہڑی گل لگی رہ سکدی سی۔ سو آپ ﷺ ہوراں فرمایا:

کیہ تساں اہ گمان کیتا سی کہ اساں خیانت کراں گے تے تہانوں مال غنیمت وچوں کوئی حصہ نہیں دیا ننگے

چنانچہ اوس ویلے اہ آیتاں نازل ہو یاں۔ مطلب اہ وے کہ تہاڈن فوج دا کمانڈر کوئی معمولی شخص نہیں سی کوئی دنیا دار نہیں سی۔ اوہ اللہ دا نبی ﷺ سی تے سارے معاملے اوہ دے اپنے ہتھ وچ سن تہاڈے دلاں وچ اہ خیال کوں گزریا کہ اللہ دا پاک نبی تہاڈے مفاد نوں محفوظ نہیں رکھے گا۔ بھلیو تساں خدا دے اچی شان والے پیغمبر ﷺ توں اہ امید کر سکدے او کہ جہڑا مال حضور ﷺ دی نگرانی وچ تقسیم ہووے گا بھلا اہ دے وچ خیانت ممکن ہو سکدی اے؟ ایس لئی فرمایا: کہ حضور تاں نبیاں دے سردار نیں اک عام نبی دی شان وی

اہ نہیں کہ خدا نخواستہ اوہ خیانت کرے۔ خیانت کرن والیاں دا ٹولہ وکھرا ہوندا اے۔ قیامت والے دتے اہناں دا حشر وی بھیڑا ہووے گا۔ رب کریم اہناں دے عملاں نوں خوب اچھی طراں دیکھ رہیا اے۔ ایس گل نوں سمجھاؤن توں بعد اللہ کریم اپنے پیارے نبی ﷺ دی اُچی شان بیان کر دے نیں کہ اللہ دامومنوں تے خاص کر بڑا ای وڈا احسان اے کہ اچیاں شانناں والا سوہنار رسول تہاڈے وچ مبعوث فرمایا۔ جہڑا اللہ دا پاک کلام پڑھ کے سُنندا اے اوہ پاک کلام جس دی تاثیر دل دیاں گہرائیاں وچ اتر دی چلی جاندی اے تے جنوں سن کے بندے دے دل وچ اپنے رب دی عظمت پیدا ہوندی اے تے اچھا اثر ہوندا اے کہ اکھیاں چوں ہنجواں دے موتی ٹپ ٹپ ڈگن لگ پیندے نیں۔ اوہ رسول جہڑا اپنی نگاہ دے فیض نال انہاں دے دلاں نوں پاک فرماندا اے۔

چہنے بھیڑے خلق والیاں نوں چنگے خلق والا بنا دتا چہنے درندیاں نوں فرشتہ سیرت انسان بنا دتا۔ اوہ رسول ﷺ چہنے ایس کائنات وچ خلق دانہ صرف آپ اعلیٰ نمونہ پیش کینا بلکہ اپنے منن والیاں نوں صاحب اخلاق بنا دتا۔ اوہ رسول ﷺ جہڑا اہناں نوں قرآن دی تعلیم دیندا اے تے حکمت تے دانائی سکھاندا اے۔ مومنناں نوں ایس گل دا پتہ نہیں کہ حضور ﷺ دے آون توں پہلے اُہ کھلی گمراہی وچ سن۔ آپ تشریف لیائے تاں ایس کائنات وچ اک ایسا انقلاب آیا کہ کفر شرک تے ظلم دے ہنیرے دور ہو گئے تے نیکی علم تے خلق دا نور سب پاسے پھیلدا اچلیا گیا۔

آخری آیت وچ مومنناں دی اک ہور غلط فہمی دور کیتی گئی اے بعض وڈے وڈے تے جلیل القدر صحابہ کرام حقیقت توں واقف سن پر عام مسلمان اہ سمجھدے سن کہ جد اللہ دا رسول ﷺ ساڈے وچ موجود اے تاں سانوں کدے وی شکست نہیں ہو سکتی۔ جدوں اُحد وچ مسلماناں نوں ڈھیر نقصان پہنچیا تے اہناں نے حیران ہو کے اک

دو جے نوں پچھنا شروع کردتا۔ اہ کیہ ہو یا؟ اساں تاں رب دی خاطر لڑن گئے ساں؟ اوہدا مدد او وعدہ سی۔ اوہدا رسول ﷺ ساڈے وچ موجود سی فیروی سانوں شکست ہوئی تے اہناں لوکاں دے ہتھوں جہڑے مشرک سن تے رب دے دین نوں مٹان لئی اے سن۔ ایس آیت وچ اہناں دی ایس حیرانی دا جواب دے کے اصل گل وی سمجھائی گئی اے تے اگوں واسطے رہنمائی وی فرمائی گئی اے۔ رب کریم فرماندا اے:

پیارے رسول ﷺ! اہناں نوں فرما دیو اہ مصیبت تہاڈی اپنی لیاندی ہوئی اے مطلب اہ وے کہ جے تیر انداز جہناں نوں حضور ﷺ نے درے تے مقرر فرمایا سی اپنی جگہ نہ چھڈ دے تے طمع نہ کر دے تاں اہ مصیبت کدی وی نہ آوندی۔ اگوں اہ رہنمائی وی فرمادتی کہ اللہ تعالیٰ ہر چیز تے قادر اے۔ جے تہاں فتح دین دی قدرت رکھن والا اے تے تہاں شکست دلوان دی قدرت وی رکھدا اے۔ ایس لئی تہاںوں صرف ایس گل تے نہیں رہنا چاہیدا کہ اساں مسلمان آں۔ تے ساڈا مسلمان ہونا ای ساڈی کامیابی واسطے کافی اے بلکہ تہاں دے لئی اہ وی ضروری اے کہ تہاں رب تے رسول ﷺ دی سچی اطاعت کرو۔ تدبیر، عقل تے بصیرت توں کم لوو جیکر صحابہ کرام دی مقدس جماعت رسول اللہ ﷺ دی نافرمانی پاروں آپنا کیتا پاسکدی اے تاں عام مسلماناں نوں تاں ہور وی زیادہ احتیاط تے ہوشمندی توں کم لینا چاہیدا اے تے اللہ تعالیٰ سانوں اللہ تعالیٰ تے رسول ﷺ دی سچی محبت تے اطاعت دی توفیق بخشے۔ آمین

سورۃ المائدہ دی تشریح (آیات 72 تا 76)

﴿لقد كفر الذين قالوا ان الله هو المسيح ابن مريم
وقال المسيح يبني اسراءيل اعبدوا الله ربي وربكم
انه من يشرك بالله فقد حرم الله عليه الجنة وما وه
النار وما للظلمين من انصار ۝ لقد كفر الذين قالوا ان
الله ثالث ثلاثة وما من اله الا اله واحد وان لم ينتهوا عما
يقولون ليمسن الذين كفروا منهم عذاب اليم ۝ افلا
يتوبون الى الله ويستغفرونه والله غفور رحيم ۝ ما
المسيح ابن مريم الا رسول قد خلت من قبله الرسل
وامه صديقة كانا ياكلن الطعام انظر كيف نبين لهم
الايت ثم انظر انى يوفكون ۝ قل اتعبدون من دون الله
مالا يملك لكم ضرا ولا نفعا والله هو السميع
العليم ۝﴾ (المائدہ: 72 تا 76)

”یقیناً کفر کیتا ہناں لوکاں نے جہاں نے اہ آ کھیا کہ اللہ مسیح ابن
مریم ای اے حالانکہ خود مسیح نے اہ آ کھیا سی۔ اے بنی اسرائیل اوس
اللہ دی بندگی کرو جہڑا میراوی رب اے تے تہاڈاوی یقینی گل اے کہ
جہنے وی اللہ دے نال کسی نوں شریک ٹھیرایا اللہ نے اوہدے لئی جنت
نوں حرام کردتا اے۔ تے اوہدا ٹھکانا جہنم اے تے اچھے ظالماں دا
کوئی مددگار نہیں۔“

یقیناً کفر کیتا اہناں لوکاں نے (وی) جہاں آکھیا کہ اللہ تئاں وچوں اک اے
 حالانکہ اک سچے خدا توں سواہور کوئی خدا نہیں۔ تے جے اہ لوک آ پئیاں اہناں گلاں توں باز
 نہ آئے تے اہناں لوکاں نوں جہاں کفر کیتا اے دردناک سزا دتی جاو گی۔ فیر کیہ اہ لوک
 اللہ اگے توبہ نہیں کرن گے۔ اُبدے کولوں معافی نہیں منکن گے؟ جد کہ اللہ سچا تے بڑا ای
 درگزر والا تے رحم کرن والا اے۔

مسح ابن مریم اک رسول سی۔ اوس توں پہلاں وی بہت سارے رسول گزر چکے
 نہیں تے مسح دی ماں اک سچی عورت سی۔ اوہ دونویں کھانا کھاندے سن۔ ذرا دیکھو اسوں کس
 طراں اہناں لئی نشانیاں واضح کرنے آں۔ فیر اہ وی دیکھو کہ اہ لوک کدھرا لٹے پھر دے
 نہیں۔ اہناں نوں آکھوتساں اللہ نوں چھڈ کے اوس دی پرستش کر دے او جہڑا نہ تہا نوں
 نقصان پچان دا اختیار رکھدا اے تے نہ ای نفع دا۔ حالانکہ اللہ ای سب دی گل سنن والا تے
 جانن والا اے۔

قرآن پاک دا اہ کمال اے کہ سدھے تے تھوڑے جئے لفظاں وچ ڈھیر
 سارے مضمون انج بیان کر جاندا اے کہ جتھے اہنوں جید عالم تے وڈے وڈے دانشور سیانے
 سمجھ کے عیش عیش کراٹھدے نیں او تھے اک عام آدمی نوں وی گل دی پوری طراں سمجھ وچ
 آجاندی اے۔ قرآن پاک دا اک کمال اہ وی اے کہ دو جے سامی مذہباں یعنی یہودیاں
 تے نصرانیاں دی خوبیاں داوی ذکر کر دا اے تے نال ای مقامات لغزش تے جتھے اہناں
 ٹھوکر کھا دی اے داوی ذکر کر دا اے مطلب تے مقصد اہ وے کہ حضور ﷺ دی پیاری
 امت اہناں غلطیاں توں بچی رہوے جہاں دی وجہ نال پہلیاں قوماں گمراہ تے تباہ ہویاں
 نہیں۔

قرآن پاک اہناں آیتاں وچ ایس حقیقت دی طرف اشارہ کر دا اے کہ حضرت

عیسیٰ رب ولوں صحیح تے سچا دین لے کے آئے سن۔ آہناں نے بنی اسرائیل نوں توحید دی دعوت دتی سی کہ اکو سچے رب دی بندگی کرو پر لوکاں نے اوس سچی دعوت نوں چھڈ کے دنیا دے مفادات تے آہنیاں دنیاوی غرضاں نوں پورا کرن لئی حضرت عیسیٰ نوں الوہیت دا درجہ دے دتا جہڑا سوا سچے رب دے کسے نوں وی نہیں دتا جاسکدا۔ جے اسماں تاریخی حقیقت نوں دیکھئے تاں سانوں پتہ لگدا اے کہ حضرت عیسیٰ دے آسماناں ول اٹھائے جان توں کوئی تن سو سال بعد نیقیہ (NICEA) دی عیسائی کونسل وچ اہ غلط عقیدہ گھڑیا گیا۔ خود عیسائیاں دے محققین دے لکھے ہوئے انسائیکلو پیڈیا برٹینیکا وچ اہ مہیا ہویا اے۔

سچی گل اے کہ ایس عقیدے نوں نیقیہ دی کونسل وچ منظور کیتا گیا پر اہ اتفاق دلوں ایمان تے یقین نال نہیں ہویا سی، بلکہ شرکت کرن والے بہت سارے پادری غیر جانبدار سن تے اہناں نوں ایس عقیدے نال کوئی یقینی دلچسپی نہیں سی دوجی وڈی وجہ وقت دے بادشاہ دادباؤسی۔ چنانچہ غیر جانبدار پادریاں نے ڈر وٹنا ای مناسب سمجھیا۔ حقیقت وچ اہ عقیدہ صرف اہناں لوکاں دی طرفوں مسلط کیتا گیا سی جہڑے ایس کونسل دے بنیادی ارکان (یعنی بادشاہ قسطنطین تے اوندے درباری سن)

چنانچہ اسیں اہ نتیجہ کڈھن تے مجبور آں کہ رائے دی کثرت والا فیصلہ سچائی لئی کوئی معیار نہیں۔ قربان جائے سوھنے سچے رب دے جہنے اپنے پیارے رسول ﷺ نوں اج توں چودہ سو سال پہلے ایس ساری حقیقت توں آگاہ کیتا جہدا کھونج مغربی تے مسیحی محقق اجکل لگا رہے نیں۔ قرآن پاک نے اپنے پیارے انداز نال سچیاں تے روشن دلیلاں نال ایس گال نوں مذکورہ آیتاں وچ جامع انداز نال انج سمجھایا اے۔ کہ بھلیو ایس گل نوں ذرا سوچو کہ مسیح اک انسان سی اوہ مریم دا بیٹا سی۔ حضرت مریم اہدی ماں سی۔ حضرت عیسیٰ تے مریم انسانی لوڑاں تھوڑاں توں بے نیاز نہیں سن جہڑیاں انسان نوں گزارن لئی ضروری نیں۔

اہناں ساریاں گلاں تو ثابت ہو یا کہ اوہ الہ نہیں سن۔ اللہ تاں ہر محتاجی توں بے
 نیازاے سوچن دی گل اے کہ کوئی شخص کسے چھوٹے ملک وچ رہندا ہووے تے اہ آکھے کہ
 میں ایس ملک دے سربراہ نوں سربراہ نہیں من دا بلکہ اوہدے فلانے غلام نوں سربراہ
 منداواں تے اوہدا کیہ انجام ہووے گا۔ جد کہ رب سچا نال دور دور تک پھیلی ہوئی وسیع کائنات
 دا خالق وی اے مالک وی اے تے ساری مخلوق دارازق وی اے۔ جہڑا اللہ پاک نوں چھڈ
 کے کسے ہو رنوں الہ منے اہ اللہ دی طرفوں ”عذاب الیم“ دا مستحق ہووے ای۔

ایس عذاب تو بچن لئی اے جے وی موقع اے کہ اللہ دی بارگاہ وچ جھک جاؤ۔ گناہ
 توں توبہ کرو۔ اہدے کولوں بخشش منگو تے یاد رکھو کہ سچا رب بڑا ای بخشش ہارتے رحم کرن والا
 اے۔ قرآن پاک نے اہ حقیقت بیان کرن توں بعد حضرت عیسیٰ دا صحیح مرتبہ تے مقام دسیا
 اے کہ مسیح تاں بڑیاں عظمتاں دا مالک اے اوہ اللہ دا رسول اے تے اوہدی ماں حضرت
 مریم سلام اللہ علیہا صدیقہ سن۔ اہناں دوہاں دا مقام رب دے نزدیک بڑا اچا اے تے
 اسل اچا مقام اوہی اے جہڑا کسے نوں رب عطا کرے۔ رب کریم سانوں قرآن پاک
 پڑھن، سمجھن، اوس اُپر عمل کرن دی توفیق دیوے۔ آمین۔

ترجمہ تفسیر سورۃ الفرقان (آیات 71 تا 77)

﴿وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ۝
 وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ۝
 وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعِمْيَانًا ۝
 وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا
 وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ۝ اُولٰٓئِكَ
 يَجْزِيهِمُ الْعَرْشَةُ بِمَا صَبَرُوا وَوَلَقَدْ يَلْقَوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ۝
 خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مَسْقِرَاتُ لَمَّا قَامَا ۝ قُلْ مَا يَعْجَبُوكُمْ
 رَبِّي لَوْلَا دَعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ۝

”اتھے جو کوئی شخص توبہ کرے تو نیک عمل کماوے بے شک اے اللہ اول
 انج جھکد اے جویں جھکن دا حق اے۔ رب دے نیک بندے اوہ
 نہیں کہ اہ جھوٹھیاں گواہیاں نہیں دیندے تے جھوٹیاں مجلساں وچ
 نہیں بیندے۔ تے جس ویلے کسے نکمے تے بے ہودہ کم کولوں اہ
 لنگھدے نہیں تاں بڑے وقار نال لنگھ جاندے نہیں۔ اہ اہ لوک نہیں
 کہ جس ویلے اہناں نوں اوہناں دے رب دی آیتاں سنا کے
 نصیحت کیتی جاندی اے تاں اہ اہناں اتے بولے تے اٹھے ہوکے،
 ڈگ پیندے نہیں اہ نیک بندے جدوں دعا منگدے نہیں تے
 آکھدے نہیں رب سچیا۔ سانوں ساڈیاں بیویاں تے ساڈی اولاد
 دی طرفوں اکھیاں دی ٹھنڈ عطا فرماتے سانوں نیک تے پرہیزگار

لوکاں دا پیشوا بنادے۔ ایہو ای لوک نے جہاں نوں اہناں دے صبر
 دا پھل سوہنے اچے میحلاں دی صورت وچ دتا جائے گا۔ تے اہناں
 دا استقبال سلام دے تحفیاں نال کیتا جائے گا۔ اہ نیک لوک اہناں
 میحلاں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے تے اہ رہائش واسطے کیا سوہنا مقام
 ہووے گا۔

اے پیغمبر ﷺ فرما دیو کہ جے تساں میرے رب دی بندگی نہ کرو
 تے رب نوں وی تہاڈی بندگی دی کوئی لوڑ نہیں کیوں جے بندگی وچ
 تہاڈا اپنا ای بھلا اے۔ ہن جد کہ تساں رب سچے نوں جھٹلایا اے تاں
 بڑی چھیتی اہدی ایسی سزا پاؤ گے جہڑی کدی وی تہاڈا پچھا نہیں
 چھڈے گی۔“

پہلی آیت وچ ایس حقیقت دی طرف اشارہ کیتا گیا اے کہ بندہ بشر اے
 اوہدے کولوں بعض ویلے بڑیاں وڈیاں غلطیاں ہو جان دیاں نیں تے اک ویلا ایسا وی آوندا
 اے کہ اوہدا ضمیر اوہنوں ملامت کردا اے تے اوہ ندامت تے شرم دے ڈوہنگے دریا وچ
 ڈب جاندا اے تے بعض لوک اہ خیال کرن لگ پیندے نیں کہ ایڈے ویڈے گناہ بھلا
 کویں معاف ہو سکدے نیں۔ اہ لوک رب دی رحمت توں مایوس ہو کے ساری عمر گناہ وچ
 گزار دیندے نیں تے پوری حیاتی ضمیر دی ڈنگ محسوس کردے رہندے نیں۔ اہناں
 آیتاں وچ رب کریم فرماندا اے کہ میرے گنہگار بندیاں نوں اپنی آس تے امید دی شمع
 بجھونی نہیں چاہیدی۔ رب دی رحمت دادا من تاں بڑا لہا چوڑا اے جیکر میرا بندہ غلطی کر کے
 پچھتاںدا اے تے فیر نیکی دی طرف آوندا تے چنگے عمل کماندا اے تاں گویا اُسے رب دی
 طرف جھکن دا حق ادا کردتا۔ اہدا مطلب اہ وی نہیں کہ رات پیتی تے صبح توبہ کیتی بلکہ ایس

توں مراد اہوے کہ پچھلے گناہواں توں سچے دل نال توبہ کر کے بندہ گوں ٹھیک ہو جاوے۔
 اگلیاں آیتاں وچ رب کریم اپنے نیک بندیاں دیاں نشانیاں دسد اے کہ
 میرے نیک بندے اہوے نہیں جہڑے بیہودہ تے جھوٹھیاں مجلساں وچ نہیں بہندے۔
 مطلب اہوے کہ جھوٹھے کماں اتے رتجھدے نہیں۔ چنانچہ نیک بندے حق سچ توں واقف
 ہو جاندے نہیں تے جھوٹھ نوں ہر رنگ تے ہر روپ وچ پچھان جاندے نہیں۔ اہناں لوکاں
 نوں جے بھڑے ماحول وچوں لنگھنا پے جاوے تاں ایس طراں لنگھ جاندے نہیں جویں
 اک صاف ستھرے مزاج دا آدمی گندگی دے ڈھیر کولوں تک اتے رومال رکھ کے لنگھ جاندا
 اے تے اوس جگہ ساہ وی نہیں لیندا۔ اہ نیک لوک اپنے رب دی آیتاں اتے دل دی
 گہرائیاں توں اوہد اثر قبول کر دے نہیں تے رب دے حکماں اتے پہرہ دیندے نہیں۔
 اہ لوک اپنے رب دے حضور وچ اپنے بیوی بچیاں لئی اہ دعا منگدے نہیں کہ
 ساڈیاں ربتا! اہناں نوں ایمان تے نیک عمل دی توفیق بخش۔ اہ نیک راہے ترن تے ساڈیاں
 اکھیاں دی ٹھنڈ بن، اہ نیک بندے نالے دعا منگدے نہیں کہ مولا سانوں نیکیاں تے
 بھلائییاں وچ دو جے لوکاں نالوں آگے لنگھن دی توفیق دے تاں جے اسیں نیکی نوں ساری
 دُنیا وچ پھیلائیے۔

رب کریم فرماندا اے کہ میرے اہ نیک بندے جہاں دیاں نشانیاں بیان
 کیتیاں نہیں جہڑے حق دی خاطر ہر قسم دا ظلم سہندے نہیں رب اہناں نوں جنت وچ
 عالیشان محلاں دی نعمت عطا فرمائے گا۔ تے فرشتے دعائیں دیندے تے سلام آکھدے
 ہوئے اگل واہنڈی استقبال کرن گے۔

اخیر وچ رب کریم حضور ﷺ نوں فرماندے نہیں کہ اہناں لوکاں نوں جہڑے
 رب دیاں آیتاں نوں جھٹاندے نہیں صاف صاف آکھ دیو کہ تہاڈے رب نے تہانوں

بندگی لئی پیدا کیجا اے سو جے تہاں رب دی بندگی نہ کرو تے اوہدے کولوں دعاواں نہ منگو تے کوئی گل نہیں۔ رب نون تہاڈی کچھ پرواہ نہیں۔ جے تہاں رب دی آیتاں تے حکماں نون جھٹلان اُتے لک بدھا اے تے تہا نون اچھیا چمڑن والا عذاب پکڑے گا کہ جان چھڈانی مشکل ہو جاوے گی۔

آخر وچ دعا اے کہ رب کریم سانوں توفیق بخشے کہ اساں اپنی پوری حیاتی اللہ دے حکماں دے مطابق گزارے۔ رب کریم دا حکم من داوڈا فائدہ اہ وے کہ دنیا وچ کامیابی حاصل ہوے گی تے ساڈا معاشرہ باغ و بہار بن سکے گا۔

دنیا دی پوری تاریخ ایس گل دی گواہ اے کہ مسلمان جد تک اسلام دی سچی تعلیم اُتے عمل کر دے رہے اوہناں نے دنیا اُتے حکومت کیتی۔ دو جا فائدہ اہ وے کہ بندے لئی دنیا دی حیاتی ناں 50-60 سال ہوندی اے تے جے اوہ رب دے حکم موجب گزارے تاں آخرت دی ان مکنی حیاتی وی سنور سکدی اے۔

الحمد لله رب العالمین

ترجمہ تے تفسیر (سورۃ القدر: آیات 1 تا 5)

﴿انا انزلنه فی لیلة القدر﴾ وما ادرك ماليلة القدر ﴿ لیلة القدر خیر من الف شهر ﴿ تنزل الملائكة والروح فیها باذن ربهم من كل امر ﴿ سلم هی حتی مطلع الفجر ﴿

”بے شک اساں، ایس قرآن کریم نوں شب قدر وچ نازل فرمایا۔ بھلا تہا نوں پتہ اے کہ شب قدر کی اے؟ شب قدر ہزار مہیناں نالوں وی بہتر رات اے۔ فرشتے تے روح (جبریل امین) ایس رات وچ اپنے رب دے اذن نال ہر امر لے کے اتر دے نیں اے رات طلوع فجر تک سراسر سلامتی اے“

لیلة القدر یا شب قدر اوہ شرف تے عظمتاں والی رات اے جہڑی رب کریم ولوں، مسلماناں لئی رحمت تے برکت دا خزانہ اے۔ قرآن پاک سانوں اہ وسدا اے کہ ساڈا سچا تے سچا دین اسلام دین رحمت اے۔ ایس دین نوں عطا کرن والی اچی شانناں والی ذات تے ایس کائنات دا خالق تے مالک خدائے رحیم و کریم اے۔ ایس دین نوں انساناں تک پچان والی ذات رسول عربی ﷺ، رسول رحمت نیں۔ مکذی گل اہ کہ رب دی رحمت اوہدے بندیاں تے مختلف بہانیاں نال بارش وانگوں برسن لئی بے تاب رہندی اے۔ اہدی تفصیل اہ وے کہ رسول پاک ﷺ تے جو یں رمضان دے مہینے نوں سال دے باقی مہیناں اُتے جمعہ دے دن نوں ہفتے دے باقی دنناں اُتے فضیلت والا قرار دیتا اے اوہ سے طراں معراج شریف والی رات تے شعبان دی پندرہویں رات تے ہو ر راتاں نوں سال دیاں باقی راتاں اُتے فضیلت وانا بیان فرمایا اے۔

امام غزالیؒ ہورائے پندرہاں لچبیاں افضل راتاں گنوایاں نیں، پر جو فضیلت رب کریم نے لیلة القدر نوں عطا فرمائی اے اوہداجواب ای نہیں۔ رب کریم فرماندے نیں! ہ رات ہزار مہیدیاں نالوں بہتر اے۔

لیلة القدر دا مضمون بڑا وسیع اے۔ پراساں اہدے تن پہلواں بارے گل کراں گے، پہلی گل! ہ کہ لیلة القدر کیوں آکھیا گیا۔ دو جی! ہ کہ لیلة القدر نوں اتنی عظمت حاصل ہون داراز کیہ اے؟ تے جی گل! ہ وے کہ جے کسے مسلمان نوں اللہ دے فضل و کریم نال ایس مقبول رات وچ بندگی کرن دا موقع سبھ جائے تاں ہ رات رب دی اک سلکھنی نعامت اے۔

عربی زبان وچ قدر دے معنی تقدیر بیان ہوئے نیں یعنی لیلة القدر اوہ رات اے جس وچ اللہ تعالیٰ تقدیراں دے فیصلے فرما کے نافذ کرن لئی فرشتیاں دے سپرد کردیندا اے۔ عربی زبان وچ قدر دے دوسرے معنی شرف تے عظمت وی نیں۔ یعنی ہ بڑی شانناں تے عظمت والی رات اے۔ جی گل! ہ وے کہ قدر دے دونوں معنی لیلة القدر وچ موجود نیں کہ ایس رات تقدیراں دے فیصلے وی ہوندے نیں تے ہ رات اپنی عظمتاں دے اعتبار نال ہزار مہیدیاں نولوں بہتر وی اے، ایس لئی رب کریم نے ایس رات نوں لیلة القدر دا نام دتا اے۔

ایس رات نوں ہ عظمت حاصل ہون وچ اصل حکمت تے راز کی اے؟ خود قرآن پاک نے ایس طرف اشارہ کردتا اے کہ اوہ رات اے جس وچ رب کریم نے قرآن پاک جیسی عظیم کتاب نوں اتاریا جہڑی قیامت تک اون والی انسانی نسل لئی انسانی حیاتی دے ہر موڑ تے ہر گٹھ وچ رہنما اصول کھول کے بیان کردی اے۔ تاریخ دے کھڑے طالب علم توں ہ گل چھپی ہوئی اے کہ صاحب قرآن ﷺ دا جدوں ظہور ہویا تے آپ

نے ایس نسخہ کیمیا نوں پیش فرمایا تے عرب دی سرزمین تے بعد وچ پوری دینا وچ اک ایسا عظیم تے مثالی انقلاب آیا جس دی نظیر دنیا دی پوری تاریخ وچ ڈھونڈیاں وی نہیں لہدی۔ اہ انقلاب عقیدے تے فکر دا انقلاب سی، معاشرے دا انقلاب سی، معیشت دا انقلاب سی، اخلاقی قدراں تے روحانیت دا انقلاب سی، قانون تے سیاست دا انقلاب سی، اہ تعلیم تے تربیت دا انقلاب سی۔ مکدی گل اہ وے کہ ایس انقلاب نے درندہ صفت انساناں نوں فرشتے بنا دتا۔ ایس انقلاب نے اخلاق قدراں نوں برباد کرن والے لوکاں نوں اخلاق دی صفتاں نال آراستہ تے اخلاقیات دا معلم بنا دتا۔

قرآن پاک وچ رب کریم نے کڈا سوہنا ارشاد فرمایا اے کہ قرآن پاک دی اہ بڑی وڈی نعمت تہا نوں محض اللہ دے فضل تے اوہدی رحمت نال حاصل ہوئی اے۔ ایس لئی تساں رج رج کے خوشیاں مناؤ۔ اہ نعمت اے کہ تساں دینا دیاں جنیاں وی نعمتاں جمع کر لو اہ ساریاں نعمتاں نالوں کتے بہتر اے، ایس لئی جہدی رات قرآن پاک جیسی عظیم نعمت انساناں دی بہتری تے اہناں دی کامیابی لئی نازل ہوئی اے۔ اے اوس رات نوں اہ عظمتاں تے شرف کیوں حاصل نہ ہووے۔

ایس رات نوں سوہنے طریقے نال منان لئی امام غزالیؒ ہوراں بڑی سوہنی گل کیتی اے۔ اوہ فرماندے نیں کہ چنگا تاجر تے سوداگر اوہ اے جہد اسیزن تے موسم دا خیال رکھے تو اوہدے توں زیادہ توں زیادہ نفع کمائے ایس لئی اہنوں سیزن دا کوئی وقت بھی ضائع نہیں کرنا چاہیدا۔ ایسے طراں اک سچے مسلمان توں لیلۃ القدر دی تلاش رمضان دے آخری عشرے وچ ضرور کرنی چاہیدی اے۔ رات نوں جاگنا چاہیدا اے تے اپنے رب کریم دی یاد وچ رات گزارنی چاہیدی اے۔ بابا فرید ہوراں کڈی پیاری گل آکھی اے ”توں ستا رب جاگد اتری ڈاہڈے نال پریت“ ایس لئی رسول عربی ﷺ دے منن والیاں نوں اہ

چاہیدا اے کہ ایس رات نفل پڑھن، اللہ تعالیٰ دا ذکر کرن، اللہ تعالیٰ دے پیارے حبیب ﷺ تے درود پاک پڑھن۔ ام المؤمنین حضرت عائشہؓ نے حضور ﷺ کولوں پچھیا یا رسول اللہ ﷺ جے مینوں اہ رات ملے تے کیہ دعا منگنی چاہیدی اے؟ حضور ﷺ نے فرمایا رب کریم دے حضور اہ دعا منگو ﴿اللهم انک عفو تحب العفو فاعف عنی﴾ ”اے اللہ توں بخش ہارتے درگزر کرن والا ایں“ اے اللہ توں درگزر کرن تے معافی دین نوں پسند کرنا ایں ایس لئی اے رب کریم تو مینوں وی بخش دے ناے میریاں غلطیاں تے خطاواں معاف فرما“ اہ سلسلہ رمضان دیاں آخری دس راتاں خاص طور تے طاق راتاں 21 ویں، 23 ویں، 25 ویں، 27 ویں تے 29 ویں نوں جاری رہنا چاہیدا اے اللہ تعالیٰ سانوں ایس دی توفیق دے۔ (آمین)

ترجمہ تے تفسیر (سورۃ الماعون: 6۱:1)

﴿ارءیت الذی یکذب بالذین ۰ فذلک الذی یدع
الیتیم ۰ ولا یحض علی طعام المسکین ۰ فویل
للمصلین ۰ الذین ہم عن صلاتہم ساهون ۰ الذین ہم
یراءون ویمنعون الماعون ۰﴾

”بھلا ڈٹھا اے تہاں اوس شخص نوں جہڑا جھٹھیا ردا اے آخرت دے
حساب کتاب نوں۔ اہ اوہ شخص اے جہڑا یتیم نوں دھکے دیندا اے
تے فقیر مسکین نوں کھانا کھلان ول نہیں پریردا۔ پس بربادی اے
اوہناں نمازیاں دی۔ جہڑے اپنی نمازیاں (دی حقیقی اہمیت) نوں
بھل بھلا بیٹھے نیں (فرائض منصبی ول دھیان نہیں کردے) سستی
نیں کردے جہڑے لوکاں نوں دکھالا کردے نیں تے ورتن والی
منگویں شے دین توں انکار کردیندے نیں۔“

کوئی وی چنگا معاشرہ اوسے ویلے قائم ہو سکدا اے جے لوکاں وچ ایک دو جے
نال بھردی، خلوص تے احترام ہووے تے اوہ حیاتی دے لمے سنروچ اک دو جے دی مدد
کرن۔ پر سوال اہ وے کہ اہ جذبہ کس طراں پیدا ہو سکدا اے۔ قرآن پاک دے آخری
سپارے دی سورت ماعون وچ، ایسے سوال دا جواب موجود اے۔ سورت ماعون دے معنے
نیں منگویں ورتن والی شے۔ اہ نام ایس لئی اے کہ سورت وچ اوہناں لوکاں دا ذکر کیتا گیا
اے جہاں دے دل وچ نہ رب دا ڈراے تے نہ اپنی آخرت دی جزا و سزا اے ایمان
اے۔ نتیجہ اہ وے کہ اہ لوک رب دیاں دیتیاں ہو یاں نعمتاں توں اوہدی مخلوق نوں فائدہ

پونچون دی تھاں معاشرے وچ ورتن والیاں چیزاں اُتے سپ بن کے بہ جان دے نیں۔
تے لوکاں دیاں وڈیاں ضرورتاں تاں وکھ رہیاں عام ضرورتاں وی پوری کرن توں صاف
انکار کر دیندے نیں۔

ایس سورت دے دو حصے نیں۔ پہلیاں تاں آیتاں وچ اوہناں لوکاں دا ذکر
اے جہڑے قیامت والے دن نوں ٹھاندے نیں تے اوہدہ اثر اوہناں دے اخلاق اتے اہ
وے کہ رب دے ڈرتے آخرت دی جزا سزا توں اوہ ایڈے بے فکر ہو گئے نیں کہ یتیم نوں
اپنے درتوں دھکے دیندے نیں تے محتاج فقیر نوں نہ تا آپوں کھانا کھواندے نیں تے ناں
ای دو جیاں نوں اہ ترغیب دیندے نیں کہ اوہ مسکین فقیر نوں روٹی ٹکر کھواد پوے۔ آدمی دل
دا کڈاوی سخت ہووے تاں وی یتیم تے محتاج نوں دیکھ کے ترس آ جاندا اے پر اہ ایڈے
بد بخت نیں کہ یتیم تے فقیر مسکین تے نہ آپوں ترس کر دے نیں نہ دو جیاں نوں ترس کرن لئی
تے مدد کرن لئی آ کھدے نیں۔

قرآن پاک دے لفظ **يَتِيم** دے معنی بڑے ڈوہنگے نیں ایس وچ
معاشرے دیاں مختلف خرابیاں دا ذکر اے کجھ لوگ اوہ نیں جہڑے یتیم دا حق مار کھاندے
نیں تے اوہدے باپ دی چھڈی ہوئی جائداد توں انہوں بے دخل کر کے دھکے مار کے نسا
دیندے نیں۔ اوہ لوک وی نیں کہ اوہناں کول کوئی یتیم مدد لین آؤندا اے تاں رحم کھان
تے مدد کرن دے بجائے اوہنوں جھڑکدے نیں تے دھکے مار کے ٹور دیندے نیں۔ کجھ اوہ
لوک نیں جہڑے اپنے کنبے وچوں کسے یتیم اُتے ظلم کر دے نیں تے محبت پیار دا سلوک کرن دی
بجائے اوہنوں جھڑکاں دیندے تے ٹھوکر اں مار دے نیں۔ اوہناں لفظان دا معنی اہ وی اے کہ
اہ لوک ظلم کدی کدائیں نہیں کر دے بلکہ ظلم کرنا انہناں دا ورتارا ای ہو گیا اے۔

ولا يحض على طعام المسكين دے معنی وی بڑے وسیع نیں۔ ایہدے

معنی کھانا کھلانا ای نہیں بلکہ کھانا دینا اے۔ مطلب اہ وے کہ رب نے غریب دا کھانا توفیق والیاں تے امیراں دے ذمے لایا سی۔ مسکین نوں دینا کوئی احسان نہیں اوہدا حق اے۔ اہ لوک ایسے نکمے نیں کہ نہ اوہدا حق آپوں دیندے نیں تے نہ دو جیاں نوں اوہدا حق ادا کرن لئی آ کھدے نیں کہ رب دی مخلوق وچ غریب محتاج دا پیٹ وی بھر سکے۔

پچھلیاں چار آیتاں وچ منافقاں دا ذکر اے۔ جہڑے اُتوں کجھ نیں تے وچوں کجھ۔ دکھائے لئی نمازاں تاں ضرور پڑھدے نیں کہ مسلماناں وچ گنے جان۔ پردلوں اہناں دا آخرت اُتے ایمان نہیں۔ ایس لئی اوہ اپنی تباہی تے بربادی دا سامان کر دے پئے نیں۔ قرآن پاک دے لفظ عن صلاحہم ساہون دا مطلب اہ نہیں کہ اوہ انیاں نمازاں وچ بھل جاندے نیں۔ بھل تاں نماز وچ ہو ای جاندی اے۔ بندہ بشر جو ہو یا۔ پر شریعت وچ اہ گنا نہیں۔ اہدا اصل مطلب اہ وے کہ اہناں دے دلاں وچ نماز دی کوئی قدر تے قیمت نہیں۔ کدے پڑھ لئی کدے نہ پڑھی۔ ٹال مٹول کر دے رہے جے ویلا ویکھیا کہ پڑھنی پیندی اے تے اٹھ کے چار ٹھونگے مار لئے۔ مطلب اہ کہ بڑی بے دلی نال نماز پڑھدے نیں نہ قیام ٹھیک ہوندا اے نہ رکوع تے ناں سجدہ۔

حضرت ابن عباسؓ ایس آیت دی تفسیر وچ فرماندے نیں کہ ایس توں مراد منافقین نیں جہڑے دکھاوے دی نماز پڑھدے سن یعنی جے دوسرے لوکی موجود ہوندے تاں۔ اہ وی پڑھ لیندے جے کوئی دیکھن ولانہ ہوندا تاں نہ پڑھدے۔

آخری آیت وچ رب دا فرمان اہ وے کہ اہ اوہ لوک نیں جہڑے منگوس شے یا ورتن والی چیز دین توں وی انکار کر دیندے نیں۔ سدھی جئی گل اے۔ معاشرے وچ وسیدیاں اک دو جے توں عام نکی نکی چیزاں دی لوڑ پے جاندی اے۔ مثلاً سوئی دھاگہ، چاقو، چھری، نمک، پانی، تکرڑی، ڈول، چھاننی وغیرہ اہ اوہ چیزاں نیں جہاں دی

ویلے کویلے لوڑ پے جاندی اے۔ ایسے طراں فرض کرو کہ رات نوں کسے گھر مہمان آ جاند اے۔ اوہدے کول اپنا مناسب انتظام نہیں ہونداتے اوہ ہمسائے کولوں منجی بستر امنگ کے اپنی ضرورت پوری کر لیند اے ہمسائے داوی کجھ نہیں وگڑداتے اہدا ویلا لنگھ جاند اے۔

ساری سورۃ دا ا خلاصہ اہوے کہ رب دا ڈرتے آخرت اُتے ایمان ای اوہ اصل چیز اے۔ جہدے اثر نال لوکاں دے اخلاق چنگے ہوندے نیں تے اوہ رب دی مخلوق تے ترس کھاندے نیں۔ یتیم تے رحم کردے نہیں، مسکین دی مدد کردے نیں، نمازاں سچے دل نال پڑھدے نیں تے رب دی مخلوق دی ویلے کویلے وی لوڑنوں پورا کردے نیں۔ تے بے دل و بچ رب دا ڈرتے آخرت اُتے ایمان نہیں تاں اہ یتیموں نوں دھکے دیندے نیں۔ فقیر محتاج تے ترس نہیں کھاندے۔ نمازاں بے دلی نال پڑھدے نیں تے لہڑ ویلے تھوڑ دلیاں وانگوں، منگوں شے تے ورتن والیاں نکلی نکلی چیزاں دین توں وی صاف انکار کردیندے نیں۔ سوچن دی گل اے کہ جدا اہ معمولی چیزاں توں انکار کردے نیں تے اہ لوک کسے قومی تے ملے تقاضے نوں سامنے رکھ کے وڈی قربانی کس طراں دے سکدے نیں۔ ایس لئی رب دا ڈرتے آخرت اُتے ایمان ای اوہ بنیاد اے جہدے اُتے انسانی حیاتی دے چنگے عملاں دی عمارت تعمیر ہوندی اے۔

دو جگ دے سردار محمد ﷺ

(الف) ربیع الاول دامہینہ اوہ برکتاں تے رحمتاں والا مہینہ اے، جس وچ دو جگ دے سردار، محمد عربی ﷺ دا ظہور قدسی ہو یا۔ ربیع دے معنی عربی وچ بہار دے نیں۔ ایس لئی اک عرب شاعر نے کڈی سوہنی گل آکھی اے ”ربیع فی ربیع فی ربیع“ کہ دو جگ دے سردار دی باغ و بہار شخصیت دا، بہار دے مہینے وچ تے بہار دے موسم وچ، ایس دھرتی اُتے ظہور ہو یا۔

(ب) قرآن پاک نے حضور ﷺ دے ظہور قدسی نوں اللہ تعالیٰ دا بہت وڈا احسان آکھیا اے۔ رب کریم فرماندا اے: بے شک اللہ تعالیٰ نے ایمان والیاں اُتے بڑا ای وڈا احسان فرمایا اے جدوں اونہاں وچ، اونہاں وچوں اک پاک رسول ﷺ بھیجا جیسا جھڑا و ہدیاں آیتاں پڑھ پڑھ کے لوکاں نوں سناندا اے۔ اہناں دے دلاں نور، پاک کردا اے اوہناں نوں کتاب تے حکمت دی تعلیم دیندا اے تے اہ گل ڈھکی چھپی نہیں کہ ایس توں پہلاں اوہ لوک صریح گمراہی وچ سن۔

(الف) رب کریم ایس دور دور تک پھیلی ہوئی وسیع کائنات دا خالق تے مالک اے حضور ﷺ نوں دو جگ دا سردار بنا کے بھیجا۔ قرآن پاک وچ رب کریم فرماندا اے: نہیں:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَمِينَ﴾

”پیارے رسول آساں تہانوں سارے جہاناں لئی رحمت بنا کے بھیجا اے۔“

(ب) دو جگ دے سردار دیاں اچیاں شانناں دا ذکر خود رب کائنات نے کیتا۔ رب کریم فرماندا اے: کہ اے پاک نبی، اسی تہانوں اپنی مخلوق ول شاہد تے گواہ بنا کے، خوشخبریاں دین والا بنا کے، رب دے عذاب توں ڈران والا بنا کے، مخلوق خدانوں اہناں دے رب کریم دی طرف اوہدے حکم تے اوہدی اجازت نال بلان والا بنا کے، تے

اک روشن چراغ تے ہدایت دا آفتاب بنا کے بھیجا اے۔ تہاں ایمان والیاں نوں اہ دس دیو کہ اہناں لئی اہناں دے رب کریم ولوں، ڈھیر سارا فضل تے اجراے۔

(الف) چچی گل تاں اہ وے کہ خالق کائنات اپنے پاک کلام وچ حضور ﷺ دیاں اہناں صفتاں دا ذکر کیتا اے جو اج تک اللہ تعالیٰ دے کسے وی پاک نبی نوں عطا نہیں ہویاں۔ حضور ﷺ خاتم النبیین یا آخری نبی نہیں۔ آپ ”کافۃ للناس“ نہیں یعنی پوری انسانی نسل لئی ہدایت دا پیغام لے کے آئے۔ آپ ”للعالمین نذیرا“ نہیں یعنی قیامت تک اون والی اللہ دی پوری مخلوق لئی بردے حکماں دی خلاف ورزی کرن والیاں نوں رب دے عذاب توں ڈران والے نہیں۔

(ب) اہ تاں چند آیتاں دی طرف تہاں اشارہ کیتا اے۔ حقیقت اہ وے کہ پورا قرآن پاک، سچے رسول ﷺ دیاں صفتاں بیان کردا اے۔ اک صحابی نے ام المؤمنین حضرت عائشہ صدیقہؓ کولوں پچھیا کہ ذرا سا ڈے اگے حضور ﷺ دا خلق تے حضور ﷺ دیاں صفتاں بیان فرماؤ۔ حضرت عائشہ صدیقہؓ نے فرمایا۔ تہاں قرآن پاک نہیں پڑھدے پورا قرآن پاک آپ ﷺ دیاں سوهیناں صفتاں دا بیان اے۔

(الف) پوری انسانی تاریخ وچ اگر کوئی ہستی اچھی نظر آؤندی اے جہنے باطل عقیدے دی اصلاح کیتی۔ جہنے معاشرے دی اصلاح کیتی جہنے معیشت دی اصلاح کیتی جہنے اخلاق دی اصلاح کیتی، جہنے سیاست دی دنیاوش انقلاب پیدا کیتا، جہنے قانون دی دنیا وچ انقلاب پیدا کیتا۔ جہنے تعلیم تے تربیت دی دنیا وچ انقلاب برپا کیتا، جہنے کائنات دے رازاں توں پردہ اٹھایا تے انسان نوں انسان بنایا اوہ صرف تے صرف حضور ﷺ دو جگ دے سردار دی ذات پاک اے۔

(ب) تہاں ٹھیک آکھیا اے۔ اہ واقعی محمد عربی ﷺ دی سچی تے اچی ذات اے جہنے

انسان نون کائنات بارے، کائنات دے خالق تے مالک بارے آگاہ کیتا جہنے انسان تے کائنات دے تعلق تون آگاہ کیتا جہنے انسان نون کائنات تے خالق دے تعلق تون آگاہ کیتا۔ جہنے اہ دسیا کہ سارے انسان حضرت آدم دی اولاد نہیں جہنے رنگ، نسل، زبان علاقے دے تعصب بتاں نون توڑ کے پوری نسل انسانی نون اخوت دی لڑی وچ پرو دتا۔ جہنے حریت تے مساوات دے سنہرے اصول دے کے محمود تے ایاز نون اک صف وچ لیا کھڑا کیتا۔

(الف) حضور ﷺ دی تشریف آوری تون پہلاں کوئی قوم تہذیب تے تمدن دے اعتبار بال اپنی پست تے ڈگی ہوئی نہیں سی جتے عرب دے و سنیک سن، کوئی قوم اتنی غیر منظم نہیں سی جتے عرب سن، کسے قوم وچ شرک، بت پرستی، جہالت اپنی رچی ہوئی نہیں سی جتی عرب قوم وچ سی، کوئی قوم بربریت اور درندگی دا جہیا نمونہ نہیں سی جتے عرب سن، حضور ﷺ ایس کائنات وچ تشریف لیائے تاں آپ نے دنیا دی تاریخ دا پاسہ ای پلٹ دتا۔

(ب) ظھور قدسی تون بعد اخلاقی لحاظ نال کوئی قوم اپنی مہذب تے شائستہ نہیں سی جتے کہ عرب ہو گئے سن، کوئی قوم ایڈی حق پرست تے سچی نہیں سی جتے کہ عرب سن کوئی حکومت ایڈی مثالی تے انتظامی بصیرت رکھن والی نہیں سی جتے کہ عرب سن کوئی قوم اخلاق دے سچے پھلاں نال بھی ہوئی تے روحانی فیضان نال اتنی مالا مال نہیں ہوئی جتے کہ عرب ہو چکے سن۔ حضور ﷺ دی تشریف آوری نال اخوت تے مساوات اک ایسا عظیم تے سوھناتے مثالی انقلاب آیا کہ پوری انسانی تاریخ وچ اُس دی نظیر ڈھونڈیاں وی نہیں لبھدی۔

(الف) دو جگ دے سردار محمد عربی ﷺ نے سانوں دسیا کہ پوری نسل انسانی نون پیدا کرن والا خالق تے مالک اک اے۔ جدوں خالق اک اے، نسل انسانی اوندی مخلوق وی اک اے تے اوہدہ مقصد وی اکو ہونا چاہیدا اے جدوں مقصد اک اے تے انساناں لئی ہدایت دا ضابطہ وی اکو ہونا چاہیدا اے۔ ایسے لئی، انساناں دی ہدایت لئی مختلف زماں وچ

اللہ دے پاک نبی علیہ السلام مختلف قوماں دی طرف مبعوث ہوندے رہے تاں جے لوکاں نوں اچھے عمل دی تلقین کرن تے و مولادی خوشنودی تے رضا حاصل کرن۔

(ب) جدوں حضور ﷺ تشریف لیائے۔ عرب قوم وچ ڈھیر ساریاں معاشرتی برائیاں موجود سن۔ آپ ﷺ نے جواء۔ شراب، قتل، ڈاکے ورگیاں سنگین برائیاں توں پاک عرباں نوں اک مثالی معاشرہ بنا دتا۔ عورت جس دی حیثیت پیراں دی جتی نالوں وی بھیڑی سی اہنوں اچاتے باعزت مقام عطا کیتا۔ عورتاں نوں اہناں دے جائز حقوق، مہر، نفقہ سکنی، وراثت دا حق دلایا۔ ماں دے قدم تھلے جنت تے بیٹی نوں رحمت آکھن دا تصور دے کے مرداں نوں عورتاں نال بہتر سلوک کرن دا حکم دتا۔ حضور ﷺ نے عورتاں نوں اوہ درجہ عطا فرمایا جہڑا دنیا دی کسے قوم وچ عورت نوں حاصل نہیں ہو سکیا۔

(ج) حضور ﷺ نے چوری، بدکاری، تہمت، قتل جیسی سنگین برائیاں لئی فطری سزاواں تجویز کیتیاں جدے نال اہ بھیڑے لوک، اوہ وی بہ تائب ہو گئے۔ حضور ﷺ نے ناپ تول نوں درست کرن دا حکم دتا چیزاں وچ ملاوٹ توں منع فرمایا۔ لوکاں نوں سودا وچکن لکیاں چیزاں دے نقص یا عیب توں آگاہ کرن دی تاکید فرمائی۔ ناجائز تے حرام کمائی توں بچن دی تلقین کیتی۔

(د) رحمت عالم ﷺ نے اسلامی حکومت لئی اہ فرض قرار دتا کہ اوہ لوکاں دے جان مال تے آبرودی حفاظت کرے۔ حلال روزی کمان توں بچ بولن والا ماحول مہیا کرے۔ حکمران لوکاں نوں اپنے غلام نہ سمجھن بلکہ اونہاں نال بھائیاں والا ورتارا کرن۔ لوکاں دی فلاح و بہبود دا خیال رکھن۔ حکومت دا نظام شوری تے ہی ہووے۔ زکوٰۃ عشر دا نظام جاری کیتا جاوے۔ نماز دے نظام نوں باقاعدہ اہتمام نال چلایا جاوے۔ ملک وچ عدل و انصاف قائم کیتا جاوے۔ حضور ﷺ دو جگ دے سردار نے اہ گل آکھ کے کہ جے

میری بیٹی فاطمہؓ وی چوری کردی تاں میں اُہدے وی ہتھ کٹان دا حکم دیندا، حکمراناں نوں ایس گل دا سبق سکھایا کہ کسے وی بندے نوں خواہ اوہ کڈے وی اثر رسوخ والا کیوں نہ ہووے۔ قانون توں بالا نہیں ہو سکدا۔ قانونِ مصطفیٰ ﷺ سارے لوکاں لئی اکو اے جدے وچ شاہ تے گدا وچ کوئی فرق نہیں۔

(ح) حضور ﷺ نے لوکاں نوں رب دی راہ وچ کھلے دل نال خرچ کرن دا حکم دتا۔ غریباں، بیوا عورتاں، یتیمیاں، مسکیناں دی مدد دا حکم دتا۔ مزدور راں دی اجرت مزدور دا پسینہ خشک ہون توں پہلے ادا کرن دا حکم دتا۔ افسراں تے مالکاں توں اہ حکم دتا کہ اوہ ماتحتاں نال نیک بھائیاں والا سلوک کرن۔ اک واری حضرت ابوذر غفاریؓ ہوراں اپنے غلام نوں تھپڑ ماریا۔ حضور ﷺ نے پچھوں ویکھ لتا، اُچی ساری فرمایا:

”ابوذر“ حضرت ابوذر آپ ﷺ دی آوازن کے کہن لگے
یا رسول اللہ ﷺ میتھوں غلطی ہوگئی اللہ دے پاک رسول! فرماؤ
ایدا کیہ کفارہ دیواں۔ آپ رحمت عالم ﷺ نے فرمایا ”اینوں
آزاد کردے“ حضرت ابوذر نے او سے ویلے غلام نوں آزاد کر دتا۔

(و) سچی گل تاں اہ وے کہ حضور ﷺ دیاں صفتاں حُسن اخلاص بھرے ورتارے دا گلدستہ نہیں جس دی مہک کدے ختم ہون والی نہیں۔ آپ ﷺ اوہ آفتاب نہیں جس دیاں نورانی کرناں قیامت تک اون والی نسل انسانی نوں ہدایت دے نور نال منور کر دیاں رہن گیاں۔ آپ ﷺ سارے جہاناں لئی رحمت نہیں، آپ ﷺ آخری نبی نہیں، آپ ﷺ اپنے گزگار امتیاں دی شفاعت کرن والے نہیں۔ آپ ﷺ ایس دین وچ مسلماناں نوں کامیابی تے کامرانی دی ضمانت دین والے نہیں۔ آپ ﷺ قیامت والے دہاڑے وی اپنی رحمت دا سایہ کرن والے نہیں۔ آپ ﷺ دو جگ دے سردار نہیں۔ دو جگ دے سردار محمد ﷺ۔

اخلاق نبی ﷺ وچ حلم و انکسار دے جلوے

اخلاق انسان دا اوہ جوہر اے، جہڑا اوہدی شخصیت نوں، نکھار بخشدا اے، تے اوہدے کردار نوں عظمت عطا کردا اے۔ رب کریم نے اپنے محبوب تے پیارے محمد کریم ﷺ نوں اخلاق دی نعمت دے نال ایناں نوازیا کہ خود قرآن پاک وچ اونہاں دی شان وچ ﴿انک لعلى خلق عظیم﴾ ارشاد فرمایا:

”کہ پیارے رسول تساں تاں اخلاق دیاں بلندیاں تک پہنچے ہوئے او“

حضور ﷺ دی مثال اوس باغ دی مانند اے جس وچ ون پونے پھل کھڑے ہون تے اہناں دی خوشبو، کول اُون والے نوں مست کر دیوے۔ ایسے طراں حضور ﷺ ہر اچھے خلق دے نال سجے ہوئے نیں۔ حضور ﷺ دے اخلاق دیاں بے شمار صفتاں وچوں دو صفتاں حضور ﷺ دا حلم تے حضور ﷺ انکسار اے۔ حلم دا مطلب اے کہ انتقام لین دی قدرت دے باوجود، کسے نوں سزا دین دی قدرت دے باوجود، قصور واردے قصور نوں بخش دتا جاوے۔ تے انکسار دا مطلب اے کہ بندادوجیاں نوں آکڑتے غرور دکھان دے بجائے اہناں نال تواضع، عاجزی تے ملنساری نال پیش آوے۔

رب نوں کسے نہیں ویکھیا۔ اوہدی پہچان اوہدیاں صفتاں تو ہوندی اے۔ تے اہ صفتاں اُہنے اپنے بعض بندیاں نوں عطا کر کے اک نمونہ دسیا اے کہ جد اللہ دے بندے اہناں صفتاں نال آراستہ ہو کے اپنے کردار نوں عظمت تے نکھار بخش سکدے نیں تے اوس رب کریم دی شان کڈی اچی ہوو گی جہڑا اصل صفتاں دا مالک اے۔

قرآن پاک وچ کئی جگہ اللہ تعالیٰ نوں عَلِيمٌ حَلِيمٌ آکھیا گیا اے تے غفور حلیم بیان کیتا گیا اے کتے شکور حلیم ذکر کیتا گیا اے۔ کیتے غنی حلیم دسیا گیا اے۔

سورہ بقرہ وچ رب کریم فرموندے نے:

﴿قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتَّبِعُهَا ذِي وَاللّٰهِ

غنى حلیم﴾ (سورہ بقرہ: 263)

”اک مٹھا بول تے کسے دی غلطی توں چشم پوشی کرنا اوس خیرات

نالوں کتے چنگا اے جس دے پچھوں دکھ دتا جاوے۔ تے اللہ بے

نیاز تے حلم والا اے“

مطلب اوہ وے کہ رب کریم غنی، سخی، بخشن ہارتے حلیم والا اے۔ ایس لئی اوہ

اہناں صفتاں نوں اپنے بندیاں وچ وی دیکھنا چاہندا اے۔ اہنوں گل گل تے مہنے تے طعنے

مارن والے چھچھورے تے کم ظرف لوک پسند نہیں اہنوں حوصلے والے کھلے دل والے تے

حلم والے لوگ پسند نہیں۔ سورہ آل عمران وچ اللہ تعالیٰ دا ارشاد اے:

﴿ان الذين تولوا منكم يوم التقى الجمعان انما استرلهم

الشیطن بعض ما کسبوا ولقد عفا الله عنهم ان الله

غفور حلیم﴾ (آل عمران: 155)

”تہاڈے وچوں جہڑے لوک مقابلے والے دن پیٹھ پھیر گئے سن اہناں

دی ایس لغزش دا سبب اوہی کہ اوہناں دیاں بعض کمزوریاں دی وجہ بال

شیطان نے اہناں نوں بہکا دتا سی۔ اللہ نے اہناں نوں معاف فرمادتا

اے بے شک اللہ تعالیٰ بڑا ای بخشن ہارتے حلم والا اے“

سوچن والی گل اوہ وے کہ بھلا رب کائنات توں ودھ کے انتقام لین دی یا

سزا دین دی قدرت کس نوں حاصل اے اوہ جہنوں چاہوے جدوں چاہوے جتھے چاہوے

پکڑ سکدا اے، سزا دے سکدا اے، پر اللہ پاک نے اینیاں وسیع قدرتاں رکھن دے باوجود

معاف فرمادتا اوہ تاں بڑا ای بخشن ہارتے حلم والا اے تے اپنے بندیاں وچ اہناں

صفتاں دارنگ ویکھنا چاہندا اے۔

ظاہر اے کہ حضور نبی کریم ﷺ نون تاں اللہ پاک نے حلم دی صفت دے نال رنگ چھڈیا اے کہ ایس پوری کائنات وچ رب کریم توں بعد رسول کریم ﷺ نالوں ودھ کے حلم والا نہ ہو یا اے تے نہ ای قیامت تک ہو سکدا اے۔ تاریخ اسلام تے حدیث دیاں کتاباں حضور ﷺ دے حلم دے واقعات نال بھریاں پیاں نیں۔ حضور ﷺ دی دو جی صفت جدا ذکر اہج کیتا گیا اے اوہ آپ ﷺ دی انکساری تو واضح دی صفت اے۔ قرآن پاک نے بڑے پیارے انداز وچ انکسار تے تو واضح دی تعلیم دتی اے۔ قرآن پاک وچ حضرت لقمان اپنے بیٹے نون اہ نصیحت کردے نظر آوندے نیں۔

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرْحًا. إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَخُورَ وَالْقَصِيدَ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنْ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتَ لَصُوتِ الْحَمِيرِ﴾ (سورہ لقمان: 18 تا 19)

”اے بیٹے لوکاں نال گلہاں پھلا کے یادھون اکڑا کے گل نہ کر۔ بیٹے زمین تے آکڑ کے نہ چل۔ بے شک اللہ تعالیٰ کے آکڑ باز تے فخر تے غرور کرن والے نون پسند نہیں کردا۔ بیٹے اپنی چال وچ وی نرمی اختیار کر۔ بیٹے اپنی آواز نون وی ذرا نیواں رکھ۔ بے شک بھیڑیاں آوازاں وچوں سب توں بھیڑی آواز گدھے دی آواز ہوندی اے“

مطلب اہوے کہ انسان عاجزی، انکساری، ملنساری تے خلق دیاں قدراں نون اپناوے تاں اصل انسانیت خوش خلقی تے انکساری اے تے جے دماغ وچ غرور تے تکبر بھریا ہووے تے رب کریم نون اہ گل چنگی نہیں لگدی۔

رب کریم نے اپنے سوھنے محبوب رسول پاک ﷺ نون انکسار تو واضح تے

ملنساری دی صفتاں نال رجا چھڈ یا سی خود قرآن پاک ایس گل دا گواہ اے۔

سورہ آل عمران وچ رب کریم فرماندے اے:

﴿فبما رحمة من الله لنت لهم ولو كنت فظا غليظ القلب

لا نفصوا من حولك فاعف عنهم واستغفر لهم

و شاو رهم في الامر﴾ (سورہ آل عمران: 159)

”پیارے رسول ﷺ اہ رب کریم دی رحمت اے کہ تہاں اہناں

لوکاں نال بڑے ای ملنسار تے نرم مزاج و اقن ہوئے ہو جے کتے

تسیں تیز طبیعت تے کھروے مزاج والے ہوندے تے اہ لوک

تہاڈے سچ کھبے کدی جمع نہ رھندے۔ اے محبوب اہناں دے قصور

معاف کر دیوتے اہناں بارے ساڈے حضور وچ مغفرت دی

سفارش فرماؤ۔ اہناں نوں اپنے مشوریاں وچ شریک کرو“

رب کائنات توں ودھ کے حضور ﷺ دے خلق، تواضع، انکساری تے ملنساری

دی گواہی ہو رکون دے سکدا اے۔ حضور ﷺ نے اپنے منن ویاں نوں اہ تلقین فرمائی۔

”اللہ تعالیٰ نے مینوں اہ وحی بھیجی اے کہ انکساری تے خاکساری اختیار کرو تاں کوئی کے

اتے ظلم نہ کرے کوئی کے دے مقابلے وچ فخر نہ کرے۔

سچے رب تے سچے رسول دے اہناں فرماناں توں، تے حضور ﷺ دے اپنے

نمونہ عمل توں تواضع تے انکساری دی اہ حکمت سامنے آوندی اے کہ حلم تے انکساری دا

مقصد اہو اے کہ معاشرے وچ خوشگواہی، سازگاری تے ملنساری پیدا ہووے۔ لوک جدوں

اک دو جے نوں ملن تاں اہناں دے خلق عطر دی خوشبو و انگوں دوسرے تے دماغ تے روح

نوں معطر کر دین تے آپس وچ محبت تے ملن ورتن دے جذبات پیدا ہون۔ رب کریم

سانوں حضور ﷺ دے اسوۂ حسنہ دی پیروی دی توفیق دیوے۔ آمین۔

خُلُقِ نَبِيِّ ﷺ دے رستے وچ خرچ کرنا

اسلام سچا تے سچا دین اے تے انسانی حیاتی نوں سنوارن لئی اسلام نے اپنے مقن والیاں نوں سنہرے اصول دتے نیں تے حضور پاک ﷺ نے اوہناں اُتے عمل کر کے ساڈے لئی تے قیامت تک آن والی نسل انسانی لئی اک مثالی نمونہ پیش کیتا اے۔ اہناں اصولاں وچوں اک اصول رب دی راہ وچ خرچ کرنا اے۔

قرآن پاک وچ رب کریم فرماتا اے:

﴿هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ

الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾ (البقرة: 2 تا 3)

”کہ قرآن پاک اوہناں پرہیزگاراں تے متقی لوکاں لئی ہدایت اے جہڑے غیب اُتے ایمان لیاندے نیں، نماز نوں قائم کر دے نیں تے رب دے دتے ہوئے رزق وچوں اوہدی راہ وچ خرچ کر دے نیں“

قرآن پاک تے حدیث شریف وچ بار بار مسلماناں نوں رب دی راہ وچ خرچ کرن دی تاکید کیتی گئی اے تے اہ دسیا گیا اے کہ نیکی دی اصل روح رب دی راہ وچ خرچ کرنا اے۔ بندہ اہ خرچ بھاویں اپنی ضرورتاں نوں پورا کرن لئی کرے یا اپنے بال بچے دا پیٹ پالن لئی کرے، اپنے غریب رشتہ داراں دی مدد لئی کرے یا یتیمیاں، مسکیناں، محتاجاں تے غریباں دی حاجت پورا کرن لئی کرے، مسافراں دی لوڑ پورا کرن لئی کرے یا عام بھلائی تے رفاہ عامہ لئی خرچ کرے، رب دے دین نوں لوکاں تک پہنچان لئی خرچ کرے یا رب دے رستے وچ جہاد دی تیاری لئی خرچ کرے۔ جے اہ سارے کم اوہ رب تے رسول

دے دے ہوئے فرمان دے مطابق کردا اے تاں اہد مقصد اہوے کہ رب دی رضا حاصل ہووے تے اہ سارے خرچ تے سارے کم رب دی راہ وچ شمار ہون گے۔ تے بندی جنے خلوص تے جنے ڈوہنگے جذبے دے نال رب دی راہ وچ خرچ کرے گا رب کریم اونا ای وڈا اجرا ہوں عطا فرمان گے۔ قرآن پاک وچ رب کریم دا ارشاد اے:

﴿مِثْلَ الَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمِثْلِ حَبَّةِ

أَنْبَتِ سَبْعِ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَنْبَلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يَضْعَفُ

لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (البقرہ، 261)

”کہ اوہناں لوکاں دی مثال جہڑے اپنے مال رب دی راہ وچ خرچ کر دے نیں او سے دانے دی طراں اے جس اُتے ست سٹے لگدے نیں تے ہر سٹے وچ سو سو دانے ہوون اللہ کریم جنوں چاہندا اے کئی گنا کر کے دیندا اے تے اللہ کریم بڑی بخشش کرن والا تے علم والا اے مطلب اہ کہ جھڑا رب اک دانے نوں برکت دے کے ست سو دانے پیدا کر سکدا اے اوہدے لئی کیہ مشکل اے کہ کسے نوں جتا چاہوے اجر نال نواز دیوے“

اک گل ڈاہڈی یاد رکھنی چاہیدی اے کہ رب دی راہ وچ خرچ کرن توں بعد کوئی وی بندہ کسے اُتے احسان جتا جتا کے یا اوہنوں تکلیف دے دے کہ اپنی نیکی ضائع نہ کرے۔ رب کریم فرماندا اے:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَتَكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى

كَالَّذِي يَنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

فَمِثْلُهُ كَمِثْلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تَرَابٌ فَاصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ

صلدا ﴿البقرة: 264﴾

”کہ اے ایمان والیو! اپنی خیرات نو احسان جتا کے تے اذیت دے
کے ضائع نہ کیتا کرو اوس شخص دی طراں جہڑا لوکاں نوں دکھا دکھا کے
اپنا مال خرچ کر دالے تے رب تے قیامت دے دن اُتے ایمان
نہیں رکھدا سو اوہدی مثال اوس صاف پتھر دی مانند اے جس اتے
تھوڑی جینی مٹی ہووے فیرا ہدے تے زور دایینہ و سنے تے اوہ پہلے
وانگوں صاف ہو جاوے (مطلب اہ کہ ساری کیتی کرای کھوہ وچ
جا پیندی اے“

دو جے پاسے قرآن پاک وچ اوہناں لوکاں دی مثال بیان کیتی گئی اے جہڑے
اپنا مال رب دی راہ وچ خاص اوہدی رضا حاصل کرن لئی خرچ کر دے نیں اوہناں دی مثال
اوس باغ دی طراں اے جہڑا اک اچی زمین تے ہووے تے اوہدے تے زور دایینہ و س
تے اونھے لہر بہر ہو جاوے تے دگنا پھل دیوے۔ بارش نہ وی ہووے تاں اوہنوں پھورای
کافی ہو جاندی اے۔

اہناں مثالوں نوں بیان کرن توں بعد رب کریم اہ حکم دیندا اے:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا

لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيْمَمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ

بِأَخْذِيهِ إِلَّا أَنْ تَغْمُضُوا فِيهِ﴾ (البقرة: 267)

”کہ اے مومنو! اپنے کمائے ہوئے پاک مال وچوں خرچ کرو تے

اوس پیداوار وچوں وی خرچ کرو جھڑی رب کریم نے تہاڈے لئی

زمین توں پیدا کیتی تے نکماتے گندا مال رب دی راہ وچ نہ دیوتساں

ذرا آپسو چوکہ جے تہا نون اوہ گندا مال دتا جاندا تے تہاں اوہ کدے
 وی نہ لیندے (الہا کہ مجبوراً شرماشرمی لے لوو۔ حقیقت اہ وے کہ
 جے اسماں رب کرم دے دتے ہوئے سنہرے اصولاں تے غور کر
 یے تے اسماں ویکھنے آں کہ اہناں اصولاں تے عمل کرن نال
 سانوں بے شمار معاشرتی، روحانی، اخلاقی تے معاشی فائدے حاصل
 ہوندے نیں“

روحانی تے اخلاقی فائدہ اہ وے کہ نیکی کرن دے نال انسان دے نفس تے
 اخلاق دی اصلاح ہوندی اے تے اوہدے وچوں خود غرضی، بخل، تنگدلی تے
 سنگدلی، ورگیاں بھیڑیاں عاداتاں دور ہو جانیاں تے فیاضی ہمدردی، فراخدلی تے ایثار
 تے قربانی جہیاں چنگیاں صفتاں انسان دے اندر پروان چڑھدیاں نیں۔

معاشرتی فائدہ اہ کہ جے لوکی اپنی خود غرضی تے ذاتی فائدہ نون چھڈ کے اپنے
 دوسرے بھراواں دیاں لوڑاں تے عام مخلوق دے فائدے نون سامنے رکھن گے تاں معاشرے
 نون استحکام حاصل ہووے گا تے اک اجیہا نگر تے ٹھوس معاشرہ وجود وچ آوے گا جس دے
 افراد و بے لٹی محبت تے تعاون دی لڑی وچ پروئے ہوئے ہون گے تے اوہناں دے تعاون
 تے اک دوجے دی مدد نال معاشرے دی ترقی دی رفتار تیز ہو جاوے گی۔

معاشی فائدہ اہ وے کہ جے امیر لوک اپنی تے بال بچے دی لوڑاں پورا کرن توں
 بعد بچیا ہو یا روپیہ غریباں وچ ونڈ دین تاں جے اوہدے نال اوہ وی لوڑاں پوریاں کر
 سکن۔ تاں ایس طراں دولت چند ہتھاں وچ جمع ہون دی بجائے گردش وچ رہوے گی۔
 ایسے طراں امیر لوک جے اپنا باقی مال قرض حسد دے طور تے دے دین یا شراکت تے
 بھائیوالی دے اصول اُتے تجارت، صنعت، یا زراعت وچ لگان تاں اہدے نال وی اک نگر

تے ٹھوس معاشرہ وجود وچ آوے گا تے تجارت، صنعت تے زراعت نوں بڑی ترقی حاصل ہووگی ایسے لئی قرآن پاک نے اہدسیا اے:

﴿وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا نَفْسِكُمْ﴾ (البقرہ: 272)

(کہ تسیں جو کجھ رب دی راہ وچ خرچ کردے اوتاں اوبدے وچ تہاڑ اپنا ای بھلا اے) اہدے مقابلے وچ جو لوگ خود غرضی تے ذاتی مفادنوں سامنے رکھ کے سو دورگی لعنت نوں روارکھدے نیں تے لکھاں آدمیاں دا خون چوس کے موٹے ہوندے رہندے نیں ایہناں دی ایس حرکت دے نال نہ صرف اہ کہ غریب عوام دی زندگی دا معیار گر جاندا اے بلکہ مالدار لوکان لئی اوہناں دے دل وچ غصے تے نفرت دا اک طوفان اٹھ کھلوندا اے جہڑا کہ ویلے وی لاوے وانگوں پھٹ کے پورے معاشرے نوں تباہ تے برباد کر سکدا اے ایسے لئی رب کریم فرماندا اے:

﴿وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ (البقرہ: 195)

”کہ رب دی راہ وچ خرچ کردے اپنے ہتھیں اپنی بربادی
دا سامان نہ کرو“

انسانیت دے سب توں وڈے محسن حضور پاک ﷺ نے رب دی راہ وچ خرچ کرن دا صرف حکم تے مشورہ ای نہیں دتا بلکہ آپوکر کے وی دکھایا اے۔ تاریخ وچ آوند اے کہ اک صحابی نے مدینہ منورہ دے ست باغ حضور ﷺ دی خدمت وچ پیش کیتے۔ آپ دی اہ حالت سی کہ ایناں باغاں دی ساری آمدنی غریباں، مسکیناں تے غریب مہماناں تے خرچ فرما دیندے سن۔

اک واری حضور ﷺ دی بکریاں داریوڑ وکھ کے اک غریب شخص نے اپنی

لوڑ بیان کیتی تاں حضور ﷺ نے اپنا سارا ریوڑ ای اوہدے حوالے کردتا۔ حضور ﷺ یتیمان، مسکنیاں دا خیال کردے سن۔ بیوہ تے غریب عورتاں دی مدد فرماندے سن۔ مسافراں تے مہماناں دیاں لوڑاں نوں پورا فرماندے سن۔ آپ ﷺ دا اہ فرمان سنہرے حرفاں نال لکھن دے قابل اے کہ آپ نے حضرت ابوذرؓ نوں فرمایا کہ:

”اے ابوذر! مینوں اہ پسند نہیں کہ میرے کول اُحد پہاڑ دے برابر سونا ہووے

تے تیرے دن اوہدے وچوں اک اشرفی وی بچ رہوے۔ اے ابوذرؓ میں اوس مال نوں دوہاں ہتھاں نال رب دی مخلوق وچ تقسیم کر کے اُتھاں گا“

حضور ﷺ دے نقش قدم تے چل کے حضرت ابو بکر صدیقؓ حضرت عمر

فاروقؓ، حضرت عثمان غنیؓ تے حضرت مولا علیؓ نے اوہ روشن مثالاں قائم کیتیاں کہ تاریخ اوہدی مثال پیش نہیں کر سگدی۔

صفتاں پاک رسول ﷺ دیاں (صادق تے امین ﷺ)

اک صحابی نے ام المومنین حضرت عائشہ صدیقہؓ کو لوں پچھیا کہ ذرا سانوں حضور ﷺ دے خلق تے حضور ﷺ دے سبھا دیاں صفتاں تاں دسو، ام المومنین مائی عائشہؓ نے فرمایا:۔ تاں قرآن پاک نہیں پڑھدے؟ پورا قرآن پاک آپ ﷺ دیاں سوہناں صفتاں دا بیان اے۔

اہناں سوہنیاں صفتاں وچوں اک صفت اہ وی سی کہ آپ ﷺ صادق تے امین سن۔ گویا جویں قرآن پاک، انساناں دی ہدایت لئی بھیجی گئی کتاباں وچوں آخری تے سچے تے سچی کتاب اے ایسے طراں قرآن پاک لے لے کے آون والے رسول ﷺ پاک دی ذات وی سچی تے سچی اے۔ مسلماناں دی اہ کڈی وڈی خوش نصیبی اے کہ اوہناں دارب وی سچا اوہناں دار رسول وی سچا، اوہناں دا دین وی سچا تے سچے رب نے مسلماناں نوں وی سچ بولن تے سچے لوکاں دا ساتھ دین دی تاکید کیتی اے۔ قرآن پاک وچ رب کریم فرماندا اے:

﴿وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا﴾ (النساء: 87)

”اللہ تعالیٰ توں ودھ کے ہو سچی گل کہدی ہو سکدی اے؟“

قرآن پاک سانوں اہ وی دسد اے کہ سچے رب تے سچے رسول ﷺ دیے کیتے ہوئے وعدیاں نوں صحابہ کرامؓ دلوں سچا من دے سن۔ رب کریم فرماندا اے:

﴿وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ

وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا

وَتَسْلِيمًا﴾ (الاحزاب: 22)

”جدوں مومناں نے حملہ کرن والے کافراں دا لشکر دا لشکر ویکھیا
تاں کہن لگے اہ او ہو گل اے جہد اللہ تعالیٰ تے اوہدے پاک رسول
ﷺ نے ساڈے نال وعدہ فرمایا سی تے اللہ تعالیٰ تے اوہدے
پاک رسول ﷺ دی گل بالکل سچی سی تے ایس واقعے نے اوہناں
دے ایمان دی حرارت نوں تے اوہناں دے تسلیم ورضا دے
جذبے نوں ہو رو دھا دتا“

اللہ تعالیٰ نے اپنے پیارے بندیاں نوں اہ حکم دتا اے:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ

الصّٰدِقِينَ﴾ (التوبة: 119)

”مومنو! اللہ تعالیٰ توں ڈر کے زندگی بسر کرو تے سچیاں دا ساتھ کدی

نہ چھڈنا“

قرآن پاک دیاں اہناں آیتاں توں اہ گل نتر کے سامنے آجاندی اے کہ سچے
رب نے اپنے پاک رسول ﷺ نوں سچائی دی صفت دان کر کے تے سچا دین دے کے
لوکاں نوں سچائی دی تعلیم دین لئی بھیجیا۔ اہ منی پر منی حقیقت اے کہ جہڑے پاک نبی نے
انساناں نوں اوہناں دے رب کریم ولوں ہدایت دا آخری پیغام پہنچایا اے اوہنوں رب
نے سچائی دی صفت نال آراستہ ضرور کرنا سی۔ ایس لئی آپ دی سیرت طیبہ دا جدوں مطالعہ
کرنے آں تاں سانوں آپ ﷺ دی سچائی دا اہ جوہر ایناں نتر یا تے نکھریا، ایناں روشن
تے ایناں چمکدار نظر آوند اے کہ آپ ﷺ دے دشمن وی آپ ﷺ دی سچائی دی
گواہی دیندے نیں۔

تاریخ سانوں اہ گل واضح طور تے دسدی اے کہ آپ ﷺ دے نبوت دا

اعلان توں پہلاں وی آپ ﷺ نوں صادق تے امین کہہ کر پکاریا جاندا سی چنانچہ رسول پاک ﷺ نے جدوں اللہ تعالیٰ دے حکم موجب اک پہاڑی تے چڑھ کے ہوکا دیتا! ”یا معشر قریش“ سارے لوکی جمع ہو گئے آپ ﷺ نے فرمایا: بے میں تہانوں اہ آکھاں کہ ایس پہاڑی دے پچھوں اک لشکر تہاڈے اُپر حملہ کرن لئی آ رھیا اے تاں کیہ تہاں منو گے؟ ساری کہن لگے ضرور متاں گے ایس لئی کہ اج تک تہانوں جھوٹھ بولدیاں نہیں ویکھیا۔

ابوسفیان جدوں قیصر روم دے دربار وچ گئے تے قیصر نے اوہناں توں پچھیا کہ او تھے تہاڈے علاقے وچ نبوت دا اک دعویٰ دار پیدا ہو یا اے تاں اوہنوں کدے جھوٹ بولدیاں وی دیکھیا اے اوہناں نے جواب دتا کہ نہیں قیصر نے آکھیا کہ جہڑے شخص نے کسے بندے بارے جھوٹھ نہیں بولیا آکھیا اوہ سچے تے اچے رب کریم بارے کس طراں جھوٹ کہہ سکدا اے۔

تاریخ ایس گل دی گواہ اے کہ آپ ﷺ اعلان نبوت دے توں بعد دشمنان نے آپ ﷺ نوں جادو گر آکھیا، مجنون آکھیا، شاعر آکھیا پر کسے نوں اہ جرات نہ ہوئی کہ آپ ﷺ نوں جھوٹھا آکھے

ایس حیاتی وچ سچائی بڑی وڈی عظمت اے۔ سچے رب تے سچے رسول ﷺ اُتے ایمان لیاون دا تقاضا اے کہ ہر کوئی خواہ وہ حاکم اے یاں محکوم، افسر اے یاں ماتحت، خواہ تاجر اے یاں نوکر، خواہ آجراے یاں مزدور ہر مسلمان نوں اپنے سچے رسول دی خاطر سچائی نوں اپنانا چاہیدا اے۔ رب کریم سانو سچائی اپنان دی بہر حال توفیق دیوے۔ آمین

رسول پاک ﷺ دی پاک ذات، صفتاں دا، اوہ سوہنا تے بجیا ہو یا گل دستہ

اے جس دے ہر پھل دی مہک مومن دے دل نوں سرور بخشدی تے اوہدے دماغ نوں معطر کردی اے۔ حضور ﷺ دیاں پاک صفتاں وچوں اک سوہنی صفت اہ وی اے کہ حضور ﷺ صادق تے سچے نیں۔ قرآن پاک انساناں دی ہدایت لئی بھیجی گئی کتاباں وچوں، آخری تے سچی کتاب اے۔ قرآن کریم سانوں اہ دسد اے کہ مسلماناں دی امت، ایس لئی بڑی ای خوش قسمت اے کہ مسلمان دارب وی سچا، مسلماناں دارسول وی سچا، مسلماناں دادین وی سچا تے رب کریم تے رسول پاک ﷺ نے مسلماناں نوں سچ بولن تے سچے لوکاں نال رہن دی تاکید وی کیتی اے۔ قرآن پاک وچ رب کریم فرموندے نیں:

﴿وَمِنْ أَصْدَقِ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا﴾ (النساء: 87)

”اللہ تعالیٰ توں ودھ کے سچی گل کرن والا کون ہو سکد اے“

دو جی جگہ ارشاد اے:

﴿قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا﴾ (آل عمران: 95)

”اے پاک رسول ﷺ! تساں فرما دیو کہ اللہ تعالیٰ نے سچ فرمایا

اے تساں حضرت ابراہیم حنیف ملت دی پیروی کرو“

اک ہو جگہ اللہ تعالیٰ دا ارشاد اے:

﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَبَ بِالصِّدْقِ﴾

اذ جاءه اليس في جنهم مشوي للكافرين والذي جاء

بالصدق وصدق به اولئك هم المتقون﴾ (الزمر: 32 تا 33)

”بھلا اس شخص توں ودھ کے ظالم ہو رکون ہو سکدا اے جہنے اللہ پاک اُتے جھوٹ مڑھیا جدوں سچائی اُوہدے سامنے آئی تاں اوہنوں وی جھٹلا دتا۔ کیہ اچھیے کافراں ای جہنم وچ کوچی ٹھکانا نہیں؟ پر جہڑا بندہ سچائی لے کے آیا تے اوہ لوک جہاں نے اوس سچائی نوں دلوں متیا اوہی لوک متقی نہیں“

قرآن پاک سانوں اہ وی دسد اے کہ سچے رب تے سچے رسول ﷺ دے کیتے ہوئے وعدیاں نوں صحابہ کرامؓ دلوں سچا من دے سن۔ سورہ احزاب وچ آیا اے:

﴿وَلَمَّا رَا الْمُؤْمِنُونَ الْاِحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّا اِيْمَانًا وَتَسْلِيمًا﴾ (الاحزاب: 22)

”جدوں مومناں نے حملہ کرن وا۔ لے کافراں دا لشکر دیکھیا تاں کہن لگے اہ اوہی گل اے جس دا اللہ تعالیٰ تے اوہدے رسول ﷺ دی گل بالکل سچی سی تے ایس واقعے، نے اوہناں دے ایمان دی حرارت تے اوہناں دے تسلیم و رضادے جذبے نوں ہو رو دھا دتا“

سورہ توبہ وچ اللہ تعالیٰ فرماندا اے:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصّٰدِقِينَ﴾ (التوبہ: 119)

”مومنو! اللہ دا ڈر من کے حیاتی نبھاؤ، تے سچیاں دا ساتھ دیو“

قرآن پاک دیاں اہناں آیتاں توں اہ گل تتر کے سامنے آ جاندی اے کہ رب کریم نے اپنے پاک رسول ﷺ نوں سچائی دی صفت نال سجا کے، سچا دین دے کے،

لوکاں نوں سچائی دی تعلیم دین لئی بھیب جیا۔ سچی گل تاں اہ وے کہ کوئی انسان اوس ویلے تک صحیح انسان نہیں بن داجد تک اوہ سچائی اختیار نہ کرے کوئی ولی اوس ویلے تک ولی نہیں بن داجد تک سچائی اختیار نہ کرے، کوئی نبی اوس ویلے تک نبوت دے اُچے منصب تے فائز نہیں ہوند اجد تک سچائی اختیار نہ کرے تے حضور ﷺ تاں سارے نبیاں دے سردار تے تاجدار نہیں۔ آپ وچ سچائی دی اہ صفت اپنی پوری شان نال تے پوری آب و تاب نال نظر آوندی اے۔

استھے ایس گل دا ویرا بڑا ضروری اے کہ اللہ دے کسے وی پاک نبی نے اللہ تعالیٰ دا پیغام اُہدی مخلوق تک پہنچایا ہوندا اے تے جے اوہ دے وچ ذرا وی فرق پے جاوے تو گو یارب کریم دا پیغام اوہدی مخلوق تک صحیح نہ پہنچن نال مخلوق گمراہ ہو سکدی اے۔ ایس لئی اللہ تعالیٰ دا ہر نبی سچائی دی صفت نال آراستہ ہوندا اے تے حضور ﷺ تاں آخری نبی نہیں جنناں نے قیامت تک اون والی پوری نسل انسانی دی رہنمائی دا فریضہ انجام دینا اے ایس لئی آپ دی سچائی دا جو ہر اینا نتریا تے نکھریا، اینا روشن تے اینا چمکدار نظر آوند اے کہ آپ ﷺ دے دشمن وی آپ دی صداقت اور سچائی دی گواہی دیندے سن قرآن کریم وچ رب کریم فرماندا اے:

﴿قَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُ لِيَحْزَنَكَ الذِّي يَقُولُونَ فَانْهَم لَّا
يَكْذِبُونَكَ وَلَكِن الظَّالِمِينَ بَايْتِ اللّٰه يَجْدُونَ﴾ (الانعام: 33)

”اے پاک رسول ﷺ! اساں ایس گل نوں چنگی طراں جاننے
آں کہ تہانوں اہناں کافراں دی گل نال رنج پہنچوند اے پر سچی گل
تاں اہ وے کہ اہ بد بخت تہانوں جھوٹھا نہیں آکھدے بلکہ رب دیاں

آیتاں نوں جھٹھلان دے نیں“

ایس آیت دی تشریح کر دیاں ہویاں مفسرین لکھدے نیں:

﴿وكان ابو جهل يقول ما نكذبك لانك عندنا صادق

وانما نكذب ما جئتنا به﴾ (الحدیث)

”ابو جهل! اہ کہندا ہوندا سی کہ اساں تہا نوں جھوٹا نہیں کہندے کیونکہ

تساں تاں ساڈے نزدیک ”صادق“ او پر اساں تاں اوس پیغام نوں

جھٹھلانے آں جہڑا تسیں لے کے آئے او“

تاریخ ایس گل دی گواہ اے کہ آپ ﷺ دے دشمن وی آپ دی نبوت دے

اعلان توں پہلے تے نبوت دے اعلان توں بعد آپ ﷺ نوں صادق تے امین کہندے

سن تے آپنیاں امانتاں آپ ﷺ دے کول رکھدے سن۔ اوہناں نے حضور ﷺ نوں

جادوگر آکھیا، شاعر آکھیا کسے نے کدی وی جھوٹا نہیں آکھیا۔

رسول پاک ﷺ نے جدوں اللہ تعالیٰ دے حکم دے مطابق اک پہاڑی تے

چڑھ کے پکاریا یا معشر قریش تے سارے لوک جمع ہو گئے۔ آپ نے فرمایا جے میں تہا نوں

اہ آکھاں کہ ایس پہاڑی دے پچھوں اک لشکر آ رہیا اے تے تساں منو گے (یقین

کرو گے) سارے کہن لگے ضرور متاں گے ایس لئی کہ اساں اج تک تہا نوں جھوٹ

بولدیاں نہیں سنیا۔

ابوسفیان جدوں قیصر روم دے دربار وچ گئے تے قیصر نے اوہناں توں پچھیا کہ سنیا

اے تہاڈے او تھے نبوت دا اک مدعی پیدا ہو یا اے تساں اوہنوں کدے جھوٹھ بولدیاں وی ویکھیا

اے۔ اوہناں نے جواب دتا کہ نہیں تے قیصر نے آکھیا کہ جہڑے شخص نے کسے بندے بارے

جھوٹ نہیں بولیا اوہ اچے تے سچے رب بارے کس طراں جھوٹ بول سکدا اے۔

اخیر وچ اک واقعہ بیان کرنا ضروری تے مناسب سمجھناں جس توں اوہ پتہ لگدا اے کہ حضور ﷺ دی نگاہ وچ سچائی دی کئی اہمیت سی۔ شاہ عبدالعزیز محدث دہلوی لکھدے نیں کہ اک شخص آپ دی خدمت وچ حاضر ہو یا تے کہن لگا یا رسول اللہ ﷺ! میریاں چار عاداتاں بہت بھیریاں نیں۔ پہلی اوہ کہ بدکار آں دو جی اوہ کہ چوری کرناں، تہی اوہ کہ شراب پیناں، چوتھی اوہ کہ جھوٹھ بولناں۔ تہاں اہناں وچوں کسے اک عادت دے بارے فرماؤ میں اوہنوں تہاڈی خاطر چھڈ دیاں گا آپ ﷺ نے فرمایا جھوٹ نہ بولیا کر۔ رات ہوئی تاں واری واری، چوری، بدکاری تے شراب خوری نوں دل کیتا پر ہر واری اوہ خیال آیا کہ جے سویرے حضور ﷺ نے پچھیا تاں کیہ جواب دیاں گا۔ سارے جرماں توں باز رہیا۔ صبح ہوئی تاں بارگاہ رسالت وچ آ کے کہن لگا یا رسول اللہ ﷺ! جھوٹھ نوں چھڈن نال میریاں ساریاں برائیاں چھٹ گیاں نیں۔ آپ ﷺ اوہ سن کے بڑے خوش ہوئے۔ مکدی اوہ کہ ساڈے معاشرے دی صحیح اصلاح تاں ای ممکن اے کہ ہر شخص بھانویں اوہ حاکم اے یا محکوم، افسر اے یا ماتحت، تاجر اے یا اوہد ملازم آجراے یاں اجیر اپنے سچے رب تے اپنے سچے رسول ﷺ دی خاطر سچائی نوں اپنائے رب کریم سانوں ایہدی توفیق بخشے۔ آمین

حضور ﷺ اک فاتح دی حیثیت نال

﴿هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره

علی الدین کله و کفی باللہ شهیدا﴾ (الفتح: 28)

”اوہ اللہ دی پاک ذات اے جہنے اپنے رسول کریم ﷺ نوں

ہدایت تے سچا دین دے کے بھیج جیسا تاں ایس سچے تے سچے

دین نوں دنیا دے سارے دیناں اُتے غالب کر دیوے تے ایس

حقیقت بارے اللہ دی گواہی کافی اے۔“

حضور ﷺ ساری دنیا دے انساناں لئی مکمل نمونہ عمل تے اُسوہ حسنہ نیں آپ

دی حیثیت اک انسان، اک باپ، اک خاوند، اک دوست، اک افسرتے حاکم، اک قاضی

تے منصف، اک استاد، اک مرشد، اک مبلغ اک زاہد تے عبادت گزار، اک سربراہ، اک

جرنیل تے فاتح مختصراً کہ ہر لحاظ نال اپنے کمال اُتے نظر آوندی اے۔

اہ منی پر منی حقیقت اے کہ حضور ﷺ رب دے سچے پیغمبر سن تے ایس دنیا

وچ محض جنگ لڑائی تے ملک فتح کرن لئی نہیں سن آئے بلکہ پوری انسانیت دی فلاح تے

ہدایت لئی تشریف لیاے سن۔ پرتاریخ سانوں اہ وی دسدی اے کہ حضور ﷺ نوں جدوں

وی جنگ تے لڑائی دا سامنا کرنا پیا تے دنیا نے اہ ویکھیا کہ حضور ﷺ نے ہمیشہ اک عظیم

مجاہد جیا لے تے بہادر سپاہی دا کردار پیش کیتا۔ اک ایسے کامیاب، جرنیل دا کردار پیش کیتا

جہڑا فتح انج حاصل کر دا چلا جاندا اے کہ جے حساب کریے تے اوسط کڈھیے تاں حضور نے ہر

دن پونے تن سو مربع میل علاقہ فتح کیتا حتی کہ آپ ﷺ دی پاک حیاتی وچ اسلامی

سلطنت دارقبہ دس لکھ مربع میل توں ودھ گیا۔ پوری دنیا وی تاریخ وچ فتح تے کامیابی دی

ایسی مثال نہیں ملدی۔

اتھے اک سوال اٹھدا اے کہ آخر اوہ کیہڑی گل سی جس دی وجہ نال حضور ﷺ فتح اُپر فتح حاصل کر دے چلے گئے۔ جے اساں آپ ﷺ دے موجود جنگ دے سامان اسلحہ تے فوج ول ویکھنے آں تے سانوں اہ پتہ لگدا اے کہ حضور ﷺ کول نہ تاں کوئی تربیت یافتہ فوج ای سی نہ ای جنگ لئی آپ ﷺ نے کوئی مستقل تے باقاعدہ مورچے بندی تے چھاؤنیاں تعمیر کیتاں سن۔ نہ ای دفاع لئی وکھرا بجٹ رکھیا ہو یا سی۔ نہ ای آپ نوں کسے بیرونی امداد دا سہارا سی بلکہ آپ ﷺ دے مقابلے وچ مکے دے قریش۔ مدینے دے یہودی تے عیسائی رومی تے ایرانی قوماں کول جنگ دیاں ساریاں سہولتاں موجود سن۔ اوہ اسلحہ دے اعتبار نال ڈھیر سارے منظم سن۔ اہناں کول تربیت یافتہ فوج موجود سی۔ خزانے موجود سن۔ پر حضور ﷺ دا جدوں وی، اپنے توں دگنی، یا تگنی یا چار پنچ گنی بلکہ ایس توں وی زیادہ فوج نال، مقابلہ ہو یا تاں فتح تے کامیابی نے آپ ﷺ دے قدم چمے تے وڈے وڈے لشکر آپ ﷺ دے سامنے ٹھہر نہ سکے۔ جد کہ حضور ﷺ کول اسلحہ ہتھیار فوج تے جنگ دیاں سہولتاں دشمن دے مقابلے وچ بہت گھٹ سن تے اہ گل ہو روی زیادہ عجیب معلوم ہوندی اے کہ فیر آپ ﷺ دی فتح تے کامیابی دا اصل راز کی سی؟

اہدا جواب اہ ہے کہ حضور ﷺ دی جنگ تے فتح دا مقصد، قتل و غارت، لٹ مار، ملک گیری تے مال غنیمت دی ہوس ہر گز نہیں سی بلکہ آپ ﷺ دے سامنے اکو نصب العین سی تے اوہ اہ سی کہ رب دے دین نوں دنیا وچ سر بلند تے غالب کیتا جاوے۔ ایس لئی حضور ﷺ نے جنگ وچ کدے وہ پہل نہیں کیتی۔ پر دین دی تبلیغ وچ جو رکاوٹاں پیدا ہو یاں اوہناں نوں دور کرن لئی مسلماناں تے ملک دی حفاظت تے دین دی حفاظت کرن

لئی حضور ﷺ نے ہمیشہ دشمنان دا ڈٹ کے مقابلہ کیتا۔ نیک مقصد، اچے نصب العین تے سچے مشن لئی پورے جذبے تے ایمان دی طاقت نال جہاد کیتا تے رب کریم نے آپ ﷺ نوں فتح اُپر فتح عطا فرمائی۔

اہ بڑی نکلتے دی گل اے کہ حضور ﷺ نے اپنی ہمت تے توفیق دے مطابق اسلحہ تے جنگ دا سامان اکٹھا کرن دی پوری پوری کوشش کیتی کہ اہ ہر مسلمان دا فرض اے رب کریم قرآن پاک وچ فرماندا اے:

﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ

بِه عَدُوِّ اللَّهِ وَعَدُوِّكُمْ﴾ (الانفال : 60)

”کہتساں جتھوں تک تہاڈاوس چلے زیادہ توں زیادہ طاقت تے ہر ویلے بھنے رہن وانے گھوڑے اللہ دے ویریاں تے اپنے دشمنان نوں تراہن لئی تیار رکھو۔ تاں ایہدے ذریعے اللہ دے دشمن تے تہاڈے دشمن تہاڈے کولوں ڈردے رہن“

سو حضور ﷺ نے ہر ممکن تیاری کیتی پر اہ یاد رکھن والی گل اے کہ کدے وی ہتھیار تے اسلحہ تے بھروسہ نہ کیتا۔ آپ ﷺ دا بھروسہ ہمیشہ اوس سچے رب تے ہوندا سی تے آپ ﷺ بار بار جنگ توں پہلے میدان جنگ وچ فتح توں پہلے تے فتح توں بعد رب دی بارگاہ وچ اک عاجز بندے دی طراں جھکدے تے دعاواں منگدے نظر آوندے نیں۔

فاتح دی حیثیت نال حضور ﷺ دے کردار وچ دو گلاں کھل کے سامنے آوندیاں نیں۔ پہلی گل اہ کہ حضور ﷺ اک قابل جرنیل دی طراں، ہر غزوے تے جنگ

وچ پوری مہارت تے سیاسی بصیرت توں کم لے کے فوج دی تنظیم کردے سن۔ جنگ بدر وچ 313 جاں نثاراں نال اک ہزار ہتھیار بند جواناں دی فوج نوں شکست دینا، جس وچ ابو جہل تے قریش دے وڈے وڈے سردار حصہ لے رہے سن۔ اُحد دے موقع تے عبداللہ بن ابی دے ساتھی مسلماناں دا ساتھ چھڈ جان دے باوجود صرف 700 مجاہداں نال 3 ہزار ہتھیار بند فوج دا مقابلہ کرنا تیر اندازاں دا اک ریزرو دستہ پہاڑی اُتے متعین کرنا، تے فیرا وہناں دی غلطی تے حکم عدولی دی وجہ توں پیدا ہون والی انتہائی نازک صورت حال تے قابو پالینا تے دشمن نوں میدان چھڈ کے فرار ہون تے مجبور کر دینا۔ غزوہ احزاب دے موقع اُتے پورے عرب دی 24 ہزار ہتھیار بند فوج دا مقابلہ کرنا تے تن ہزار صحابہ کرام نال مل کے 20 دناں وچ اک ڈوہنگی تے چوڑی خندق کھودنا تے دشمن دے محاصرے نوں ناکام بنا دینا۔ فتح خیبر دے آپ جنگی مہارت فتح مکہ دے موقع تے اپنے لشکر نوں شہر دے مختلف رستیاں وچوں داخل کرنا۔ غزوہ تبوک وچ دشمن تے ہیبت طاری کر دینا تے اہدے نال نال غزوہ بدر، غزوہ احد، غزوہ خیبر، غزوہ حنین تے غزوہ تبوک دے موقع تے آپون فوج دی قیادت کرنا۔ اہ سارے واقعات حضور ﷺ دی جنگی بصیرت دے اوہ روشن ثبوت تے جدے اُتے مستقل کتاباں لکھیاں جا چکیاں نیں۔

دوسری گل اہ وے کہ حضور ﷺ اک فاتح دی حیثیت نال ہمیشہ رب دے حضور وچ جھکے ہوئے نظر اوندے نیں تے، فتح مکہ دے موقع اتے جس ویلے آپ فاتحانہ مکہ مکرمہ وچ داخل ہوندے نیں تے آپ داسر مبارک غرور نال نہیں فخر نال نہیں رب دے شکر نال گھوڑے اُتے ای جھک جاندا اے شکر دے جذبے نال بے اختیار ہو کے آپ دی مبارک اکھیاں وچوں ہنجاواں دے موتی ٹپ ٹپ گرن لگ پیندے نیں۔ مکے وچ داخل ہون توں بعد حضور ﷺ ام ہانی دے گھر وچ نوافل ادا کردے نیں۔ خون دے پیاسے

دشمنان نوں، اوہناں ویریاں نوں جناں نے آپ ﷺ داتے آپ دے صحابہ کرامؓ دا مکے وچ جینا مشکل کردتاسی تے آپ ﷺ دے راہ وچ کنڈے وچھاندے سن۔ مسلماناں نوں تپدی ریت تے لٹیا سی تے ون پونیاں تکلیفاں دتیاں سن آپ ﷺ نے کھلے دل نال اوہناں نوں معاف کردتاتے فرمایا:

﴿لا تشریب علیکم الیوم اذہبوا فانتم الطلقاء﴾ (خطبہ حجة الوداع)

”تہاڈے اُتے کوئی دوس نہیں جاؤتساں سب آزاد ہو“

ایس توں اڈ، قیدیاں نال بھائیاں ورگا سلوک کرنا، ہزاراں قیدیاں نوں آزاد کرنا، بچیاں، بڈھیاں تے عورتاں نوں قتل نہ کرن دی تلقین کرنا، اوہ روشن مثالان نہیں کہ دنیا دی پوری تاریخ وچ ایہدی نظیر نہیں ملدی۔ رب کریم حضور ﷺ تے اپنیاں کروڑاں رحمتاں نازل فرمائے۔ آمین:

سیدنا صدیق اکبرؓ

﴿إلا تنصروه فقد نصره الله إذا أخرجه الذين كفروا ثاني اثنين
أذهما في الغار إذ يقول لصاحبه لا تحزن إن الله معنا وانزل الله
سكينة عليه وأيده بجنود لم تروها﴾ (التوبة : 40)

”جے تہاں نبی کریم ﷺ دی مدد نہیں کیتی تہاں کوئی گل نہیں اللہ
پاک نے تہاں اوس دی مدد اوس ویلے فرمائی سی جدوں کافراں نے
حضور ﷺ نوں مکہ چھڈن تے مجبور کردتا سی۔ اوس ویلے، اوہ
دوہاں وچ دو جاسی جدوں دونویں غار وچ سن تے حضور ﷺ
اپنے ساتھی نوں کہہ رہے سن ”بالکل غم کرن دی لوڑ نہیں۔ اللہ ساڈے
نال اے“ اوس وقت اللہ تعالیٰ نے اوس اُتے سکون تے اطمینان دی
نعمت نازل فرمائی تے اچھی لشکراں نال حضور ﷺ دی مدد کیتی جہڑے
تہاں نوں نظر نہیں اوندے سن“

قرآن پاک نے۔ ایس آیت پاک وچ سیدنا صدیق اکبرؓ دے اُچے کردار
اُتے مہر تصدیق لادتی اے۔ سچی گل اے وے کہ رسول پاک ﷺ دے پہلے خلیفہ راشد
تے امیر المؤمنین حضرت سیدنا صدیق اکبرؓ پوری حیاتی قربانی تے ایثار دی اک انمول مثال
اے۔ آپ نے رسول پاک ﷺ دی سچی محبت تے فرما برداری دی اک ایسی روشن مثال
قائم کیتی اے جہڑی تاریخ اسلام ای نہیں بلکہ پوری دینا دی تاریخ وچوں ڈھونڈیاں وی نہیں
لہدی۔

اہ حضرت ابو بکر صدیق ہی سن جہڑے مرداں وچوں حضور ﷺ نے سب توں پہلاں ایمان لیائے۔ جدوں حضور ﷺ نوں معراج دیاں عظمتاں حاصل ہویاں تاں اوس موقع تے اہ صدیق اکبر ای سن کہ آپ نے سب توں پہلاں واقعہ معراج دی تصدیق کیتی تے دربار نبوت توں صدیق دالقب حاصل کیتا۔ جدوں مکے دے کافراں نے حضور پاک ﷺ تے آپ دے منن والے مسلماناں اُتے مصیبتاں دے پہاڑ توڑے۔ اذیتاں دیتاں تاں صدیق اکبر نے ای ہر ادکھے ویلے حضور ﷺ دی رفاقت دا حق ادا کیتا۔ صحیح بخاری وچ اے کہ اک کافر نے بیت اللہ شریف وچ آپ دے گل وچ کپڑا پا کے زور دی گھیسٹیا تاں صدیق اکبر دوڑ کے آگے ودھے اوس ظالم نوں دفع کیتا تے فرمایا ”اقتلوا رجلا ن یقول ربی اللہ“ تاریخ دیاں اچیاں کتاباں وچ اہ ذکر ملدا اے کہ جدوں سیدنا صدیق اکبر ایمان لیائے اوس ویلے آپ کپڑے دی تجارت کر دے سن تے اک مالدار تاجر سن۔

کوئی 40 ہزار درہم، سرمایہ آپ کول موجودی تے جدوں ہجرت کر کے مدینہ گئے تاں اوس ویلے آپ کول صرف 5 ہزار درہم دا سرمایہ باقی رہ گیا سی۔ گویا باقی سرمایہ تے تجارت دا نفع، حضور ﷺ دی خدمت، دین اسلام دی سر بلندی، مسلماناں دی مدد تے غلاماں نوں آزاد کران وچ خرچ کیتا۔ کئی زندگی وچ آپ دا اک بڑا اوڈا کارنامہ اہ وی اے کہ آپ نے دین حق دی تبلیغ دا حق ادا کیتا تے چنگے چنگے معزز لوکاں نوں دین اسلام دے حلقے وچ شامل کیتا اے تے اوہ اک جلیل القدر صحابی بنے انہاں وچ اوہ اچے لوک وی شامل نہیں جہناں نوں حضور ﷺ نے ایس دنیا وچ ای جنت دی بشارت دتی تے جہناں نوں عشرہ مبشرہ کہندے نیں مکدی اہ کہ سیدنا صدیق اکبر نے اپنا تن من دھن سب کچھ حضور ﷺ توں قربان کرن توں کدے وی دریغ نہ کیتا۔

امام رازی ہوراں نے اپنی تفسیر وچ بڑی پیاری گل لکھی اے کہ جدوں اللہ تعالیٰ نے حضور ﷺ نوں ہجرت دا حکم دتا اوس ویلے حضور ﷺ کول جاں نثار صحابہ کرام دی اک پوری جماعت موجود سی اہناں وچ اوہ لوک وی سن جہڑے نسب تے رشتے دے اعتبار نال سیدنا صدیق اکبرؓ دی نسبت حضور ﷺ دے زیادہ قریبی سن ایس توں اہ ثابت ہو یا کہ ایسے نازک ویلے صدیق اکبرؓ رفاقت تے ساتھ دین دا حکم دتا جے رب ولوں نہ ہوندا تے حضور ﷺ ایناں نوں ایس خدمت لئی خاص نہ کردے۔

ایس توں معلوم ہوندا اے کہ حضرت صدیق اکبرؓ نوں دین وچ کڈی اچی شان حاصل اے کہ رب کریم نے انہاں نوں حضور ﷺ دی مصاحبت تے رفاقت لئی چنیا تے اہ گل وی ثابت ہوندی اے کہ حضور ﷺ نوں صدیق اکبرؓ دی دل دی کیفیت دا پورا پورا پتہ سی کہ اوہ ثابت قدم تے سچے مومناں وچوں نے ایسے لئی انہاں نے صدیق اکبرؓ نوں اچھے پرخطر موقع تے رفاقت لئی اختیار فرمایا۔

علامہ محمود آلوسی اپنی مشہور تفسیر روح المعانی وچ لکھدے نیں کہ ہجرت دے سفر وچ، غار ثود وچ پناہ لین لئی حضور نوں انگلیاں دے سہارے چلنا پیا۔

صدیق اکبرؓ کولوں اپنے محبوب دی اہ تکلیف نہ دیکھی گئی آپ نوں بڑے ادب نال گھیر دی چک لیا تے غار تے پہنچ کے بڑے ادب نال اتاریا تے عرض کیتی:

﴿وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا تَدْخُلُ حَتَّىٰ ادْخُلَهُ فَاِنْ

كَانَ فِيهِ شَيْءٌ نَزَلَ لِي قَبْلَكَ﴾

”اوس ذات دی قسم جنے تہا نوں حق دے نال مبعوث فرمایا اے

حضور ﷺ تہاں غار وچ اوس ویلے تک داخل نہ ہونا جد تک میں

اندروڑ کے پوری طراں تسلی نہ کر لوں“

چنانچہ آپؐ نے صفائی کیتی تاں جے کوئی ظالم شے آپؐ نوں تکلیف نہ پہنچاوے
تاں اپنے وچ اک سڀ نے آپؐ دے قدم تے ڈنگ ماریا تے سیدنا صدیق اکبرؓ دے
عشق دی تصویر علامہ آلوسی نے ایناں لفظاں وچ بیاں کیتی اے۔

﴿ جعلت موعة تنحدر وهو لا يرفع قدمه حبالر

رسول الله ﷺ ﴾

”ہنجواں دے موتی اکھیاں وچوں ٹپ ٹپ کر دے سن پردل عشق رسول

دے نال سرشاری تے آپؐ نے اپنا پیر تکلیف دے باوجود نہ ہلایا“

مکہ مکرمہ توں مدینہ منورہ تک پورے سفر وچ سیدنا صدیق اکبرؓ اک لمحہ وی اپنے

آقادی خدمت توں غافل نہ ہوئے۔ مدینہ منورہ پہنچ کے سب توں پہلے مسجدی تعمیر دا خیال

پیدا ہو یا تاں حضور ﷺ نے مسجد لئی زمین دی قیمت حضرت ابوبکرؓ کولوں دلوائی۔

سنہ 9 ہجری وچ جدوں اہ افواہ مشہور ہوئی کہ قیصر روم نے عرب تے حملہ کرن

دا ارادہ کر لیا اے تاں حضور ﷺ نے صحابہ کرام رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین نوں رب

دے راہ وچ خرچ کرن دی ترغیب دتی اہ سعادت حضرت ابوبکر صدیقؓ دے حصے وچ

آئی کہ گھر دا سارا مال حضور ﷺ دے قدماں وچ ڈھیر کر دیتا۔

حضور ﷺ دے وصال توں بعد جدوں آپؐ خلیفہ بنے تاں آپؐ نے اپنے

محبوب آقادے مشن دی تکمیل دا حق ادا کیتا۔ آپؐ دیاں خدمات تاریخ وچ سنہرے حرفاں

نال لکھیاں ہو یاں اے۔ نبوت دے دعویٰ داراں دا صفایا۔ شام دی مہم اُتے حضرت اسامہ

بن زید نوں مشکلات تے خطریاں دے باوجود ایس لئی بھیجنا کہ محبوب آقانے جھوان دا ارادہ

فرمایا سی۔ مرتد ہون والیاں دی سرکوبی، زکوٰۃ دا انکار کرن والیاں دے خلاف جہاد تے

ابناں سارے کماں توں اڈ قرآن پاک نوں اک کتابی صورت وچ جمع کرن، اکارنامہ اہ

آپ دے اہ احسان نیں جہنوں مسلمان امت کدے وی نہیں بھلا سکدی۔
گل پوری نہیں ہوندی جے اہ نہ دسیا جائے کہ حضور ﷺ دیاں نظراں وچ
صدیق اکبرؓ کیہ شان سی، صحیح بخاری وچ اے کہ حضور ﷺ نے فرمایا:

﴿ان من امن الناس على في صحبته وماله ابوبكر﴾ (الحديث)

”بے شک اوہ شخص جہنے اپنی رفاقت تے ساتھ نال تے مال نال

میرے تے سب توں ودھ احسان کیتا اے اوہ ابوبکر نیں“

حضور ﷺ نے آپؐ نوں جنت دی بشارت دتی، صدیقؓ دے لقب نال
نوازیا۔ اپنی بیماری دے دوران آپؐ نوں اپنی جگہ نماز لئی امام مقرر فرمایا جس ویلے حضرت
حسانؓ نے آپؐ دی شان وچ نظم پڑی جس دا صرف اک شعر عرض کرناں:

﴿وكان حب رسول الله قد علموا من البرية لم

يعدل به رجلا﴾

”کہ آپؐ رسول کریم ﷺ دے سچے محبوب نیں تے ساری دنیا

جان دی اے کہ پوری مخلوق وچ محبوبیت دے ایس اچے درجے

تک کوئی ہو نہیں پہنچیا“

جدوں آپؐ نے حسان دے ایساں شعر اں نوں سنایا تاں آپؐ ﷺ نے خوشی
دے نال تبسم فرمایا تے آکھیا صدقت یا حسان ہو کما قلت اے حسان توں سچ آکھیا
اے۔ صدیق اکبر واقعی ادے طراں دے نیں جس طراں توں بیاں کیتا اے۔ اللہ تعالیٰ
اپنے فضل و کرم تے رحمت تے مغفرت دی بارش فرمائے۔ صدیق اکبرؓ نے حضور ﷺ
دی حیاتی وچ رفاقت دا حق ادا کیتا تے حضور ﷺ دے وصال توں بعد آپؐ دے مشن
دی تکمیل دا حق ادا کیتا۔ اللہ تعالیٰ آپؐ دی روضہ مبارک تے کروڑاں رحمتاں نازل
فرمائے۔ آمین:

اسلام دام نظام تجارت

﴿يا ايها الذين امنوا اذنوا لصلوة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله وذروا البيع ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون فاذا قضيت الصلوة فانثشروا في الارض وابتغوا من فضل الله واذكروا الله كثير لعلكم تفلحون واذاروا تجارة اولهوا انفضوا اليها وتركوا قائما قل ما عند الله خير من اللهو ومن التجارة والله خير الرازقين﴾ (الجمعة: 9 تا 11)

”اے اہل ایمان! جدوں جمعے والے دن جمعے دی اذان دتی جاوے تے چھیتی نال اللہ دے ذکر لئی ٹر پووتے تجارت نوں جھڈ دیو۔ اہ گل تہاڈے لئی بڑی بہتر گل اے جے تسان علم رکھدے ہو۔ فیر جس ویلے جمعے دی نماز پوری ادا ہو جاوے تاں رب دی دھرتی وچ پھیل جاؤتے روزی دی صورت وچ اُہدا فضل تلاش کردتے رب دا ذکر وی کثرت نال کرو تاں جے تسان فلاح تے کامیابی حاصل کر سکو۔ اے پاک نبی ﷺ جدوں اہ لوک تجارت یاں کھیل تماشے وچ اینے لگن ہو جان کہ تینوں نماز وچ چھڈ کے ٹرجان تاں ایناں نوں کہد یو کہ رب دی نعمت تجارت تے کھیل تماشے نوں کدھرے اے۔ تے اللہ بہتر رزق دین والا اے“

قرآن پاک دیاں اہناں آیتاں وچ تجارت دی اہمیت انسانی معاشرے لئی

اوبدی ضرورت، تجارت کرن دا طریقہ، تجارت وچ دیانت داری تے مسلماناں لئی تجارت کرن دے سنہری اصول بیان کیتے گئے نیں۔

اہ منی پر منی حقیقت اہے کہ تجارت کسے وی معاشی نظام دا مڈھ تے اُسدی بنیاد ہوندی اے۔ ترقی دے ایس دور وچ صنعت، زراعت، تجارت توں وکھرے شعبے بن گئے نیں لیکن حقیقت اہوے کہ آج وی اوہ تجارت دیاں ای شاخاں نیں۔ صنعت کار ہوے یا کسان اہناں نوں اپنی ضرورت دا سامان خریدن لئی تے فیر اپنی پیداوار وچکن لئی تجارتی منڈیاں دا رخ ای کرنا پیندا اے۔ اسلام عملی لحاظ نال وی اک سچا دین اے۔ اسلام دیاں تعلیمات وی فطری نیں! اسلام رهبانیت نہیں سکھاندا بلکہ زندگی وچ بھرپور کردار ادا کرن دا سبق دیندا اے تے انسانی حیاتی نوں سوہنے اخلاقی طریقے نال گزارن دی تاکید کردا اے۔ انسانی حیاتی اوے ویلے ای سوہنے طریقے نال گزارن جاسکدی اے جدوں انسان نوں معاشی استحکام حاصل ہووے۔ سیانیاں نے آکھیا اے پیٹ ناں پیاں روٹیاں تے سٹھے گلاں کھوٹیاں تے معاشی استحکام اوں ویلے ای حاصل ہو سکدا اے جدوں انسان کوئی کسب کرے تے محنت توں کم لے کے اپنی روزی کماوے۔ کونین دے بادشاہ حضور ﷺ نے فرمایا:

﴿كسب الحلال فريضة بعد الفريضة﴾ (الحديث)

”شریعت دے فرائض توں بعد حلال روزی کمانا وی فرض اے“

آپ ﷺ توں پچھیا گیا یا رسول اللہ ﷺ۔ ای الكسب اطیب؟

(حضور ﷺ کیہر کسب سب توں چنگا اے؟) حضور رحمة للعالمین ﷺ نے فرمایا:

﴿عمل الرجل بيده و كل بيع مبرور﴾ (الحديث)

”انسان دا اپنے ہتھ نال کم کرنا یعنی صنعت و زراعت تے دھوکے

تے فریب توں پاک تجارت“

حضور ﷺ دے ایس فرمان توں اسلام دے معاشی نظام وچ تجارت دی اہمیت دا پتہ لگدا اے۔ بھلا ایس توں ودھ تجارت دی اہمیت کیہ ہوسکدی اے کہ جمعے دے مبارک دن وی اذان توڑی مسلمان تجارت وچ مشغول رھندے نیں اذان سنن توں جمعے دی نماز پڑھدے نیں تے اپنے رب نوں یاد کردے نیں جہنے انسان دی پرورش دا ہر سامان مہیا کیتا اے تے اہدے واسطے ایس کائنات وچ روزی حاصل کرن دے وسیلے پیدا کینے نیں۔ نماز ختم ہوندیاں ای مسلمان نوں اہ آکھیا گیا اے کہ اوہ زمین وچ پھیل جان تے رب دافضل تے حلال روزی حاصل کرن لئی سرگرم ہو جاوے۔

ایس طریقے نال اوہ ایس دنیا وچ تے آخرت وچ وی فلاح تے کامرانی حاصل کرسکدے نیں۔ آخری آیت وچ تجارت دے اصول دتے نیں کہ انسان نوں تجارت وچ اینا وی غرق نہیں ہونا چاہیدا کہ اوہ اپنے رب تے رسول نوں ای بھلا چھڈے۔ مسلمان نوں اہ نکتہ سمجھایا گیا اے کہ رب ای خیر الرازقین اے اوہو پاک ذات اے جس دے ہتھ وچ رزق دے سرچشمے نیں۔ ایس لئی رزق رب دے حکم دے مطابق حاصل کرو۔ ایس لئی کہ جو نعمتاں رب کولوں مل سکدیاں نیں اوہ غلط تجارت نا جائز منافع خوری تے دنیا دے پیش و عشرت دے مقابلے وچ بہت زیادہ چنگیاں نیں اتھے ایس گل نوں سب توں پہلے پلے پنھنا چاہیدا اے کہ اسلام نے حلال تے حرام دا فرق بیان کیتا اے۔ روزی کماؤ۔ تجارت کرو پر حلال طریقے نال کماؤ تے پاک روزی کماؤ، بخاری شریف وچ حضور داک فرمان اے:

﴿یاتی علی الناس زمان لا یبالی المرء ما اخذ منه من

الحلال ام من الحرام﴾ (الحديث)

”لوکاں اُپر اک ایسا وقت وی آوے گا کہ بندہ ایس گل دی پرواہ نہیں

کرے گا کہ اوہ جو کچھ کھٹ کما کے لیندا اے اوہ حلال اے کہ حرام“

مسلم شریف وچ حضرت ابوہریرہؓ بیان کردے نیں کہ حضور نبی کریم ﷺ

غلے دے اک ڈھیر کولوں لنگھے۔ آپ ﷺ نے اپنا ہتھ اوس ڈھیر وچ ڈونگا کر کے پایا

تے آپ ﷺ دے ہتھ نوں کجھ تری محسوس ہوئی۔ آپ ﷺ نے غلے دے مالک

کولوں پچھیا کیوں بھائی! کہیہ معاملہ اے اوہ کہن لگیا رسول اللہ ﷺ ایس غلے

اُپراتے مینہ وس گیا سی۔

آپ ﷺ نے فرمایا ایس غلے نوں توں اُچی جگہ کیوں نہیں رکھیا؟ تاں لوک

ایس نوں وکھ لیندے۔ فیر آپ ﷺ نے فرمایا۔ ”من غش فلیس منی“ (الحديث)

(جس شخص نے دھوکا کیتا اوہدا میرے نال کوئی تعلق نہیں) ایسے طراں حضور ﷺ نے ایس

گل توں وی منع فرمایا کہ دودھ دینے والے جانوراں نوں وچن والے جانور دے تھناں

وچ دو تین ویلیاں دادوہ جمع نہ کرن۔ ایسے طراں حضور ﷺ نے بلی، کتے، شراب تے

ناپاک چیزاں دی تجارت توں منع فرمایا۔ سو دجہڑا پوری انسانیت لئی لعنت اے قرآن پاک

نے سو دتوں منع فرمایا۔

قرآن پاک نے کافراں دا اہ اعتراض نقل کیتا اے کہ اوہ کہندے سن

﴿انما البيع مثل الربوا﴾ (البقرة: 275) (بھلا تجارت تے سو دوچ کیہ فرق اے؟)

دوویں اکو جیسے نہیں پر رب کریم نے فرمایا: احل اللہ البيع و حرم الربوا

(البقرة: 275) (رب نے بیع نوں حلال کیتا اے تے سو دتوں حرام کیتا اے)

اہ گل وی واضح طور تے سمجھادی کہ یمحق اللہ الربوا ویر بی الصدقت

(اللہ سو دتوں مثاند اے تے رب دے راہ وچ خرچ کیتے ہوئے مال نوں برکت دیندا اے)

تے ودھاندا اے)

ایس لئی احتکار یا ذخیرہ اندوزی دھوکا تے فریب کاری ملاوٹ اہناں سب گناہوں توں سختی نال منع فرمایا۔ ایسے طراں اونہاں لوکاں نوں جھڑے ملاوٹ تاں نہیں کردے پر ڈنڈی مار دے نیں گھٹ تولدے نیں گھٹ ناپدے نیں اونہاں نوں سخت عذاب دی وعید سنائی۔

اک عام غلط فہمی دا ویرواوی بڑا ضروری اے۔ لوک اہ سمجھدے نیں دودھ، گھی تے دوسری چیزاں وچ ملاوٹ نال تے حرام خوری کروناں ای رب دے ناں دی دیک پکا کے مسکینا نوں کھلا دیو۔ حضور ﷺ نے چودہ سو سال پہلے مسلماناں نوں نفس دے ایس فریب توں آگاہ فرمایا تے آکھیا سی:

﴿لَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَّا لَمْ يَكْسِبْهُ حَرَامٌ فَيَقْصِدْ مِنْهُ فَيَقْبَلْ مِنْهُ وَلَا

يَنْفِقْ مِنْهُ خِيَارًا لَهُ فِيهِ﴾ (الحديث)

”کوئی بندہ حرام مال کما کے اوس وچوں رب دے راہ وچ صدقہ

کرے تاں اوہ ہرگز قبول نہیں ہووگا تے نہ برکت پوے گی“

سچے رب تے پاک رسول ﷺ دے دتے ہوئے اہناں اصولاں توں صاف

پتہ لگدا اے کہ اسلام تجارت دے سوھنے تے صاف ستھرے طریقے اختیار کرن دی

تاکید کردا اے۔ جے اساں اہناں اصولاں دی گہرائی تے سچائی تے غور کریے تے ایس

نتیجے تے پونچنے آں کہ صاف ستھری تجارت دا پہلا اثر تاں انسان دی روحانی زندگی اُتے

ہوندا اے چنگی تجارت تے حلال روزی انسان نوں اُنج وی نیک رکھدی اے تے بھیڑے

طریقے نال کمایا ہو یا مال بھیڑے کماں تے لگدا اے۔ ستھری تجارت دا اک بڑا ای گہرا اثر

قومی تے ملی زندگی تے ہوندا اے۔ چنگے تاجردی ملک وچ وی ساکھ بن دی اے اہدی

تجارت نوں فروغ ہوندا اے۔ جدوں اوہ صاف ستھرا مال ملکوں باہر بھجواندا اے تے باہر

دے مکاں وچ نہ اوس فرم بلکہ پورے ملک دے وقار وچ خوشگوار اضافہ ہوندا اے تے لوک

صرف ملک داناں سن کے ای پوری تسلی نال مال خرید لیندے نیں۔

ناپ تول وچ انصاف

اللہ تعالیٰ قرآن پاک وچ ارشاد فرماندا اے:

﴿وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا

الْمِيزَانَ﴾ (الرحمن : 9)

ناپ تول وچ انصاف توں کم لینا کڈی وڈی تے دھیان رکھن والی گل اے۔ اہدا اندازہ ایس حقیقت توں آسانی نال کیتا جاسکدا اے کہ اک تاں حضرت شعیبؑ دی قوم اتے عذاب آون دی وجہ اہناں دے شرک کرن دے نال نال اوہناں دی اہ خرابی سی کہ اوہ گھٹ تولن تے ڈنڈی مارن دے عادی سن۔ دو جے قرآن پاک دی اک سورت داناں ای مطففین اے جدے معنی نے گھٹ تولن تے گھٹ منن والے۔ رب کریم فرماندا اے:

﴿وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ

وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ

أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ..... الخ﴾ (مطففین: آیت 1 تا 5)

”اوہناں لوکاں دا” بھیڑا حشر اے جہڑے گھٹ تولن تے گھٹ

منن والے نیں۔ اہ اوہ لوک نیں جہڑے جدوں لیندے نیں تاں

لوکاں کولوں پورا ٹوپہ بھر کے لیندے نیں پر جدوں اوہناں نوں ناپ

کے دیندے نیں یاں تول کے دیندے نیں تاں گھٹ دیندے

نیں۔ اوہناں نوں اہ پتہ نہیں کہ اک وڈے قیامت والے دباڑے

اہناں نے مر کے دوبارہ جی اٹھنا اے“

عربی وچ طفیف دے معنی نے بھیڑی تھوڑی تے معمولی چیز۔ ایسے توں لفظ

تطفیف بنیا اے جدے معنی نیں تولن وچ ڈنڈی مارنا یا ناپن وچ تھوڑا جیہا گھٹ ناپنا۔

مطلب اہ کہ اہ لوک معمولی جیسے گھٹ تولن تے گھٹ ناپن نوں کوئی عیب نہیں سمجھدے
حالانکہ لوکاں دے حق نوں پورا پورا ادا کرن دی بجائے اوہدے وچ کمی کرنا ایڈا وڈا جرم اے
کہ قرآن پاک نے اہنوں زمین دے وچ فساد قرار دتا اے۔ رب کریم فرماندا اے:
”لوکاں دے حق مار کے زمین تے فساد نہ مچاؤ“۔

عام ویکھن وچ سیر دیاں ساڈھے پنڈراں چھٹا نکاں تولنا یا گز دیاں ساڈھے
پنڈراں گرہ ناپنا کوئی وڈا نقصان نہیں لگدا پر جے غور نال دیکھیا جاوے تاں وی استحصال دی
بڑی مکروہ صورت اے تے اہدے نال پوری انسانی نسل نوں ڈھیر نقصان پونچدا اے۔

امام نسائی نے حضرت ابن عباسؓ توں اہ روایت کیتی اے کہ حضور ﷺ
(دو جہاں دے بادشاہ) جدوں مدینہ طیبہ تشریف لیائے تاں دیکھیا کہ مدینے دے لوگ
اپنی تجارت وچ عام طور تے چیزاں من کے لیندے دیندے نیں۔ (جویں ساڈھے پنڈاں
تھاواں وچ لوکی کنک، جو، باجر امن لئی ٹوپے استعمال کردے نیں) حضور ﷺ نوں پتہ
لکیا کہ اہ لوگ ایس معاملے وچ چوری کردے نے یعنی گھٹ من کے دیندے نیں۔ ایس
توں سورت مطففین نازل ہوئی حضرت ابن عباسؓ فرماندے نیں اہ اوہ سورت اے کہ
حضور ﷺ دے مدینے پاک آون توں بعد سب توں پہلے نازل ہوئی ایس دا اینا چنگا اثر
ہویا کہ لوک ایس بھٹری عادت توں باز آگئے تے حضور ﷺ دی برکت نال ایسے باز آئے
کہ اج تک مدینے والے ناپ تول پورا رکھن وچ مشہور نیں۔

سورہ شعراء وچ حضرت شعیبؓ دی قوم دا عبرتناک انجام بیان کیتا گیا اے۔
حضرت شعیبؓ اپنی قوم نوں نصیحت کردے نیں تے فرماندے نیں:

”تساں ٹوپہ بھر کے دیوتے گھٹ دین والے نہ بنوتے تولن لکیاں تکرری سدھی
رکھوتے لوکاں نوں اہناں دیاں چیزاں گھٹ نہ دیوتے ملک وچ فساد نہ مچاؤ“ اہ واقعہ سورہ

ہود تے سورہ اعراف وچ بیان ہو یا اے۔

سورہ انعام وچ رب کریم نے دس وڈیاں حرام چیزاں دے ناں لے کے گنایا
اے جہناں وچوں اک ناپ تول وچ انصاف توں کم ناں لینا وی اے۔ سورہ بنی اسرائیل
وچ رب کریم دا ارشاد اے:

﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كَلْتُمْ وِزْنَ أَلْقِطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ

ذَلِكُمْ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ (سورہ بنی اسرائیل: آیت 35)

”پورا بھر کے دیون ناپ جس ویلے تاں منن لگوتے جدوں تولو

تاں سدھی تکرری نال تولو۔ اہ گل بڑی چنگی اے تو ایس دا انجام وی

چنگا اے“

رب کریم دے ایس فرمان تے غور کریے تاں ناپ تول وچ انصاف توں کم لین

دی لوڑ تے اہدی حکومت کھل کے سامنے آ جاندی اے۔

سب توں وڈی گل تاں اہ وے کہ جے بندے نے اپنے مولادی دسی ہوئی دین

دی سچی تے سدھی راہ چھڈتی تے اپنے رب کریم نوں ناراض کر لیا تاں اوہ دے پلے لکھ

وی نہ رہیا۔ اہ دنیا تے اتھے ای رہ جانی اے۔ قیامت والے دھاڑے اوہنوں سخت عذاب

ہو دے گا جتھے کسے رشتہ دار تے کسی سفارشی نے کم نہیں آونا۔ تے تاں ای او تھے مال دے

کے چھٹکارا ہو سکدا اے۔ دو جی وڈی گل اہ کہ ناپ تول وچ انصاف نہ کرن دے ہو روی

بڑے نقصان نہیں۔

اخلاقی تے روحانی نقصان اہ وے کہ گھٹ تولن تے گھٹ ناپن نال انسان اپنے

ضمیر وچ چھبھن محسوس کردا اے اوہدا ضمیر اوہنوں ملامت کردا اے۔ ”اہ ظالما توں اہ چنگا کم

نہیں کیتا اہ روپیہ پیسہ توں کوئی نال لیجانا اے؟“ پر جس ویلے انسان اپنے ضمیر دی آواز

اتے کن نہیں دھرا داتے ضمیر مردہ ہو جاندا اے توے بندہ گناہ دی دلدل وچ کھبدا چلا جاندا اے۔ ایسے انسان دی روح تے دل نوں کدے وی سکون نہیں ملدا جد کہ دلی سکون انسانی حیاتی وچ سب توں وڈی دولت اے۔

معاشرتی نقصان اہ وے کہ اک ایسے شخص نوں دلوں برا جانداے نہیں تے اوہدے متعلق ون پونیاں گلاں کردے نہیں تے اوہوں نفرت دی نگاہ نال ویکھدے نہیں۔ ایس طرح اوہ شخص معاشرے وچ اپنا وقار گنوا بہندا اے ایس دامتعاشرتی نقصان اہ ہوندا اے کہ کسے وی ملک دی قوم وچ تجارت اوس ویلے ای ترقی کردی اے جدوں خریدن والے وچکن والے تے پورا بھروسہ تے اعتماد ہووے۔ اتھے نکتے دی گل اہ وے کہ قرآن پاک نے ناپ تول وچ انصاف دی پوری پوری ذمہ داری وچکن والے تے پائی اے تے گل وی ٹھیک اے لکھاں کروڑ ان روپے دی تجارت بھروسے اُتے ای چل سکدی اے۔ ہر اک چیز نوں ناپنا تے تولنا ممکن ای نہیں۔ ایس لئی جہڑے لوک ناپ تول وچ انصاف توں کم نہیں لہندا اے اپنی کاوباری ساکھ گنوا بہنداے نہیں تے تھوڑے جے نفع نوں تکدیاں اپنا پورا ای ٹھپ کروا بہنداے نہیں۔

ناپ تول وچ انصاف نہ کرن دامتکلی سطح تے بڑا وڈا نقصان اہ ہوندا اے کہ بین الاقوامی تجارت وچ اچھے بد کردار لوگ اپنے ملک تے اپنی قوم نوں بے وقارتے بدنام کردے نہیں۔

سوال اہ وے کہ ایس مرض دا علاج کیہ اے؟ پہلا علاج تاں قرآن پاک نے اہ دسیا اے کہ بندارب توں ڈر کے اہ سمجھے کہ میرا رب مینوں ویکھ رہیا اے تے میں ایس بھیڑے کم دی وجہ نال اوہدی رحمت توں محروم ہو جاوانگا تے قیامت والے دھاڑے میرا حشر بھیڑا ہووے گا۔ دو جا علاج قرآن پاک نے اہ دسیا اے کہ اسلامی حکومت دا اہ فرض

اے کہ گھٹ تولن تے گھٹ ناپن والیاں دی پوری نگرانی کرے۔ تے سخت سزا دیوے۔
 اتھے اک ضروری کرن والی گل اہ وی اے کہ سارے لوکی تاجر نہیں ہوندے
 بہت سارے لوکی ملازمتاں تے مزدوریاں کردے نیں۔ جے ملازم تے مزدور اپنے وقت
 وچ کمی کرن یا اپنے فرض نوں ادا کرن لکیاں سستی توں کم لین گے تاں اہ وی گھٹ تولن تے
 گھٹ ناپن والیاں دے نال ای شامل ہوں گے۔ رب کریم سانوں اہ توفیق دیوے کہ
 اسیں اوہدی دسی ہوئی دین دی سچی تے سدھی راہ تے چلے اہ حقیقت اے جے رب دے
 فرمائے ہوئے طریقہ تے چلے تاں ساڈا معاشرہ باغ و بہار ہو جاوے گا۔ انشاء اللہ

نیک مقاصد دی لگن

جے اسماں دنیا دی تاریخ دا مطالعہ کریے تاں سانوں ایس حقیقت دا پتہ لگدا اے کہ کوئی قوم اوئی ای اعلیٰ، ارفع تے اچی ہوو گی جنے اوہدے مقاصد اچے ہون گے۔ مقصد اچا تے سچا دین ہونا ای اصل وچ کسے قوم دی کامیاب حیاتی دارازا اے۔ اسلام سچا تے سچا دین اے۔ انسانی حیاتی نوں کامیاب طریقے نال گزارن لئی اسلام نے سنہرے اصول دتے نیں تاں جے دین دی سچی راہ تے چل کے بندہ ایس دنیا وچ کامیاب تے سُر خرو ہووے تے آخرت وچ وی اوہنوں یقینی کامیابی حاصل ہووے۔ اہناں سنہرے اصولاں وچوں اک اصول نیک مقاصد دی لگن اے۔

مقصد دا لفظ قصد تو بنیا اے جس دے معنی رستے دا سدھا ہونا انسانی جسم کم کرنا چاہندا اے جس منزل تے پونچنا چاہیدا اے۔ اوہدے لئی سب توں پہلا کم اہ وے کہ اوہ سدھا طریقہ تے رستہ اختیار کرے۔ اہ حقیقت اے کہ انسان جس ویلے عظیم کائنات وچ اپنی عقل سمجھ تے شعور دی اکھ کھولدا اے تاں اوہنوں اہ دھرتی وسیع دسدی اے۔ سب توں پہلے انسان دی اپنی ذات دا مسئلہ سامنے آوندا اے کہ اوہ آپوں کوں اک عظیم تے کامیاب انسان بن سکدا اے فیر اہنوں اپنا قریبی ماحول دسد اے جس وچ اوہدے ماں باپ، بھائی بہن، بیوی بچے، رشتے دار تے حق ہمسائے نظر آوندے نیں جوں جوں اہدا شعور و دھدا چلا جاندا اے اوہدی دنیا تے اوہدی نظر وی وسیع ہوندی جاندی اے۔ ہن اہنوں مختلف لوکاں نال ملن دا، مختلف مجلساں وچ جان دا، تجارت، صنعت، زراعت تے ون پونے کماں دے کرن دا موقع ملدا اے۔ اہدا شعور ہوو وسیع ہوندا اے تے ملک و ملت دی بھلائی تے فیر پورن انسانی برادری دی بھلائی لئی سوچن دا موقع ملدا اے۔

پر جے انسان ایس کائنات تے ماحول توں اپنے آپ نوں اوپر اتے پر دیسی

خیال کرے تاں اوہ انسانی حیاتی وچ بھرپور کردار انجام نہیں دے سکدا۔ تاریخ سانوں اوہ
 دسویں اے کہ دنیا وچ مذاہب تے اجہیاں قوموں وی موجود نہیں جہاں بھرپور زندگی توں منہ
 موڑ کے جنگلاں دی راہ اختیار کر لئی۔ جے اہناں نوں اہدے بارے کوئی پچھدا اے تاں اوہ
 کہندے نیں کہ ساڈے سامنے نیک مقصد اے کہ اساں روح دے پاک پوتر، شیشے نوں
 دنیا دے جھوٹے تعلق تے بکھیڑیاں دے زنگ نال تاریک نہیں کرنا چاہندا اے۔

دوجی قسم اہناں لوکاں دی اے جہڑے انسانی زندگی انج ویکھدے نے جو یں
 میلا ویکھن آئے ہوند نے تے اونہاں ولوں کوئی مرے یا جیوے اہناں نوں کوئی پرواہ نہیں
 ہوندی۔ ماں باپ، رشتہ دار حق ہمسائے دا کوئی دھیان نہیں ہوندا۔ ملک دی سلامتی، امن
 و امان تے اوہدی تعمیر و ترقی دا اہناں نوں کوئی خیال نہیں ہوندا، اوہ لوک صرف اپنے کھان
 پین تے عیش و آرام نوں سامنے رکھدے نیں تے مادی دنیا دی ظاہری چمک دمک وچ
 اپنے غرق ہوندے نیں کہ رب دی بنائی ہوئی ایس وسیع کائنات دے تقاضیاں نوں بالکل
 چھڈ گئے ہوندے نیں۔ اسلام نے افراط و تفریط توں ہٹ کے دین دی سدھی تے سچی راہ
 دکھائی اے تے اوہ دسیا اے کہ نیک مقصد اوہ نہیں جہڑے انسان آپوں سوچ لوے یاں
 بہت سارے انسان آپوں مل کے بنا لیں۔ ایس طرح تے اک ڈاکو وی اوہ کہہ سکدا اے کہ
 میرے سامنے نیک مقصد اے۔ میں غریباں دا خون چوسن والیاں نوں لٹ کے غریباں
 دی مدد کرناں، یا حکومتاں اوہ کہندیاں نیں کہ اساں امن قائم کرن دا نیک مقصد پورا کرن
 نئی دوجے ملکاں وچ اپنیاں فوجاں بھیج رہے آں بلکہ نیک مقصد صرف اوہ ای ہوسکدے
 نیں جہڑے رب کریم نے دتے نیں تے اوہ نیک مقصد وی حاصل نہیں ہوسکدے جے
 اہناں دی بنیاد رب دے ڈرتے اوہدے اُتے ایمان لیاون تے نہ رکھی جاوے۔ ایسے لئی
 سب توں پہلے ساڈے سچے رب نے اک وڈے تے اپنے مقصد دی طرف ساڈی توجہ دوائی

اے جس اُتے پوری انسانی حیاتی داند اراے۔ رب کریم فرماندا اے:

﴿قُلْ اِنِّیْ هِدَانِیْ رَبِّیْ اِلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ دِیْنًا قِیْمًا مِّلَّةَ

اِبْرَٰهِیْمَ حَنِیْفًا وَّمَا كَانَ مِنَ الْمَشْرَکِیْنَ قُلْ اِنَّ صَلَاتِیْ

وَنَسْکِیْ وَمَحِیَاىِ وَمَمَاتِیْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ﴾

(الانعام : 162 تا 163)

”اے رسول پاک ﷺ فرما دیو کہ بے شک مینوں میرے سچے

رب نے دین دی سچی راہ دی ہدایت عطا فرمائی اے اوہ صحیح دین جہڑا

خدا دا ہو رہن والے حضرت ابراہیمؑ دی ملت اے تے حضرت

ابراہیمؑ شرک کرن والیاں وچوں نہیں سن۔ اے رسول کریم ﷺ

تساں (اے وی) فرما دیو کہ بے شک میری نماز، میری قربانی، میرا

جینا، میرا مرنا سب کچھ اوس رب لئی وقف اے جہڑا سارے جہاناں

دا پالنھارا اے“

سدھی جی گل اے کہ بندے لئی ایناں ای کافی نہیں کہ زندگی نوں رب لئی وقف

سمجھ رکھے تے بت بن کے بہرہوے بلکہ اہنوں اپنی پوری حیاتی وچ اک مجاہد وانگوں پوری

لگن نال کم کرن دی ضرورت اے۔ ایسے لئی رب کریم نے ”فَاسْتَبِقُوا الْخَیْرَاتِ“ دے

فرمان وچ نیک کماں تے نیک مقاصد لئی اے دوئے توں اگے ودھ کے پوری لگن نال کم

کرن دی تاکید فرمائی اے۔

سب توں پہلے انساں اپنے آپ نوں ٹھیک کرے۔ قرآن پاک نے اوہ

ساریاں خوبیاں جہڑیاں اک مجاہد تے اُچے کردار والے شخص وچ ہونیاں چاہیدیاں نیں۔

ناں لے لے کے دسیاں نیں تے علم حاصل کرنا، حلال روزی، محنت، کوشش، ثابت قدمی،

وقت دی پابندی، مستقل مزاجی، صبر، شکر، توکل، اخلاص، حیا، سچائی، امانت، قناعت، احسان ایثار لوکاں دی خیر خواہی صحت تے صفائی، گل بات تے چلن پھرن وچ نرمی اختیار کرن دا سبق دتا اے۔ اہ اوہ خوبیاں نیں جہڑیاں صحیح معنیاں وچ انسانی کردار دی تعمیر کردیاں نیں۔ آدمی دا کم صرف ایناں ای نہیں کہ آپو چنگا بن کے گھربہ رہوے بلکہ بندہ کلا رہ کے وی چنگے معاشرے دی تشکیل نہیں کر سکا۔ ایس لئی معاشرے دے دوجے افراد نال سوہنے طریقے دے نال ورتار رکھن دی ضرورت اے چنانچہ اوہدا فرض اہ وے کہ اوہ اپنے ماں باپ دی خدمت کرے۔ رب کریم فرماندا اے:

﴿وقضى ربك الا تعبدوا الا اياه وبالوالدين احسانا اما

يبلغن عندك الكبر احدهما او كليهما فلا تقل لهما اف

ولا تنهرهما وقل لهما قولا كريما واخفض لهما جناح

الذل من الرحمة وقل رب الرحمة كما ربيني

صغیرا﴾ (بنی اسرائیل: 23 تا 24)

”تیرے رب نے اہ فیصلہ کردتا اے کہ سوائے اوہدے کسے دی

بندگی نہ کرو تے ماں باپ نال سوہنے طریقے نال پیش آؤ اہناں

وچوں اک یا دونوں بڈھے ہوئے تیرے کول ہوون تے اوہناں

نوں اف تک نہ آکھوتے نہ ای اہناں نوں جھڑکو بلکہ اہناں نال

پورے احترام تے ادب نال گل کرو تے نرمی تے رحم نال اہناں

دے اگے جھک کے رہو تے اہناں لئی اہ دعا کر دے رہو کہ

پروردگار اہناں اُپر رحم فرما جو اہناں نے رحمت تے شفقت نال

مینوں بچپن وچ پالیا اے“

ایسے طراں انسانی حیاتی دی ہر گٹھ ہر موڑ تے ہر شعبے وچ رب کریم نے سنہرے اصول دس کے مسلماناں دی رہنمائی فرمائی اے۔ اولاد دی تربیت، بیوی نال نیک سلوک، رشتہ دار، ملازم، پڑوسی، یتیم، مسکین ہر اک دانناں لے کے رب کریم نے نیک سلوک دی تلقین فرمائی اے ایس توں علاوہ پاک پروردگار نے مسلماناں نوں ملاقات دے آداب، مجلس دے آداب، گفتگو دے آداب، پردے دے آداب، کھان پین دے آداب، تعلیم و تربیت دے آداب، تجارت دے اصول معیشت دے، سیاست تے حکومت دے اصول دے سے نیں، تاں جے معاشرے دے افراد اک دو جے نال سوہنے طریقے نال رہن تے۔ اک چنگا معاشرہ وجود وچ آوے۔ پر اک کامیاب انسانی حیاتی دا مقصد اودوں تک پورا نہیں ہو سکدا جد تک معاشرے وچ امن و امان تے انسانی حقوق دی حفاظت دا پورا پورا انتظام نہ ہووے۔ ایس لئی قرآن پاک نے عدل و انصاف، گواہی، مسلماناں دا آپس وچ اتحاد و اتفاق، لوکاں دے جان مال تے عزت آبرو دی حفاظت تے احترام کرنا بلکہ پوری انسانیت دا احترام سکھایا اے۔ تاں جے مسلمان قوم تے ملت نوں استحکام نصیب ہووے۔

مختصر اہ کہ رب کریم نے مسلماناں نوں اک مجاہد وانگوں زندگی گزارن دی تاکید کیتی اے مجاہد دی نگاہ ہمیشہ نیک مقاصد تے ہوندی اے جھڑا پوری لگن دے نال نیک مقاصد نوں حاصل کرن لئی دن رات کم کردا اے۔ جہد اک طرف اپنے سچے رب تے پاک رسول ﷺ دی خوشنودی حاصل کرنا چاہندا اے تے رد جی طرف پوری لگن نال اچھے اخلاق اچھی تعلیم تے فنی مہارت نال اپنی حیاتی نوں سجاندا اے۔ اپنے ماں باپ، بیوی بچے، رشتہ داراں تے حق ہمسائے دا خیال رکھدا اے یاراں دوستاں نال چنگا ورتارا کردا اے، غریباں، مسکیناں، یتیمان تے مسافراں دی مدد کردا اے۔ خدمت خلق دے جز بے نال سرشار رہندا اے تے سب توں ودھ اپنے ملک تے اپنی

ملت لئی بھر پور کم کردا اے۔

اہ منی پر منی حقیقت اے کہ جے اہناں نیک مقاصد دی لگن انسان دے دل
 و دماغ تے روح وچ رچی ہووے تاں اوہ معاشرے دا اک چنگا تے قابل فخر فرد بن
 جاندا اے تے ملک و ملت دی تعمیر تے ترقی لئی بھر پور خدمت کر سکدا اے جویں سورج دی
 روشنی دا انکار ممکن نہیں۔ ایسے طراں ایس حقیقت دا انکار وی نہیں کیتا جاسکدا کہ جے اسان
 رب تے رسول دی وی ہوئی دین دی سچی راہ تے چلے تے ساڈا معاشرہ باغ و بہار
 ہو جاوے رب کریم سانوں نیک مقاصد دی لگن نے نیک مقصد بھر پور کم کرن دی توفیق
 بخشے۔ آمین۔

آخرت دا خوف

اسلام سچا تے سچا دین اے تے پوری انسانی حیاتی لئی ہدایت تے رہنمائی دا روشن ضابطہ اے۔ اسلام دے تن وڈے تے بنیادی عقیدے نیں یعنی رب نوں اک مننا تے اوہدے نال کسے نوں شریک ناں ٹھرانا ایس نوں تو حید کہندے نیں (2) دوہاں جہاناں دے ہادی حضور نبی پاک ﷺ رب دے بندے تے اوہدے سچے تے آخری رسول نیں۔ ایس عقیدے نوں رسالت کہندے نیں (3) ایس دنیا دا موجودہ نظام اک دہاڑے نبڑ جانا اے تے قیامت دا دہاڑا آونا اے جدوں حساب کتاب ہووگا نیک لوک جنت وچ جان گے تے بھیڑے لوک دوزخ وچ۔ ہر اک نوں اپنے کیتے عملاں دا پھل ملے گا ایس عقیدے نوں آخرت اُتے ایمان لیا نا کہندے نیں۔

جے اساں قرآن پاک دیاں سورتاں تے غور کریے تے سانوں اہ معلوم ہوندا اے کہ مکے شریف وچ قرآن پاک دیاں جو پہلیاں سورتاں اُتریاں اہناں وچ زیادہ زور آخرت دے عقیدے نوں کھول کے بیان کرن تے دتا گیا اے۔ اہدی وجہ اہ سی کہ مکہ وچ رہن والے کافر ایس گل تے بڑے حیران ہوندے کہ جدوں اساں مر کے گل سڑ جاواں گے تاں ساڈیاں گلیاں ہویاں ہڈیاں نوں بھلا کون زندہ کر سکے گا! رب کریم فرماندا اے:

﴿قُلْ يٰحِيٰهَا الَّذِيْ اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ (سورة يٰسِن : 79)

”اے میرے پیارے رسول اللہ ﷺ تساں اہناں نوں دس ديو کہ

اوہناں نو اوہ پاک ذات زندہ کر گی جہنے اوہناں نوں پہلی وار پیدا

کیتا سی“

دوسری جگہ قرآن پاک وچ آخرت دے عقیدے نوں بڑا کھول کے بیان کیتا

گیا اے تے بڑی سونہی مثال دے کے سمجھایا گیا اے۔ رب کریم فرماندا اے

﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَا الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ
 كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْدًا
 وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلْنَا بَيْنَكُمْ سَبَاتًا
 وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ
 سَبْعًا شِدَادًا وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَاجًا وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ
 مَاءً ثَجَاجًا لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا﴾ (سورہ النبأ: 1 تا 15)

”لوک اک رو جے کیہ کچھدے نیس؟ اوس وڈی خبر بارے کچھدے
 نیس؟ جس بارے اہون پونیاں گلاں کردے نیس کوئی گل نہیں اہناں
 نوں اہ پچھونا کیہ اسماں زمین نوں بچھونا نہیں بنایا؟ پہاڑاں نوں
 میخاں نہیں بنایا) تے تہانوں اسماں جوڑے جوڑے پیدا نہیں کیتا
 تے نیند نوں تہاڈے لئی تھکاوٹ دور کرن تے آرام تے سکون دا
 ذریعہ نہیں بنایا تے رات نو اہناں لئی پردہ پوش بنایا اے۔ تے دن
 کمائی کرن لئی۔ فیر اہناں اُپرست مضبوط آسماں بنائے تے چمکدا
 ہو یا سورج بنایا اے تے بدل وسا کے پانی دا ریلا اُتاریا تاں
 اوہدے نال اتاج تے پھل اگائے“

ایس ساری مثال نوں بیان کر کے رب کریم اہ سمجھوندا اے کہ جس
 طراں زمین تے بارش پیندی اے تے فصل اگدی اے تے اک
 دہاڑا اچھا اوندا اے کہ اوس فصل نوں کٹن دا ویلا آ جاندا اے ایسے
 طراں انساناں دے عملوں دی کھیتی وی اگدی رھندی اے تے اک
 دن اوہدی فصل نوں کٹن دا وقت آ جاندا اے۔ اہ بڑے لطف دی گل

اے کہ عربی وچ فصل دے معنی ای وکھرا کرن دے نیں کہ اوہ دن
جدوں نیک بداں توں انج وکھرے ہون گے جس طرح کہ کٹائی
دے موقع تے دانے توڑی توں وکھرے ہو جان دے نیں

سوال اوہ دے کہ جد اسلام دا کوئی حکم تے کوئی عقیدہ عقل تے سمجھ دے خلاف نہیں
فیر آخرت دے ایس عقیدے وچ حکمت کیہ اے اہدی لوڑ کی اے تے آخرت دے خوف
دا انسانی حیاتی اُتے کیہ اثر پیندا ہے؟ جے اسماں پوری دنیا تے قوماں دی تاریخ تے نظر
کریے تاں سانوں معلوم ہوندا اے کہ دنیا وچ اوہ قوماں کامیاب ہو یاں جنہاں نے ایس
زندگی نوں کھیل تماشا نہیں سمجھیا بلکہ پوری ہمت تے عزم تے ذمہ داری دے جذبے نال
نبھایا اے۔ اسلام نے آخرت دے خوف دے عقیدے دی ایس لئی تلقین کیتی اے کہ
انسان وچ ذمہ داری دا احساس پیدا جائے تے اوہ ایس نتیجے تے پہنچد اے ہ اوہ ایس دنیا
وچ کھیڈن ملن نہیں آیا بلکہ اک دن مرنا اے حشر نشتر ہوویگا۔ قیامت دا داہڑے عملاں
دا حساب ہووے گا اوس دن کوئی خوشامد کوئی رشوت کوئی سفارش کم نہیں آونی۔ کسے شاعر
نے بڑا ٹھیک آکھیا اے: اوتھے عملاں تے ہون بیڑے تے ذات کوئی چکھد نہیں

انسان وچ جدوں اوہ احساس ابھر دے کہ اوہ اپنے عملاں لئی جواب دہ دے تے
رب سچا اوہدے سارے عملاں نوں ویکھیدا پیا اے تے اوہ دنیا وچ اکھاں کھول کے
چلدا اے پوری ذمہ داری نال کم کردا اے، کوئی جرم یا غلطی کرن لکیاں اوہنوں کا بنا چھڑدا
اے تے ظلم کرن لکیاں اوہنوں ڈر لگدا اے۔ پر حق گل کرن لکیاں اوہی بندہ شیر
ہو جاندا اے تے ڈٹ کے سچی گل کردیندا اے اوہنوں اوہ پتہ ہوندا اے کہ میں ایس دنیا وچ
نہیں بہ رہنا۔ ایس عارضی حیاتی دی چمک دمک اک دن مک جانی اے تے بہتر ٹھکانا رب
کول ای اے تے اوہ اپنے رب دے دربار وچ جھک جاندا اے اوہی نماز وچ سرور پیدا

ہو جاندا اے جس ویلے نماز پڑھدا اے تاں رب دے ڈر، ایمان دی حرارت تے دل دے سرور نال اوہدے دل دیاں دھڑکنناں تیز ہو جاندیاں نیں، بنجواں دے معنی ٹپ ٹپ اوہدیاں اکھیاں وچوں ڈگدے نیں۔ اوہدا دل اپنے رشتہ داراں لئی، ہمسایاں لئی، یتیمان تے محتاجاں لئی نرم ہو جاندا اے۔ اوہنوں اپنی جان نالوں آن پیاری ہو جاندی اے۔ اوہنوں یقین، مستقل مزاجی، ثابت قدمی تے حق اتے ڈٹ جان دی رب ولوں توفیق مل جاندی اے۔ اوہ سمگلنگ، چور بازاری، ذخیرہ اندوزی، بلیک مارکیٹ، ملاوٹ جیسی گندگیاں توں بچ جاندا اے تاں اوہنوں روحانی پاکیزگی تے معاشرتی سکون ملدا اے تے معاشی ترقی حاصل ہوندی اے۔ اُچے سیاسی عہدیاں تے ہون دے باوجود اوہ کسے اُتے ظلم نہیں کردا فریب توں کم نہیں لیندا اوہ ملت دا اک مضبوط مجاہد بن جاندا اے تے اوہدے وجود نال معاشرے وچ اک نکھار پیدا ہو جاندا اے ایسے لئی حضور ﷺ نے فرمایا:

”راس الحکمة مخافة الله“ سب توں وڈی دانائی اہوے کہ بندے دے دل وچ رب دا ڈر ہووے اوہدے مقابلے وچ اوس آدمی دا حال ویکھو جنہ آخرت دا خوف دلوں کڈھ چھڈیا اے۔ اہ شراباں پیندا اے، بدکاری کردا اے، جھوٹ بولد اے، گھٹ تولدا اے، ظلم تے فساد، قتل تے دوجے بھیرے گناہوں دا ارتکاب کردا اے لوکاں دے حق مار لیندا اے کیوں؟ ایس لئی کہ آخرت دا خوف اوہدے دل وچ نہیں ہوندا۔ سچی گل اہوے کہ آخرت دا خوف یا دوجے لفظاں وچ احتساب، حساب کتاب تے اپنے عملاں لئی رب سچے دے سامنے جواب دین دے ڈر دے بغیر اہ ممکن ای نہیں کہ حق تے باطل تے خیر تے شر بارے انسان سنجیدگی نال سوچ وی سکے۔

سوہتھ رستائے سرے تے گنڈھ قوموں دی حیاتی داراز آخرت دا خوف اے تے مسلمان دی حیاتی تاں آخرت دے خوف بناں سجدی پھسدی نہیں۔

چنگے کماں دی تلقین

اسلام سچا تے سچا دین اے تے انسانی حیاتی دے ہر گوشے وچ رہنمائی لئی اسلام نے سنہری اصول دتے نیں تے اک اچا اصول معاشرے نوں دین دی سچی راہ اتے قائم رکھن لئی چنگے کماں دی تلقین کیتی اے۔ رب کریم قرآن پاک وچ ارشاد فرماندا اے:

﴿وَلتكن منكم امة يدعون الى الخير ويامرون بالمعروف وينهون عن المنكروا ولتكن هم المفلحون﴾ (آل عمران : 104)

”تھاڈے وچوں اک جماعت اچھی ہونی چاہیدی اے جہڑی لوکاں نوں نیکی دی طرف بلاوے۔ چنگے کماں دی تلقین کرے تے بھیڑے کماں توں روکے ایہوای اہ لوک نیں جہڑے فلاح تے کامیابی گھٹن والے نیں“ دو جی جگہ رب کریم فرماندا اے:

﴿كنتم خير امة اخرجت للناس تامرون بالمعروف وتنهون عن المنكر وتؤمنون بالله﴾ (آل عمران : 110)

”تساں ساریاں امتاں توں بہتر امت او جہاں نوں پوری دنیا وچ بھلائی نوں عام کرن لئی بھیجیا گیا اے تاں تساں چنگے کماں دی تلقین کرو تے بھیڑے کماں توں روکو تے رب کریم اُتے ایمان لیاں دی تلقین کرو“

سورہ حج وچ رب کریم نے اوہناں مسلماناں دی شان بیان کیتی اے جہاں نوں اللہ تعالیٰ نے حکومت تے سلطنت تے اقتدار بخشیا اے کہ اوہ اپنے اقتدار نوں دین دی

پہی راہ لئی استعمال کر دے نیں۔

﴿الذین ان مکنهم فی الارض اقاموا الصلوة واتوا
الزکوة وامروا بالمعروف ونهوا عن المنکر ولله عاقبة
الامور﴾ (سورہ حج: آیت 41)

”اوہ لوک جے اساں اوہناں نوں ملک وچ اقتدار تے قدرت
دینے آں تے اوہ نماز دا نظام قائم کر دے نیں زکوٰۃ دیندے
نیں چنگے کماں دی تلقین کر دے نیں تے بھیڑے کماں توں
روکدے نیں تے سارے کماں دا انجام اللہ تعالیٰ دے اختیار وچ
اے“

اللہ تعالیٰ نے قرآن پاک وچ چنگے کماں دی تلقین کیتی اے تے نال ای اوہناں دی
تفصیل وی بیان کر دتی اے چنگے کماں نوں عربی وچ معروف آکھدے نے جہد مطلب اے
کہ جانی پہچانی گل۔ چنگے کماں دی کسے نوں بھل نہیں ہوندی۔ رب نے ہر دل وچ نیک گل
پاوتی اے فیروی ایناں گلاں نوں قرآن پاک وچ کھول کے بیان کر دتا اے،
تقویٰ، پرہیزگاری، رب کریم دا ذکر کرنا تے اوہدی مخلوق تے شفقت کرنا، لوکاں نال بھلائی
کرنا، اوہناں دی خیر خواہی کرنا، سخاوت توں کم لہنا، محتاجاں دی مدد کرنا، وعدے نوں پورا کرنا،
عدل تے انصاف کرنا، سچائی، امانت تے دیانت اختیار کرنا، ماں باپ دی اطاعت کرنا تے اولاد
دی تربیت کرنا، رشتہ داراں، یتیمیاں مسکیناں نال چنگا ورتا کرنا، مسلمان بھراواں دی آپس وچ
صلح کرانا، مجلس دے آداب دا خیال رکھنا، ہس کے ملنا تے سلام کرنا، اک دو جے نال عاجزی،
انکساری تے تواضع نال پیش آنا تے ایثار کرنا تے ایہو جے چنگے کماں دی طرف رب کریم نے
ساڈی توجہ دوائی اے۔ اہدے نال بھیڑے کماں داوی ناں لے لے کر دیا اے کسے نوں ناحق

جانوں ماروینا، ظلم کرنا، چوری، ڈاکہ بے حیائی، سود خوری، خیانت، ناپ تول وچ کمی کرنا تے ڈنڈی مارنا، وعدہ خلافی، جھوٹ، فریب کاری، ٹھٹھا بازی، شراب خوری، بدکاری، غیبت آکڑ مروڑ، فتنہ و فساد، جھوٹی گواہی، ریا کاری، رشوت، جوا، بخل تے کنجوسی تے ایہو جئے بھیڑے کماں توں بچن دی تلقین کیتی اے۔

مطلب اہ کہ لوکاں وچ پرہیزگاری، اتحاد تے اتفاق، اسلامی بھائی چارے تے کامیاب قومی زندگی او سے ویلے ای باقی رہ سکی اے جدوں مسلماناں وچ اک جماعت دین دی سچی رال وکھون لئی موجود ہوئے تے چنگے کماں دی تلقین کردی رہوئے۔ جس ویلے لوکاں نوں چنگے کماں وچ مست ویکھے یا برائیاں وچ پھسیا ہو یا ویکھے تاں اوس ویلے توجہ چنگے کماں دی طرف کرن لئی یا اوہنوں اپنی ہمت دے مطابق برے کماں توں روکن لئی پوری کوشش کرے۔ حضور پاک ﷺ نے ارشاد فرمایا:

﴿من رای منکر افلیفیرہ بید فان لم یستطع فلسانہ فان

لم لیستطع فبقلبہ وذلک اضعف الایمان﴾ (الحدیث)

”کہ تہاڈے وچوں جو کوئی برائی ہوندی ویکھے اوہنوں ہتھ دی طاقت

نال روکد یوے جے اپنی ہمت نہیں تاں زبان نال روکے تے جے

ایناں ای گیا گزریا اے کہ ایدی وی ہمت نہیں تاں دلوں ای بُرا سمجھے

پر اہ بڑا ای کمزور تے ڈھلا ایمان اے“

حدیث پاک وچ آوند اے کہ جدوں لوک بھیڑے کماں وچ پھنس جاندے

نیں تے کوئی روکن والا نہیں رہندا تے عام عذاب آون دا خطرہ ہوندا اے۔

چنگے کماں دی تلقین کرنا انج تاں ہر مسلمان دا فریضہ اے پر اللہ تعالیٰ نے اک

خاص جماعت دا ذکر فرما کے ایس طرف اشارہ کیجا کہ اہ کم اوہ لوک کر سگدے نیں جہاں

نوں اک پاسے تاں چنگے تے بھیرے کماں دا علم ہووے تے اوہ قرآن پاک تے حدیث پاک توں باخبر ہون دو جے اوہ لوکاں نوں دس دا طریقہ وی جان دے ہون۔ تے اوہناں دی لوکاں دی اصلاح دا اول وی آوند اہو وے اہ نہیں کہ ٹھاسوٹا ماریا تے نرمی دی جگہ سختی یا سختی دے موقع تے نرمی دکھائی مطلب اہ کہ تبلیغ دے اہل لوک ای تبلیغ دا کم نبھان۔

اک ضروری گل جس دی طرف اللہ تعالیٰ نے ساڈی توجہ دلائی اے اہ وی اے کہ چنگے کماں دی تلقین کرن والے آپووی چنگے عمل کرن۔ اہ صحابہ کرام دی شان سی کہ اپنے آپ نوں ٹھیک کر دے سن تے دو جیاں نوں ٹھیک کرن دی کوشش کر دے سن۔ حدیث وچ آوند اے کہ معراج دی رات حضور پاک ﷺ نے ویکھیا کہ دوزخ وچ اگ دیاں قینچیاں نال کچھ لوکاں دے ہوٹھ کٹے جا رہے نیں آپ نے پچھیا جبریل اہ کون لوک نیں۔ اوہناں نے عرض کیتی یا رسول اللہ ﷺ! اہ تہاڈی امت دے اوہ خطیب نیں جہڑے لوکاں نوں تاں چنگے کماں دی تلقین کر دے سن پر آپ اوہناں نے کدی عمل نہیں سی کیتا۔ مطلب اہ کہ اپنے چنگے قول تے عمل نال دنیا نوں قرآن پاک تے حضور ﷺ دی سنت ول بلاوے۔

اگر اساں ایس سنہری اصول تے عمل کریے تے دیانت، سچائی، اخلاص، ایثار، اتحاد تے اتفاق تے بھائی چارے توں لم لئے تاں ساڈا معاشرہ خوشحال تے مستحکم ہووے گا۔ معاشرے دی خوشحالی تے استحکام دا نمیا پر نیا تے رب تے رسول دا دیا ہو یا نسخہ اہ وے کہ اساں آپووی چنگے بنن دی پوری پوری کوشش کریے تے دو جیاں نوں وی چنگے کماں دی تلقین کریے۔ اللہ تعالیٰ سانوں اپنی خاص رحمت ناں دین دی سچی راہ تے چلن تے چلان دی توفیق بخشے۔ آمین۔

سچ گل کرناں

اسلام سچا تے سچا دین اے تے انسانی حیاتی دی کوئی گٹھ تے کوئی موڑا جہیا نہیں جتھے اسلام نے رب دی مخلوق دی رہنمائی لئی سنہری اصول نہ دتے ہون۔ انہاں سنہری اصولاں وچوں اک اہ وی اے کہ بندہ سچی گل کرے سچی گل کرن توں مراد اے کہ جو کجھ بندے وچ ہووے اوہو اہدی زبان تے آوے کسے ویلے انج وی ہوندا اے کہ گل تاں ٹھیک ای ہوندی اے پر کہن والا انہوں دلوں نہیں کہہ رہیا ہوندا۔ ایس لئی اسیں اوس گل نوں وی جھوٹ ای آکھاں گے۔ اہدی بڑی سوہنی مثال قرآن پاک دا اہ فرمان اے کہ منافقاں نے حضور ﷺ دی خدمت وچ آکھیا:

﴿نشہد انک لرسول اللہ﴾ (المنافقون : 1)

”اساں اہ گواہی دینے آں کہ تساں واقعی اللہ دے پیغمبر او“

پر سچے رب نے اوہناں دی ایس گل نوں جہڑی گل دی حد تک تاں ٹھیک سی۔ پر انہاں دے دل دی گل نہیں سی جھوٹ قرار دتا۔

اسلام نے سچ گل کرن دی بڑی ای تاکید کیتی اے قرآن پاک نے سب توں پہلاں ایس صفت نوں رب کریم دی صفت بیان کیتا اے سورہ نساء وچ آوندا اے:

﴿ومن اصدق من اللہ حدیثا﴾ (النساء: 82) ”رب توں ودھ کے سچی

گل ہو رکھدی ہو سکدی اے“ ایسے سورت وچ دوسری جگہ آیا اے:

﴿ومن اصدق من اللہ قیلا﴾ (النساء : 122)

”کہ رب کریم توں ودھ کے سچ گل کون کر سکدا اے“

قرآن پاک نے سانوں دسیا اے کہ اچیاں شانناں والے نبی سچ بولدے سن۔

حضرت ابراہیمؑ دے بارے رب کریم فرماندا اے:

﴿انہ کان صدیقاً نبیاً﴾ (سورہ مریم: 41)

”اوہ ہمیشہ سچ گل کرن والے سے نبی سن“

حضرت اور لیس بارے وی اہ فرمان اے کہ اوہ ہمیشہ سچی گل کرن والے سچے نبی سن۔ ایسے طراں حضرت اسماعیلؑ، حضرت یوسفؑ، حضرت عیسیٰؑ، تے ہور نبیاں بارے قرآن پاک نے ایہو گواہی دتی اے اوہ ہمیشہ سچ گل کردے سن۔ تے ساریاں توں ودھ دو جہان دے حضور پاک ﷺ بارے قرآن پاک نے ایسا اے:

﴿صدق اللہ ورسولہ﴾ (الاحزاب: 22)

”رب کریم تے اوہدے رسول پاک دوہاں سچ فرمایا اے۔“

تاریخ گواہ اے کہ حضور پاک ﷺ دے نبوت دے اعلان توں ڈھیر پہلاں ہمیشہ سچ گل کرن دیاں دھماں پیاں ہویاں سن مکے دے لوک آپ نوں صادق یعنی سچ گل کرن والے امین کہہ کے پکار دے سن۔

حضور پاک ﷺ نے اپنی پیاری امت نوں ہمیشہ سچ بولن تے سچ گل کرن دی تاکید فرمائی۔ سچی گل بھاویں کوڑی ہووے یا وڈے توں وڈے حاکم اگے کرنی پوے تاں انسان نوں جرأت کرنی چاہیدا ای اے۔ حضور ﷺ نے فرمایا: سب توں وڈا جہاد ظالم تے جابر حاکم اگے سچ گل کرناں اے۔ قرآن پاک نے اہ فرمایا:

﴿کو نوا مع الصدقین﴾ (التوبة: 119) ”ہمیشہ سچے لوکاں دا ساتھ دیہو“

حضور ﷺ دی ایس پاک تعلیم دا ایناں چنگا اثر ہو یا کہ گناہواں تے ظلماں وچ ڈبیا معاشرہ دیکھدیاں ای ویکھدیاں تھوڑے ای عرصے وچ اک مثالی تے پاک معاشرہ بن گیا۔ اہ اندازہ ایس واقعے توں کیتا جاسکدا اے کہ اک صحابی نفس دے دھوکے

وچ آگئے تے بھیرا کم کر بیٹھے پر فوراً ای ضمیر نے ملامت کیتا حضور ﷺ دی خدمت وچ حاضر ہوئے تے عرض کیتی۔ یا رسول اللہ ﷺ! میں بڑا ای بھیرا کم کر بیٹھاں حضور ﷺ مینوں رجم کر کے گناہواں توں پاک فرما دیو! (رجم دے معنی نے پتھر مار مار کے مجرم نوں جانوں مار چھڈیا) جس ویلے اوس صحابی نے چار واری ایہو گل آکھی تاں حضور پاک ﷺ نے اوہدے اتے رجم دی حد جاری فرمائی ایس توں اوہ اندازہ آسانی نال لگ سکدا اے کہ حضور پاک ﷺ دی تعلیم نے لوکاں دے ذہناں تے دلاں وچ کڈاؤڈا انقلاب لے آندا سی کہ اوہناں وچ اخلاقی جرأت پیدا ہوگئی کہ اوہناں نے سچ گل کرن دی خاطر اپنی جان دی وی پرواہ نہ کیتی

صحابہ کرام دے دور داتاں کوئی جواب ای نہیں ایس سنہری دور توں بعد وی بڑے نازک تے خطرے دے موقع اتے سچ گل کرن دیاں شاندار مثالیں نال ساڈی تاریخ روشن اے حضرت سید شیخ عبدالقادر جیلانیؒ جہاں دی اچی شان بیان کرن لئی لوک اہناں نوں غوث اعظم کہندے نیں آپ دے بچپن دا بڑا مشہور واقعہ اے کہ جس ویلے ڈاکواں نے اہناں دے قافلے نوں لٹ لیا نے اوہناں نوں پچھیا کا کا تیرے کول وی کوئی مال ہیگا اے تاں آپ نے ہاں وچ جواب دتا پر ڈاکواں نوں یقین نہ آیا تے اپنے سردار کول لے گئے۔ سردار پچھن لگا دینا ر کیتھے نیں تاں آپ نے اپنا کڑتہ دکھایا اہدے پٹھلے پاسے دینا ر سیتے ہوئے نیں ڈاکواں دے سردار نے آکھیا کا کا جدتینوں پتا اے کہ اوہ کھوہ لینے نیں تاں فیروی توں سچ گل کیوں کیتی۔ آپ نے فرمایا میری والدہ نے مینوں اوہ تاکید کیتی سی کہ ہمیشہ سچی گل کرناں تے میں اوہناں دی نافرمانی کس طراں کر سکناں۔ ایس گل دا ڈاکواں اتے اینا چنگا اثر ہو یا کہ اوہ سارے توبہ کر کے سچے مسلمان بن گئے تے لٹیا مال سبھ نوں واپس کردتا۔

حدیث وچ آوندائے کہ حضور پاک ﷺ نے فرمایا:

﴿الصدق ینجی والکذب یرہک﴾

”سچ گل کرنا انسان دی نجات دا وسیلہ اے تے جھوٹ بندے نوں تباہ

کر دیندائے“

جے اساں حضور پاک ﷺ دے ایسے فرمان اتے ٹھنڈے دل نال غور کر سیئے

تاں سانوں سچ گل کرن دی حکمت دا پتہ لگدائے کہ انسان نوں سچ گل کرن وچ فائدے ای فائدے نیں۔

سب توں پہلا فائدہ تاں اہ وے کہ رب تے رب دار رسول راضی ہوندے نیں روح دے ہنیرے دور ہوندے نیں تے ایمان دی روشنی ہور تیز ہو جاندی اے تے قیامت دے سخت دہاڑے قرآن پاک دے فرمان دے مطابق لوکاں دا سچ گل کرنا انہاں نوں اوس اوکھے ویلے نفع پہنچائے گا۔

سچ گل کرن دا معاشرتی فائدہ اہ وے کہ معاشرے وچ ایسے شخص نوں لوک چنگی نگاہ نال ویکھدے نیں تے اوہدی عزت تے شان اچی ہو جاندی اے لوک ایسے شخص دی دلوں عزت کردے نیں تے اوہدی حیاتی ول فریب تے مکر توں پاک ہو جاندی اے۔ اہ وی اک منی پر منی حقیقت اے کہ جنے وی جرائم نیں انہاں دی جڑ تے مُڈھ جھوٹھ اے۔ جے بندے نوں اہ پتہ ہووے کہ میں ہمیشہ سچ گل کرنی اے تاں اوہ کدے وی جرم نہیں کردا۔ ایس طرح سچ گل کرن دا بڑا اوڈا معاشرتی فائدہ اہ ہوندائے کہ معاشرہ جرائم توں پاک ہو جاندائے تے شریف لوکی سکھ دا ساہ لیندے نیں تے دو جے مقدمات دے لئے تے ڈوہنگے چکراں توں بچ جاندے نیں تے لوکاں نوں اکھاں دی ٹھنڈک تے دل دا سکون ملدائے۔

سچ گل کرن دا معاشی فائدہ اہ وے کہ ایس شخص دا وہار چنگا تے وقار اچا
 ہو جاندا اے لوک ایسے شخص اُتے پورا پورا اعتبار کر دے نیس اُہدی ساکھ ودھ جاندی اے
 تے اہدے نتیجہ وچ ایسے شخص دا کاربار چمک اٹھدا اے تے اوہنوں ڈھیر مالی فائدہ
 پونچدا اے۔

سوہتھ رستائے سرے تے گنڈھ گل کرن والے دا ایتھے وی بھلا تے آخرت وچ
 وی بھلا۔ رب تے رب دارسول وی راضی تے دنیا وچ وی عزت تے ترقی دا نتیجہ اہ وے
 کہ دین وی چنگا تے دنیا وی چنگی۔ صدق اللہ العظیم

نوجوان تے جذبہ ایثار

اسلام سچا تے سچا دین اے تے انسانی حیاتی دی کوئی گٹھ تے کوئی موڑ ایسا نہیں کہ اوس وچ اسلام نے سنہری اصول نہ دتے ہوں۔ رھن سہن دا طریقہ یاں معاشرت ہووے یا روزی کمان دا طریقہ یا معیشت دا قانون ہووے یا سیاست، عقیدہ ہووے یا عبادت، تعلیم ہووے یا تربیت، انسانی حیاتی دے ہر شعبہ دی بنیاد قرآن پاک نے سوھنے تے چنگے خلق اُتے رکھی اے۔ انسانیت دے سب توں وڈے محسن تے معلم، ساڈے آقا و مولا رسول عربی ﷺ نے فرمایا:

﴿بَعثت لاتم حسن الاخلاق﴾ (الحديث)

”میںوں ایس لئی بھیجا گیا اے کہ میں لوکاں دے اخلاق نوں

سنواراں تے مکمل کراں“

اچھا اخلاق اک اچھے انسان دا زیور اے۔ آج دے نوجوان مستقبل دے قائد تے لیڈر ہوندے نیں اہناں نوجواناں نے کل نوں ملک دی باگ ڈور سنبھالنی ہوندی اے، اہناں نوجواناں نے ای ملت دے تقاضیاں نوں پورا کرنا اے تے سدھی جیہی گل اے کہ جے اپنے نوجواناں دی صحیح تربیت ناں کیتی جاوے تاں آون والیاں ذمہ داریاں نوں اہ لوک کس طراں نباہ سکدے نیں، ایس لئی اہناں لئی سوھنے تے چنگے خلق دارنگ چڑھنا ضروری اے تے اونہاں وچ بھرپور جذبہ ایثار پیدا کرن دی ضرورت اے۔

ایثار عربی لفظ اے تے اثر تو بنیا اے جہدے معنی نیں نقش یاں نشان قرآن

پاک وچ اللہ تعالیٰ فرماندا اے: ﴿وَسِيمَاهُمْ فِي وَجُوهِهِمْ مِنْ اِثْرِ السُّجُودِ﴾

(الفتح : 29)

”اہناں متھیاں دے اُپر سجداں دے نشان نیں“

ایثار دا مطلب اہوے کہ بندہ دوسرے لوکاں دی لوڑاں نوں اپنی لوڑ تے مقدم

رکھے ہو راں دی ضرورت نوں اپنی ضرورت اُتے ترجیح دیوے۔ آپ بھکھارہ کے دو بے
 نوں اپنا کھانا پیش کر دیوے، آپ پیاسا رہوے تے اپنے پانی نال دوسرے دی پیاس
 بچھائے۔ خود تکلیف اٹھا لوے پر دوجیاں نوں آرام پہنچا وے۔ قرآن پاک نے ایس
 مضمون نوں انج بیان فرمایا اے:

﴿ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْأِيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ

هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا

وَيُؤْتُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ

شَخَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿ (الحشر : 9)

”اوہ لوک یعنی مدینے دے انصار مہاجرین دے آون توں پہلے ای

ایمان لیا کے دار الہجرت وچ مقیم نیں۔ اوہ انصار اہناں لوکاں

نال محبت کر دے نیں جہڑے ہجرت کر کے اہناں کول آئے تے جو

کچھ وی مہاجرین نوں دے دتا جاوے اوہ لوک اپنے دلاں وچ کوئی

حاجت محسوس نہیں کر دے تے اپنے آپ اُتے دوجیاں نوں ترجیح

دیندے نیں خواہ اہناں نوں آپو کئی لوڑ ہووے۔ حقیقت اوہ وے کہ

جہڑے لوک دل دی تنگی توں بچا لیتے جان اوہو ای فلاح تے کامیابی

حاصل کرن والے نیں“

قرآن پاک نے کڈی سونھی گل دسی اے کہ دل دا کھلا ہونا، حوصلے توں کم لینا

دوجیاں لئی ایثار کرنا تے اہناں دی لوڑاں نوں اپنی لوڑاں تے مقدم رکھنا، رب دی نعمت تے

ابدی بخشش ہوئی توفیق اے۔ اوہ انسان کوڈی دا نہیں جہڑا دل دا تنگ، کم حوصلہ، تنگ نظرتے

خود غرض ہووے۔ خود غرض تاں اوہ چاہندا اے کہ دنیا دی ہر نعمت اوس نوں مل جاوے کسے

دو جے نون نعمت ملدیاں وکھ کے اہنوں سپ سنگھ جاندا اے۔ او دو جیاں نون کھاندا وکھ نہیں سکدا۔ اہ خود غرضی تے تنگ نظری ایڈی وڈی بُرائی اے کہ رب کریم نے اہدے توں بچن والے نون فلاح تے کامیابی دی خوشخبری سنائی اے۔ تے اہدے مقابلے وچ اہناں لوکاں دی تعریف فرمائی اے جہڑے اپنی لوڑنوں بھلا کے دو جیاں دیاں لوڑاں نون پورا کردے نیں تے جذبہ ایثار توں کم لیندے نیں۔ اسلام دی روشن تاریخ سانوں دسدی اے کہ جدوں مہاجرین مکہ مکرمہ چھڈ کے مدینے منورہ آئے تاں انصار نے اہناں نال بڑا سوہنا سلوک کیتا۔ انصار نے مہاجرین نون گھر دتے، باغ داتے، اپنے کھیت دتے، حضور ﷺ نے انصارنوں فرمایا کہ تہاڈے مہاجر بھائی باغبانی تے کھیتی باڑی دا کم نہیں جان دے انج نہیں ہو سکدا کہ باغاں تے کھیتاں وچ اصل کم تساں ای کرو پر پیداوار وچ اہناں نون شریک کر لو۔ بخاری شریف وچ آیا اے کہ انصار نے حضور ﷺ دی گل سن کے آکھیا۔ ﴿سمعنا و اطعنا﴾

”اساں تہاڈی گل نون پرانی تہہ نال سننیا تے نیا“

مہاجرین نے آکھیا کہ اساں اج تک ایسے لوک نہیں وکھے جہڑے اپنا ایثار کرن کہ کم تاں آپو کرن تے پیداوار وچوں حصہ سانوں دین۔ اساں تاں اہ سمجھنے آں کہ سارا اجر انصاری لٹ کے لے گئے نیں۔ حضور ﷺ نے فرمایا: نہیں اہ گل نہیں جد تک تساں انصاری دی قدر کردے رہو وگے اہناں دے حق وچ دعائے خیر کردے رہو وگے تہانوں وی اجر ملدا رہوے گا۔ (مسند احمد)

تھوڑے ای عرصے بعد یہودیاں نون مدینہ پاک توں کڈھ دتا گیا تے اہناں دے چھڈے ہوئے باغ تے کھیت اسلامی حکومت دے قبضے وچ آ گئے۔ حضور ﷺ نے انصارنوں فرمایا کہ تسیں ہن اپنی جائداداں اپنے کول رکھو تے یہودیاں دی اراضی مہاجرین وچ تقسیم کردتی جاوے۔ انصار نے عرض کیتی یا رسول اللہ ساڈے ماں باپ تہاڈے توں

قربان۔ نہ صرف اہ اراضی اہناں نوں وٹڈ دیو بلکہ ساڈیاں جائداداں وچوں جو چاہا ہوا اہناں نوں دیویو۔ حضرت ابو بکرؓ اوس ویلے موجود سن بے ساختہ فرمان لگے: ﴿جزاکم اللہ یامعشر الانصار﴾ ”اے انصار دے گروہ اللہ تعالیٰ تہا نوں ڈھیر ساری جزا عطا فرمائے“۔ جدوں بحرین دا علاقہ فتح ہویا تے حضور ﷺ نے انصار نوں بلایا کہ فرمایا کہ اہ علاقہ میں انصار وچ تقسیم کرنا چاہناں پر جذبہ ایثار دے نال سرشار انصار نے آکھیا۔ یا رسول اللہ ﷺ جد تک ساڈے مہاجر بھائیاں نوں وی اتنا حصہ نہ ملے جتاں سانوں ملے گا سانوں منظور نہیں۔

نبی کریم ﷺ توں ودھ ایثار دا جذبہ کس وچ ہو سکدا اے۔ بخاری شریف وچ اے کہ اک بی بی اپنے ہتھ نال اک چادر بن کے حضور ﷺ دی خدمت وچ لیائی۔ حضور ﷺ نوں لوڑ وی سی آپ ﷺ نے اُس دے پر خلوص تحفے نوں قبول فرمایا۔ اک ضرور تمند مسلمان نے عرض کیتی یا رسول اللہ ﷺ اہ چادر مینوں عنایت ہو جاوے۔ حضور ﷺ نے او سے ویلے چادر اتار کے اُس دے حوالے کر دتی

حدیث وچ آیا کہ اک دفعہ حضور ﷺ دے دربار وچ اک شخص آیا۔ اہنوں ڈاہڈی بھکھ لگی ہوئی سی۔ شہنشاہ کونین ﷺ کول اوس ویلے پانی دے سوا کجھ وی موجود نہیں سی۔ پر رحمت عالم نے فرمایا:

کہ جہڑا شخص ایس بندے نوں آج دی رات مہمان بناوے گا اللہ تعالیٰ اوس اتے رحمت کریگا۔ اک انصاری اوس نوں اپنے گھر لے گیا۔ بیوی توں پچھیا گھر وچ کجھ ہے؟ کہن لگی صرف پچیاں لئی کھانا اے۔ فرمان لگے پچیاں نوں آج بھکھے سواد پوتے ڈیوا بھاد یو اسوں وی بھکھے سوں رہواں گے۔ کوئی گل نہیں پر مہمان نوں اہ ظاہر کراں گے جویں اہناں نال ایس وی کھا رہے آں تے اہناں نے مہمان نوں رجا کے کھانا کھلایا۔ اگلے دن

سویرے جدوں حضور ﷺ دی خدمت وچ حاضر ہوئے تاں اللہ دے نبی ﷺ مسکرائے تے فرمایا: رب کریم تیرے ایس جذبہ ایثار تے حسن سلوک اُتے بڑا ای خوش اے۔

جذبہ ایثار دے واقعات نال اسلام دی تاریخ بھری پئی اے۔ حقیقت اہ ہے کہ اہ جذبہ ایثار ای اے جہڑا لوکاں دے دلاں نوں مہر و فائز بھر پور کر دالے، جہڑا قومان دی حیاتی وچ نکھار پیدا کر دالے، جہڑا معاشرے نوں مستحکم بنا دالے، جہڑا کسے قوم نوں بلندیوں عطا کر دالے تے افراد وچ باہمی تعاون تے احترام پیدا کر کے اہناں نوں تعمیر تے ترقی دیاں راہوں تے چلاندا اے۔

رب کریم سانوں سمھناں نوں بالخصوص ساڈے نو جواناں نوں ایس جذبہ ایثار نال مالا مال فرماوے کہ اہ چچکان کل نوں قوم دے مقدر نوں چمکوتا اے۔ رب کریم ساڈے شہبازاں نوں اہ توفیق عطا فرماوے۔ آمین۔

اسلام وچ سرمایہ دار تے مزدور دابا ہی رشتہ

اسلام سچا تے سچا دین اے۔ انسانی حیاتی دی کوئی گٹھ تے کوئی موڑا جیہا نہیں جس وچ اسلام نے روشن تے رہنما اصول نہ دتے ہون۔ آج دی ترقی یافتہ دنیا وچ جہڑے مسئلیاں نے انسانی حیاتی نوں سب توں ودھ پریشان کیتا ہو یا اے اوہناں وچوں اک بڑا وڈا مسئلہ اجرتے اجیر یا دو جہ لفظاں وچ سرمایہ دار تے مزدور دابا ہی رشتہ اے۔ اہدی وڈی وجہ اہ وے کہ سرمایہ دار مزدور دے نال انسانی تے اخلاقی ہمدردی کرن دی بجائے اہ چاہندا اے کہ اوہ مزدور نوں اپنے جال وچ ایس طرح قابو کرے کہ اوہدے کو لوں کم ودھ لوے تے مزدوری تھوڑی دیوے۔ مزدوری وی ایس طریقے نال دیوے کہ مزدور ہر ویلے اہداحتاج رہوے ہر ویلے اوہدے تھلے ای لگا رہوے۔ سرمایہ دار اوس دا زیادہ توں زیادہ استحصال کردا اے۔ علامہ اقبالؒ نے اس مضمون نوں بڑے سوھنے انداز وچ ایس طراں بیان کیتا اے:

تو قادر و عادل ہے مگر تیرے جہاں میں
ہیں تلخ بہت بندہ مزدور کے اوقات

مزدور سرمایہ دار دے جال وچ ایس لئی آسانی نال پھس جاندا اے کہ اوس غریب دے پلے کچھ نہیں ہوندا حتی کہ اک ویلے گھر کھان نوں کچھ نہیں ہوندا جے کھان نوں ملدا اے تے پہنن نوں نہیں ملدا، جے ماڑا موٹا لباس پہنن نوں مل وی گیا تے بیماری تے علاج کران دی طاقت نہیں ہوندی۔ رہن نوں مکان نہیں ہوندا، بچیاں دی تعلیم تے خرچ کرن نوں پیسہ نہیں ہوندا، مزدور جدوں اہ ویکھدا اے کہ دنیا وچ کوئی شخص اہدی بانہہ پھڑن نوں تیار نہیں۔ کوئی اہداسہار بنن نوں تیار نہیں کہ اوہ کوئی انصاف تے اصولاں تے مبنی مناسب مزدوری تلاش کر لوے تاں اوہ تھوڑی مزدوری نوں قبول کر کے اپنے ہڈاں دی

اگ بال کے سرمایہ دار دیاں ساریاں شرطاں من کے دن دے وچ دس دس گھنٹے بلکہ ایس توں وی دوھقت لئی کم کرن لئی اپنے ہڈاں دی اگ بالن نوں تیار ہو جاندا اے تاں جے بال بچے نوں فاقے توں بچا وے تے اوہناں دی بنیادی لوڑاں پوریاں کرے۔

ایس مسئلے نوں حل کرن لئی اسلام نے چودہ سو سال پہلے اوہ سنہری اصول دتے نے جہاں دی مثال آج دے ترقی یافتہ دور وچ وی نہیں لبھدی انسان دے اخلاقی حسن نوں بیدار کرن تے سرمایہ دار نوں اہ وسدا اے کہ مزدوری اللہ دی مخلوق اے تے اہ ساری مخلوق اللہ دا کنبہ اے تے رب رسول ﷺ نوں اوہ شخص پسندا اے جہڑا مزدوری مزدوری اُہدا پسینہ سُکن توں پہلے ادا کر دیوے۔ اسلام دو جا سنہری اصول اہ دیندا اے کہ اک دو جے نال معاملہ کرن ویلے عدل تے احسان توں کم لینا چاہیدا اے رب کریم فرماندا اے:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ ”اللہ تہا نوں عدل تے احسان توں کم لین دا حکم دیندا اے“ قرآن پاک وے اہناں لفظاں تے غور کرو رب مشورہ نہیں دیندا یا سفارش نہیں کردا بلکہ حکم دیندا اے کہ اک دو جے نال ورتارا کردیاں عدل تے انصاف توں کم لوو تاں جے مناسب طور تے مزدوراں دی مزدوری مل سکے۔ ہر شخص نوں اوہدا حق بغیر کسے گڑبڑ تے ہیر پھیر دے خود بخود مل جاوے۔ جد انسان نے کسے نوں فریب نہیں دینا، کسے دا حق نہیں مارنا، اپنے سچے رب دے حکم مطابق ہر اک دے نال عدل نال پیش آونا اے تے ظلم تے استحصال دا سوال ای پیدا نہیں ہو سکدا۔ احسان اہ وے کہ اک دو جے نال بہدردی تے کھلے دل نال ورتارا کیتا جاوے۔ ہر کوئی اپنے حق توں کجھ گھٹ لین تے راضی ہو جاوے تے دو جے نوں اوہدے حق توں کجھ زیادہ دین وچ سچ خوشی محسوس کرے۔ سوچن والی گل اے کہ جے ہر کوئی اسلام دے اہناں سنہری اصولاں تے عمل کرے تے کدے آجرتے اجیر دے مسئلے انسان نوں پریشان نہ کرن۔

اسلام نے آجرتے اجیردے تعلق نون بڑا کھول کے بیان کیتا اے۔ حدیث دیاں کتاباں وچ ایس بارے اک مستقل باب قائم کیتا گیا اے۔ یعنی باب الاجارة، جس وچ مزدور دے نال نیک سلوک دی تاکید کیتی گئی اے، حضرت ابو ہریرہؓ روایت کردے نیں کہ حضور ﷺ نے اہ حدیث قدسی بیان کیتی کہ تن آدمی ہونگے جہاں نال قیامت دے دھاڑے میرا جھگڑا ہووے گا۔ اہناں وچوں اک آدمی اوہ ہووے گا جہد مزدورنوں کم تے لاوے۔ اوہدے توں پورا پورا کم لوے فیرا و ہنوں اوہدی پوری مزدوری ادا نہ کرے (راوہ البخاری)

مکدی گل اہ کہ عدل جے چنگے معاشرے دامنڈھا اے تے۔ اوہدے حسن نون نکھار بخشدا اے جے عدل معاشرے وچوں تلخیاں تے رنجشاں نون مٹاندا اے تے احساں اک دو جے دا احترام سکھاندا اے تے آپس وچ پیارتے محبت و دھاندا اے۔

اولاد دی چنگی تربیت

اسلام سچا تے سچا تے مکمل دین اے۔ جہنہ انسانی زندگی نوں سوہنے تے کامیاب طریقے نال گزارن لئی سنہری اصول دتے نیں، عقیدے دی گل ہووے یا بندگی کمن دا طریقہ، چنگے خُلق دا سوال ہووے یا بندیاں دا باہمی لین دین دا مسئلہ، حکومت ہووے یا انساناں دے رہن سہن دے طریقیاں دا ذکر انسانی زندگی دا کوئی گوشہ ایسا نہیں جس لئی اسلام نے رہنمائی نہ کیتی ہووے۔ اہ اسلام دی پاک تے صاف ستھری تعلیم ای اے کہ جیکر اوہدے تے عمل کیتا جاوے تاں معاشرہ باغ و بہار بن جائے۔

اسلام نے اولاد دی چنگی تربیت بارے وی بڑی تاکید کیتی اے۔ سدھی جی گل اے کہ جے بچیاں دی تعلیم تے تربیت چنگی ہوو گی تاں اوہ وڈے ہو کے اچھے خُلق والے ہون گے۔ نیک بن گے۔ ماں باپ ہمسائے دے حق نوں پچھانن گے۔ گڑ بڑ تے بھیڑے کماں توں اپنے آپ نوں بچا کے پاک روزی حاصل کرن گے تے چنگے شہری بن کے ملک تے ملت دا ناں روشن کرن گے۔

اولاد دی چنگی تربیت صرف اوس ویلے ای ہو سکد ای اے جد اولاد نوں نعمت تے رب دی رحمت سمجھیا جاوے ایس واسطے اسلام نے سب توں پہلے جاہلیت تے گمراہی دے خیال نوں دور کتیا اے کہ اولاد نراوخت تے بوجھ ہوندی اے۔ قرآن مجید وچ آوند اے کہ بہت سارے مشرک اپنی اولاد نوں مار مسکانا چنگا سمجھدے نیں کہ اولاد نے خواہ مخواہ اہناں اتے بوجھ پا کے اوہناں دا خانہ خراب کردتا اے۔ رب کریم فرماندا اے:

”اوہ لوگ گھانے وچ نیں جہاں نے اپنی اولاد نوں بے وقوفی پاروں مار چھڈیا“ دوجی جگہ فرماندا اے ”اپنی اولاد نوں کنگال ہون دے ڈرتوں ناں مارو۔ رزق روٹی تاں اللہ تعالیٰ تہا نوں وی دیندا اے تے اوہناں نوں وی۔ بے شک اولاد نوں قتل کرنا یا مار

مکانا بڑا بھارا گناہ اے“

عرب دے لوگ لڑکیاں دے معاملے وچ خاصا ای ظلم کردے سن۔ اوہناں نوں جانوں مار دینا یا کھوہ وچ سٹ دیندے سن تے بعض تاں بیٹیاں نوں زندہ ای دفن کردیندے سن۔ بچی وے پیدا ہون تے اوہناں دار رنگ ای اڈ جاندا سی۔ قرآن پاک وچ آوندا اے ”کہ جد اوہناں وچوں کسے نوں بیٹی دی پیدائش بارے دسیا جاندا اے تاں گویا اوہدے منہ تے کالک ڈلھ جاندا اے تے اوہ غم دے گھٹ بھرن لگ پیندا اے تے لوکاں کولوں چھپدا پھر دا اے کہ میں! ہنوں بے عرت ہو کے زندہ رکھاں کہ مٹی وچ نپ چھڈاں۔ رب کریم خبردار کردا اے کہ بڑا اہ بھیرا فیصلہ اے جہڑا لوگ کردے نیں۔

تاریخ ایس سچائی دی گواہ اے کہ اسلام دی تعلیم پاروں بچیاں نوں رحمت سمجھن گل پئے حدیث وچ آوندا اے کہ سارے جہانناں لئی رحمت بن کے آون والے نبی دی پاک تعلیم دا اثر اہ ہویا کہ حضرت حمزہؓ دی یتیم بچی نوں کفالت وچ لین لئی حضرت علیؓ، حضرت جعفر طیارؓ تے حضرت زیدؓ وچ جھگڑا ہو گیا کہ ہر کوئی چاہندا سی کہ اہ بچی مینوں ملے۔ حضور ﷺ نے اوہنوں حضرت جعفر طیارؓ دی بیوی دے سپرد کردتا۔ جہڑی بچی دی خالہ سی۔ تے فرمایا خالہ ماں دے برابر ہوندا اے۔

بچی گل اہ دے کہ اسلام نے اولاد نوں اکھیاں دی ٹھنڈک آکھیا۔ تے فیرا وہدی جنگی تربیت دے سوہنے اصول سکھائے نیں۔ قرآن مجید نے اک اصول اہ دتا اے:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾

”اپنے آپ نوں تے اپنے گھر دے جیاں نوں اوس اگ توں بچان

دی کوشش کرو جہد ابالن انسان تے پھرنیں“

کہ مسلمانوں یعنی اہناں دی ایسی تربیت کرو کہ اوہ فتنے، فساد، بھیرے اعمال تے

جہنم دی اگ توں بچ جاوان، سوال اہ وے کہ چنگی تربیت توں کیہ مراد اے؟ تربیت دی تن قسماں نیں جسمانی، تعلیمی تے اخلاقی یعنی بچہ سوہنا جوان تے چنگی صحت والا ہووے۔ چنگی تعلیم حاصل کرے تے چنگے خلق دامالک بن کے ملک تے قوم دی خدمت کرن والا بنے۔

اسلام نے بچے دے جمن توں لے کے اوہدے وڈے ہون تک اوہدی پوری پوری تربیت دا خیال رکھیا اے۔ جمدیاں ایں اوہنوں نہادھوا کے اوہدے کن وچ اذان آکھن وی تلقین کیتی اے کہ رب رسول داناں کن وچ پوے۔ جدوں ستاں دناں دا ہو جائے تاں اوہدا سوہنا جہیا ناں رکھیا جاوے، عقیقہ کیتا جاوے، بڑی محبت تے پیار نال اوہدی پرورش کیتی جاوے۔ قرآن مجید وچ فرمان ایں: کہ ماواں اپنی اولاد نوں دوورھے پورے دوہ پیاون تے پو (باپ) اوہناں دے رزق تے لباس داسوہنے طریقے نال انتظام کرے۔

اولاد دے نال بڑے پیار تے بڑی شفقت دا اورتارا کیتا جاوے۔ حدیث شریف وچ آوند اے کہ حضرت عائشہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا کول اک غریب عورت آپنیاں دو لڑکیاں لے کے آئی تے سوال کیتا۔ ام المؤمنینؓ نے ویکھیا بھالیا تاں کونین دے شہنشاہ دے گھر وچ اوس ویلے صرف اک کھجور سی۔ اوہناں نے اوہو کھجور اوس غریب عورت نوں دے دتی۔ اوس عورت نے اوس کھجور دے دو ٹکڑے کر کے دو آں بچیاں نوں ادھی ادھی ونڈ دتی۔ حضور نے ایس واقعے نوں سن کے فرمایا:

جہدا آدمی بچیاں دی آزمائش نال آزما یا جاوے تے اہ آئیناں تے اوہناں دے نال نیک سلوک کرے تے اہ اولاد اوہنوں دوزخ دی اگ توں بچان لئی اوٹ بن جائے گی۔ حدیث شریف وچ آوند اے کہ حضور اپنے نواسیاں نال بڑا پیار کردے سن۔ مطلب اہ وے کہ اسلام نے بچیاں نوں بڑی محبت تے پیارے نال پالن دی تاکید کیتی اے۔

جس ویلے بچہ ستاں ورہیاں دا ہو جاوے تاں حضور نے فرمایا کہ اوہنوں نماز دی

ترغیب دتی جاوے۔ دس سال دی عمر وچ ذرا سختی توں وی کم لے کے اوہنوں نماز پڑھائی جاوے تے اوہناں دے وکھرے وکھرے سون دا انتظام کیتا جاوے۔ ایس دے نال نال بچے دی تعلیم داوی پورا پورا خیال رکھیا جاوے۔ حضور نے فرمایا کہ

دنیا دا سب توں چنگا تے سوہنا کم بچیاں دی چنگی تربیت کرنا ایس۔ مطلب اہ کہ بچیاں نوں اٹھن، پٹھن، کھان پین تے سارے ادب آداب سکھائے جان۔ اوہناں وچ جھوٹ، لالچ، حسد، چوری جہیاں نامراد عادتیاں توں نفرت پیدا کیتی جاوے۔ تے خدا دا خوف، سچائی، ایثار، وعدے نوں پورا کرنا، وقت دی پابندی، تے خلق نال ہس کے گل کرن دا شوق پیدا کیتا جاوے۔ اوہناں وچ جرأت، بہادری، دلیری تے خلق خدا دی خدمت دا جذبہ ابھاریا جاوے۔ چنگی صحبت وچ بہناتے بھیرے صحبت توں بچن دی تاکید کیتی جاوے۔ اہ اوہ نیک ادب اے جہڑا انسان دی زندگی وچ انقلاب پیدا کر دیندا اے۔ حضور ﷺ نے فرمایا: ”کہ پیو نے اپنی اولاد نوں نیک ادب توں وڈا کوئی تحفہ نہیں دتا“ جس ویلے بچے بچیاں وڈے ہو جان تاں اوہناں دی شادی دا انتظام کیتا جاوے۔ اک گل جہڑی اسلام دی بہت وڈی خصوصیت اے اہ وے کہ اسلام نے اولاد نال چنگا سلوک کرن دی تعلیم دے نال نال اوہناں نال برابری تے انصاف دے سلوک داوی حکم دتا۔ حدیث شریف وچ آوندا اے کہ اک صحابی نے اپنے لڑکے نوں اک غلام تحفے وچ دتا، تے حضور ﷺ دی خدمت وچ حاضر ہو کے عرض کیتی۔ یا رسول اللہ ﷺ میں ایس طرح اپنے اک لڑکے نوں تحفے وچ غلام دتا اے۔ آپ ﷺ نے فرمایا باقی بچیاں نوں وی اک اک غلام دتا ای؟ اوہ نے عرض کیتی۔ حضور ﷺ نہیں۔ آپ ﷺ نے فرمایا کہ میں اچھے ظالمانہ تحفے تے گواہ بن لئی تیار نہیں۔

مطلب اہ کہ اپنی ساری اولاد نال محبت، پیار تے شفقت بھریا کو جیسا سلوک کرنا

چاہیدا اے۔ حضور ﷺ نے معاشرے نوں سوہنا بنان لئی اک سنہری اصول دسیا اے کہ
جہدے تے غور کیتا جاوے تاں اُہدے وچ حکمتاں دا خزانہ اے آپ نے فرمایا:

﴿لِیس مَنَامِن لَم یَرَحْم صَغِیرِنَا و لَم یُوَقِّر کَبِیرِنَا﴾
” کہ جہنے اپنے توں چھوٹے تے رحم نہیں کیتا تے وڈے دا ادب نہیں
پچھانیا اوہ ساڈے وچوں نہیں“

سوہتھ رساتے سرے تے گنڈھ، اسلام نے اولاد دی چنگی تربیت لئی اوہنوں
دے جمن توں لے کے وڈے ہون تک اوہناں دی جسمانی، تعلیمی، اخلاقی تے روحانی
تربیت لئی بڑے سوہنے اصول دتے نیں کہ اوہناں نوں اپنا کے نہ صرف اہ کہ انسان اک
پاک صاف اطمینان بخش تے خوشیاں بھری زندگی گزار سکدا اے بلکہ آخرت وچ وی
بختاں تے سعادتاں والا بن جاندا اے۔

نبی کریم ﷺ بحیثیت مثالی شوہر

عمدہ کاغذ صفحات 166

اعلیٰ طباعت

مضبوط کلر بائینڈنگ

قیمت 100 روپے

پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی دنیائے علم و ادب سے کسی تعارف کے محتاج نہیں۔ شعبہ علوم اسلامیہ پنجاب یونیورسٹی لاہور میں آپ کی خدمات قابل قدر ہیں۔ اس کے علاوہ آپ بہاولپور یونیورسٹی میں بھی شعبہ علوم اسلامیہ کے چیئر مین رہے علوم اسلامیہ کے متلاشیاں کے لیے عصر حاضر کے تقاضوں کے مطابق آپ نے مختلف عنوانات سے اپنی تحقیقات پیش کیں۔ ”نبی کریم ﷺ بحیثیت مثالی شوہر“ بھی اسی سلسلہ کی ایک کڑی ہے۔ کتاب مذکورہ میں آپ نے نبی اکرم ﷺ کے اپنی ازواج مطہرات جنہم کے ساتھ حسن سلوک اور امہات المؤمنین جنہم کے مقام کو واضح کیا ہے۔ اس کے ساتھ ساتھ ازواج مطہرات جنہم کی تبلیغی، دینی و علمی خدمات کو اجاگر کیا ہے۔ علاوہ ازیں سب سے بڑھ کر یہ کہ اس میں آپ نے ایک مقالہ ”تعدد ازواج“ کے متعلق تحریر کیا ہے جس میں سابقہ ام کے حوالے سے بھی تعدد ازواج کو ثابت کیا ہے۔ بائبل سے بھی تعدد ازواج کی مثالیں پیش کی ہیں۔ نکاح کی اہمیت اور اس کے فلسفہ کے متعلق بھی پرمغز بحث شامل ہے اور آخر میں ”نبی کریم ﷺ کی تعدد ازواج کے مصالح“ کے عنوان سے اپنی تحقیق پیش کی ہے جس میں مستشرقین کے اعتراف کو شامل تحریر کر کے اپنی تحقیق کو مزید جامد اور بنا دیا ہے۔

علوم اسلامیہ کے طلباء اور دیگر محققین کرنے والوں کے لیے کتاب ایک بہترین ماخذ کا درجہ رکھتی ہے۔ پنجاب یونیورسٹی لاہور کے شیخ زاید اسلام سنٹر نے اس کی اشاعت کا اہتمام کیا ہے۔ ایسی تحقیقات کی اشاعت جامعہ پنجاب لاہور کا طرہ امتیاز ہے۔ اللہ تعالیٰ سے دعا ہے کہ وہ پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب کو مزید خدمت دین متین کی توفیق بخشے۔ (آمین)

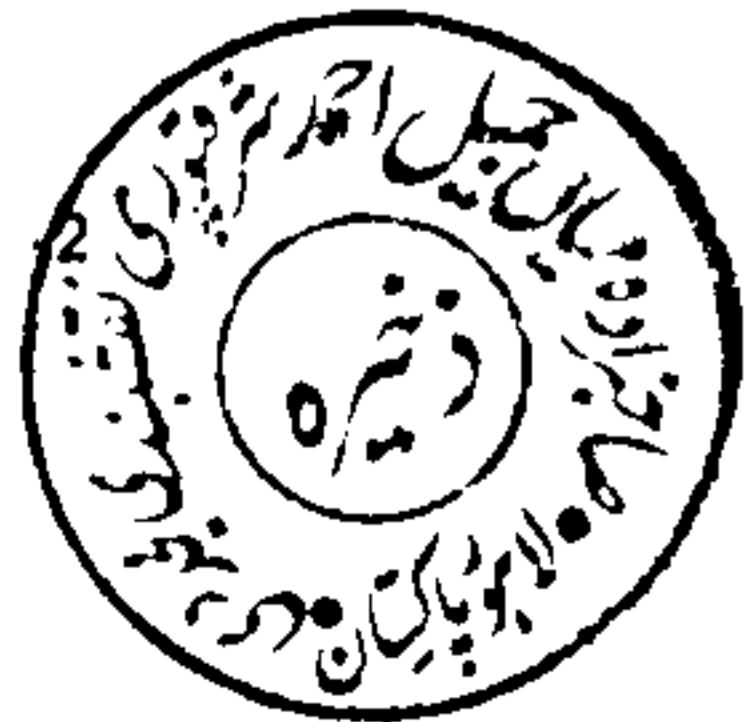
ملنے کے پتے: صدیقی پبلسی کیشنز

1- 118- روشن پارک عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال نزد ملتان چوکی لاہور

042-8450161 - 0333-4357440

دفتر ماہنامہ نور اسلام کا شانہ شیر ربانی 5- اجمیری سٹریٹ بھویری محلہ

نزد دربار داتا گنج بخش، لاہور 042-7313356



میرے مخدوم: فخر المشائخ حضرت صاحبزادہ میاں جمیل احمد شرقپوری نقشبندی مجددی

اعلیٰ طباعت

عمدہ کاغذ، صفحات 256

قیمت 120 روپے

مضبوط کلر بائینڈنگ

آستانہ عالیہ شیرربانی شرقپور شریف سے تعلق رکھنے والے مریدین و متوسلین میں شاید ہی کوئی ایسا ہو جو پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی کے نام سے واقف نہ ہو۔ آپ آستانہ عالیہ شیرربانی کے ان مخلصین میں سے ہیں جنہوں نے اپنے آپ کو آستانہ کی خدمت کے لیے وقف کر رکھا ہے۔ حضرت فخر المشائخ میاں جمیل احمد شرقپوری نقشبندی مجددی بھی آپ سے بہت زیادہ محبت و شفقت فرماتے ہیں۔

کتاب ”میرے مخدوم“ میں پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب نے حضرت فخر المشائخ میاں جمیل احمد شرقپوری نقشبندی کی زندگی کے کچھ پہلوؤں پر روشنی ڈالی ہے اور اس کے ساتھ ساتھ حضرت فخر المشائخ کے ساتھ اپنا تعلق اور آں قبلہ کی محبتوں اور شفقتوں کا تذکرہ کیا ہے۔

حضرت فخر المشائخ قبلہ میاں صاحب کی افکار مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ کے فروغ میں خدمات مسلک مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ کا دفاع اور اس کو ترموز کر پیش کرنے والوں کا محاسبہ مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ کانفرنسیں اور یوم مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ کے اہتمام کے بارے میں کاوشوں کو حیطہ تحریر میں لایا گیا ہے۔ اس کے علاوہ حضرت قبلہ فخر المشائخ میاں صاحب کی وساطت سے جن علمائے کرام اور مشائخ عظام کی خدمت میں حاضری اور زیارت و استفادہ علم و عرفان کا موقع ملا کا تذکرہ مختصراً کیا گیا ہے۔ ملاقات کے جو احوال ڈاکٹر صدیقی صاحب نے لکھے ہیں ان سے بخوبی اس امر کا پتہ چلتا ہے کہ کس طرح حضرت قبلہ میاں صاحب اپنے مریدین اور طالبان علم و ادب کو علماء کے ساتھ علمی مجلسوں اور بحث و مباحثہ کے ذریعے تعلیم و تربیت کا موقع دیتے ہیں۔ حضرت قبلہ میاں جمیل صاحب اور شرقپوری نقشبندی مجددی کی دینی، ملی، مذہبی، سیاسی، روحانی، تبلیغی (تقریری، تحریری) اور عوامی خدمات کا ذکر کیا گیا ہے۔ آپ کی اولاد امجاد (صاحبزادہ میاں خلیل احمد نقشبندی مجددی، صاحبزادہ میاں سعید احمد نقشبندی مجددی، صاحبزادہ میاں جلیل نقشبندی مجددی اور صاحبزادہ میاں غلام نقشبندی نقشبندی مجددی رحمۃ اللہ علیہ) کا تعارف پیش کیا ہے۔ اس کے علاوہ حضرت قبلہ فخر المشائخ کی بیاض خاص سے آپ کے پسندیدہ اشعار جو کہ ہند و نصائح، حمد و نعت، اخلاقیات اور مناجات وغیرہ پر مشتمل ہیں شامل اشاعت ہیں جبکہ آخر میں شجرہ طیبہ منشورہ و منظومہ آستانہ عالیہ نقشبندیہ مجددیہ شیرربانی شرقپور شریف کو شامل اشاعت کیا گیا۔

غرضیکہ کتاب لا جواب آستانہ عالیہ شیرربانی شرقپور شریف کے متعلق تحقیق کرنے والوں کے لیے بے حد معاون اور ایک تحقیقی ماخذ کا درجہ رکھتی ہے۔

ملنے کے پتے: صدیقی پبلسی کیشنز

1- 118- روشن پارک عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال نزد ملتان چوکی لاہور
042-8450161 - 0333-4357440

2- دفتر ماہنامہ نور اسلام، کاشانہ شیرربانی، 5- اجیری سڑک، جھوڑی محلہ
نزد دربار دارالمنہج، لاہور 042-7313356

تجلیات رسالت ﷺ

عمدہ کاغذ، صفحات 250

اعلیٰ طباعت

مضبوط کلر بانڈنگ

قیمت 120 روپے

مشہور مفکر، عالم دین، ماہر تعلیم، خطیب جاوداں، پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب کی مایہ ناز اچھوتی تالیف جس میں ہادی اعظم، محسن کائنات، رہبر شریعت، مرشد اعظم، رحمۃ للعالمین نبی آخر الزمان محمد مصطفیٰ ﷺ کی حیات طیبہ کے روشن پہلوؤں کو عالمانہ و فاضلانہ انداز میں موضوع بحث بنایا ہے۔ ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب نے مستشرقین کے اعتراضات کا مدلل جواب دیتے ہوئے نبی محترم ﷺ کے اسوہ حسنہ کے محاسن کو بیان کیا ہے۔ تجلیات رسالت ﷺ، خلق محمدی ﷺ، معلم اخلاق کی سخاوت، رسول عربی ﷺ کی شجاعت، ہادی کامل ﷺ، مصلح اعظم ﷺ، پیغام رسالت ﷺ، سیرت رسول ﷺ کی روشنی میں اہمیت تعلیم، پیغمبر انقلاب اور تعمیر شخصیت، تربیت نفس کا نبوی طریق، حضور اکرم ﷺ بحیثیت سیاسی مفکر، غربت و افلاس کا نبوی حل، آجر و اجر اخلاقیات نبوی ﷺ کی روشنی میں اور دوسرے موضوعات پر تبحر علمی اور روشن قلبی کے ساتھ رشحات قلم کے موتی بکھیرے ہیں۔ آپ کی تحریروں میں اخلاص کا رنگ نمایاں ہے اور جن موضوعات کو زیر بحث بنایا ہے وہ تمام کے تمام ہماری روزمرہ زندگی کے مسائل و معاملات سے تعلق رکھتے ہیں اور معاشرے میں افراتفری و انتشار کے اس نفسا نفسی کے دور میں نبی ﷺ کی حیات طیبہ کے ان پہلوؤں کی رہنمائی ہمیں بے یقینی و بے چینی کے اضطرابی کیفیت سے نکال کر اطمینان قلب کی دولت سے مالا مال کرتی ہے۔ اس کتاب کا مطالعہ ہر مسلمان کے لئے اشد ضروری ہے تاکہ ہم اپنی زندگی قرآن سنت کے حکامات کے مطابق گزار سکیں۔

ملنے کے پتے: صدیقی پبلی کیشنز

1- 118- روشن پارک عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال نزد ملتان چوکی، لاہور

042-8450161 - 0333-4357440

2- دفتر ماہنامہ نور اسلام، کاشانہ شیر ربانی، 5-1 جمیری سٹریٹ، بجوری محلہ

نزد دربار داتا گنج بخش، لاہور 042-7313356

مقالات صدیقی

اعلیٰ طباعت

عمدہ کاغذ، صفحات 384

قیمت 195 روپے

مضبوط کلر ہائڈنگ

محترم پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب کی مایہ ناز تالیف جس میں اسلامی تعلیمات کے اچھوتے پہلوؤں پر سیر حاصل بحث کی گئی ہے اور فرزند ان توحید کے لئے عملی زندگی میں بہترین رہنمائی فراہم کی گئی ہے۔ سیرت، تعمیر فکر، فقہ اور اسلامی شخصیات کے نادر مقالات کا مجموعہ ”مقالات صدیقی“ کے عنوان سے زیور طباعت سے آراستہ ہو کر دستیاب ہے۔ کتاب کی اشاعت میں عمده سفید کاغذ استعمال کیا گیا ہے اور پرنٹنگ کے محاسن پر خصوصی توجہ دی گئی ہے۔ کمپوزنگ لاجواب ہے۔ چار کلر خوبصورت ٹائٹل آرٹ پیپر پر تیار کیا گیا ہے۔ مضبوط ہائڈنگ نے کتاب کی محفوظیت میں چار چاند لگا دیئے ہیں۔ ان تمام خوبیوں کے باوجود کتاب کی قیمت انتہائی کم رکھی گئی ہے۔ ہر طبقہ سے تعلق رکھنے والا قاری آسانی کے ساتھ خرید سکتا ہے۔

عظمت مصطفیٰ ﷺ پر یہود و نصاریٰ کا یہودہ اعتراض کیوں، رسول اکرم ﷺ کی روحانی زندگی، مثالی پیغمبر ﷺ، ورفعا لک ذکرک، سیدنا صدیق اکبر اور عشق رسول ﷺ، حضور ﷺ بحیثیت متمم اخلاق، اسلام کا نظام اخلاق، خودی قرآن حکیم کی روشنی میں، موجودہ دور میں مصطفوی انقلاب کیسے ممکن ہے۔ اسلام کا اقتصادی نظام، اسلام میں عورت کی معاشرتی حیثیت، فقہ حنفی کا اجمالی تعارف، حضرت امام ابو حنیفہ اور ان کے اجتہاد کا طریق کار، حضرت عبد اللہ بن عباسؓ، حضرت شیخ صدر الدین عارفؒ اور حافظ

علامہ ابن کثیر جیسے عنوانات پر پُر مغز، مبنی بر دانش و حکمت اور اصلاحی و فلاحی نقطہ نظر کے تحت بے مثال نصیحت آموز پند و نصائح کے موتی مقالات صدیقی کی لڑی میں پرودئے ہیں۔ ہر مسلمان کے لئے اس کتاب کا مطالعہ انشاء اللہ دنیا و آخرت میں اس کے لئے فائدہ مند ہوگا۔ خود بھی پڑھئے اور دوسروں کو بھی پڑھنے کی دعوت دیں۔ کسی کو تحفہ میں بھی یہ کتاب پیش کریں۔ یہ صدقہ جاریہ ہے۔ جب تک کوئی پڑھتا رہے گا یا دوسروں کو پڑھ کر نصیحت کرتا رہے گا تو خریدنے والے، بہہ کرنے والے، پڑھنے والے تمام حضرات کو ثواب ملتا رہے گا۔

یہ کتاب بہت سی لایسنس، طویل بحثوں اور ضخیم کتب کے مطالعہ سے بے نیاز کو دیتی ہے۔ اس لئے کہ اس میں Original Sources کو مد نظر رکھتے ہوئے ہی تمام تحقیق کی گئی ہے۔ اسی بناء پر اس کتاب کا مطالعہ زیادہ سے زیادہ نفع مند ہوگا۔ یہ کتاب سکولوں، کالجوں کی لائبریریوں کے لئے محکمہ تعلیم حکومت پنجاب سے منظور شدہ ہے۔ تعلیمی اداروں کی لائبریریوں اور تاجر حضرات کے لئے خصوصی رعایت درج ذیل پتہ سے خریدیں یا پھر خط لکھ کر بذریعہ V.P طلب فرمائیں۔

ملنے کے پتے: صدیقی پبلی کیشنز

1- 118- روشن پارک عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال نزد ملتان چوکی لاہور

042-8450161 - 0333-4357440

2- دفتر ماہنامہ نور اسلام کاشانہ شیر رہانی 5- اجمیری سٹریٹ جمویری محلہ

نزد دربار داتا گنج بخش لاہور 042-7313356

شخصیات، عبادات، معاملات

اعلیٰ طباعت

عمدہ کاغذ، صفحات 208

قیمت 110 روپے

مضبوط کلر ہائینڈنگ

تحریر و تقریر اور علم و ادب کے میدان میں پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب کی شخصیت محتاج تعارف نہیں۔ آپ مایہ ناز ماہر تعلیم ہونے کے ساتھ تصوف اور دینی ادب کا گہرا مطالعہ رکھتے ہیں۔ بہت سی ادبی کتب آپ نے لکھیں اور زیور طبع سے آراستہ ہو کر متلاشیان علم و ادب کی پیاس بجھانے کا سبب بنیں۔

”شخصیات، عبادات، معاملات“ بھی آپ کے بہترین مقالہ جات کا مجموعہ ہے جس میں جیسا کہ عنوان سے ظاہر ہے کہ تین حصے ہیں۔ ایک حصہ شخصیات کے متعلق جن میں حضرت ابراہیم علیہ السلام، نبی رحمت ﷺ کی شانِ رحمت اور کچھ صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کے علاوہ حضرت شاہ محمد غوث قادری رضی اللہ عنہ کے متعلق مقالہ جات بہترین معلومات کا مرقع ہیں۔ عبادات میں پہلے قرآنی موضوعات ہیں پھر ارکان اسلام میں سے نماز، زکوٰۃ اور روزہ کے متعلق سیر حاصل گفتگو پر مبنی مضامین ہیں جبکہ تیسرا حصہ جو کہ معاملات پر مشتمل ہے اس میں حضور ﷺ کا فیضانِ تربیت، اسلام کا نظام اخلاق، اسلام کے سیاسی نظام میں شوریٰ کی اہمیت، ترقی پسندی اسلام کی نظر میں، مسلمانوں کا فن تعمیر جیسے نادر و نایاب مقالہ جات شامل ہیں غرضیکہ یہ کتاب پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب کی علمی و ادبی عرق ریزی کا نتیجہ ہے جو کہ متلاشیان علم، مفکرین اسلام، زعمادین و ملت، خطباء و مدرسین اور دیگر محققین کے لیے بہترین مرقع ہے۔

ملنے کے پتے: صدیقی پبلی کیشنز

1- 118- روشن پارک عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال نزد ملتان چوگی لاہور

042-8450161 - 0333-4357440

2- دفتر ماہنامہ نور اسلام کا شانہ شیر ربانی 5- اجیری سٹریٹ بھویری محلہ

نزد دربار داتا گنج بخش لاہور 042-7313356

خطبات جمعہ

عمدہ کاغذ، صفحات 208

اعلیٰ طباعت

منشیوٹاکر ہائڈنگ

قیمت 95 روپے

اللہ تبارک و تعالیٰ قرآن حکیم میں ارشاد فرماتا ہے!

يا ايها الذين امنوا اذا نودى للصلاة من يوم الجمعة فاسعوا الي ذكر الله وذرو
البيع ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون O

جس طرح انبیائے کرام میں نبی محترم ﷺ کو، الہامی کتب میں قرآن حکیم کو، ستاروں میں چاند کو، عبادتگاہان عالم میں خانہ کعبہ کو، حسن عالم میں حضرت یوسف کو، ملائکہ میں جبرائیل کو فضیلت حاصل ہے اسی طرح جمعہ کے دن کو تمام ایام میں اور نماز جمعہ کو تمام نمازوں میں فضیلت و برتری حاصل ہے۔ اسی طرح اللہ تعالیٰ نے قرآن حکیم میں نماز جمعہ کی تائید و تلقین کی ہے اور خطبہ جمعہ کو سننا باعث برکت و ثواب قرار دیا گیا ہے۔

پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب ایک عرصہ تک لاہور کی مساجد میں بغیر کسی معاوضے کے دینی خدمات انجام دیتے رہے ہیں۔ فرزند ان توحید کی شریعت و طریقت میں راہنمائی قرآن و سنت کے مطابق فرماتے رہے ہیں۔ ڈاکٹر صاحب کے ان خطبات میں سے تیس (33) عنوانات کا انتخاب کر کے علماء و خطباء اور عوام الناس کی خدمت میں پیش کیا جا رہا ہے علماء و خطباء ان خطبات سے خاطر خواہ استفادہ کر کے عوام کو اسلامی تعلیمات سے روشناس کر سکتے ہیں جبکہ طلباء اور عوام خود پڑھ کر بھی روز مرہ کے معاملات اور اسلامی تعلیمات سے آگاہی حاصل کر کے اپنے شب و روز احکام خداوندی کے مطابق گزار سکتے ہیں۔

ملنے کے پتے: صدیقی پبلی کیشنز

1- 118- روڈن پارک عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال نزد ملتان چوکی لاہور

042-8450161 - 0333-4357440

2- دفتر ماہنامہ نور اسلام، کاشانہ شیر رہائی، 5-1 جمیری سٹریٹ، ہجوری محلہ

نزد دربار داتا گنج بخش، لاہور 042-7313356

تجلیات ہجویر مسجد

حضرت علی ہجویریؒ المعروف داتا گنج بخش کی ذات گرامی برصغیر پاک و ہند کے اولیائے کرام کے تذکرے میں کسی تعارف کی محتاج نہیں۔ آپ نے بت کدہ ہند میں توحید کی شمع فروزاں کر کے لاکھوں انسانوں کو ہدایت و راہنمائی کے پرچم تلے جمع کیا۔ تمام زندگی قرآن و سنت کی تعلیمات کے مطابق گزرتے ہوئے لوگوں کو دین اسلام کی طرف راغب کیا۔ کشف المحجوب کے ذریعے تصوف کے اسرار و رموز کو عوام الناس کے سامنے بے نقاب کیا۔ آپ کا مزار مبارک مرجع خواص و عام ہے حکمرانوں سے لے کر غریب عوام تک آپ کے آستانے پر حاضری دے کر دلی مرادیں رضائے الہی سے حاصل کرتے ہیں۔

پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب نے جہاں دین و معاشرت اور تہذیب و ثقافت پر اسلامی اخلاقیات کے نکھرے تصور کے حوالے سے علمی خدمات انجام دی ہیں وہاں ”تجلیات ہجویر“ کے نام سے ان کی تالیف قابلِ صہ تحسین ہے۔ محکمہ اوقاف حکومت پنجاب کی طرف سے داتا گنج بخشؒ کے منعقد ہونے والے عرسوں کی تقریبات پر خصوصی نشستوں سے خطاب کرتے ہوئے تعلیمات ہجویر کو بہترین انداز میں زائرین کرام کے سامنے پیش کیا۔ سات عنوانات پر مشتمل اعلیٰ کاغذ، کمپوزنگ اور پرنٹنگ کے محاسن کے ساتھ زیور طبع سے آراستہ کر کے پیش کیا گیا ہے جن کا مطالعہ عوام الناس کے لئے بہت مفید ہے۔ 56 صفحات پر مشتمل اس تالیف کی قیمت 22 روپے ہے جو تاجرانہ رعایت کے ساتھ سب کے لئے حاضر ہے۔

ملنے کے پتے: صدیقی پبلی کیشنز

1- 118- روشن پارک عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال نزد ملتان چوکی لاہور

042-8450161 - 0333-357440

2- دفتر ماہنامہ نور اسلام کاشانہ شیر ربانی، 5- اجمیری سٹریٹ ہجویری محلہ

نزد دربار داتا گنج بخشؒ لاہور 042-7313356

صدیقی پبلی کیشنز کے اغراض و مقاصد

ادارہ صدیقی پبلی کیشنز خالصتاً اسلامی علوم کی ترویج و اشاعت کے مقاصد کے حصول کے تحت 1992 میں قائم کیا گیا۔ 1994 میں دینی محققانہ مباحث کی باقاعدہ اشاعت شروع ہوئی۔ نامساعد حالات اور ناکافی وسائل کے باوجود ذاتی سعی و کوششوں کی بدولت مشہور عالم دین اور ماہر تعلیم محترم جناب پروفیسر ڈاکٹر بشیر احمد صدیقی صاحب کی تحقیق و معلوماتی تصنیفات و تالیفات کی اشاعت جاری ہے۔

مارکیٹ میں موجود Competition کو مد نظر رکھتے ہوئے حتی الامکان کوشش کی جاتی ہے کہ ادارے کی جانب سے شائع کردہ کتب میں کمپوزنگ، پرنٹنگ، بانڈنگ ڈیزائننگ اور عمدہ کاغذ کی تمام خصوصیات موجود ہوں۔ ادارے کی حتی الامکان کوشش یہ ہوتی ہے کہ کتب کی قیمتیں اتنی مناسب حد تک رکھی جائیں کہ عام متوسط قاری آسانی سے خرید سکے۔ ادارے کے پیش نظر کاروباری منافع مقصود نہیں بلکہ اسلامی تعلیمات کی اشاعت اور عوام الناس تک ان کی بآسانی رسائی کا ممکن ہونا بنیادی نصب العین ہے۔

زیادہ سے زیادہ کتب خرید کر اور دوست و احباب میں ادارے کی مطبوعات کو متعارف کروا کر ادارے کے تبلیغی مقاصد پورے کرنے میں حتی الامکان تعاون فرمائیں، شکریہ۔

ملنے کے پتے: صدیقی پبلی کیشنز

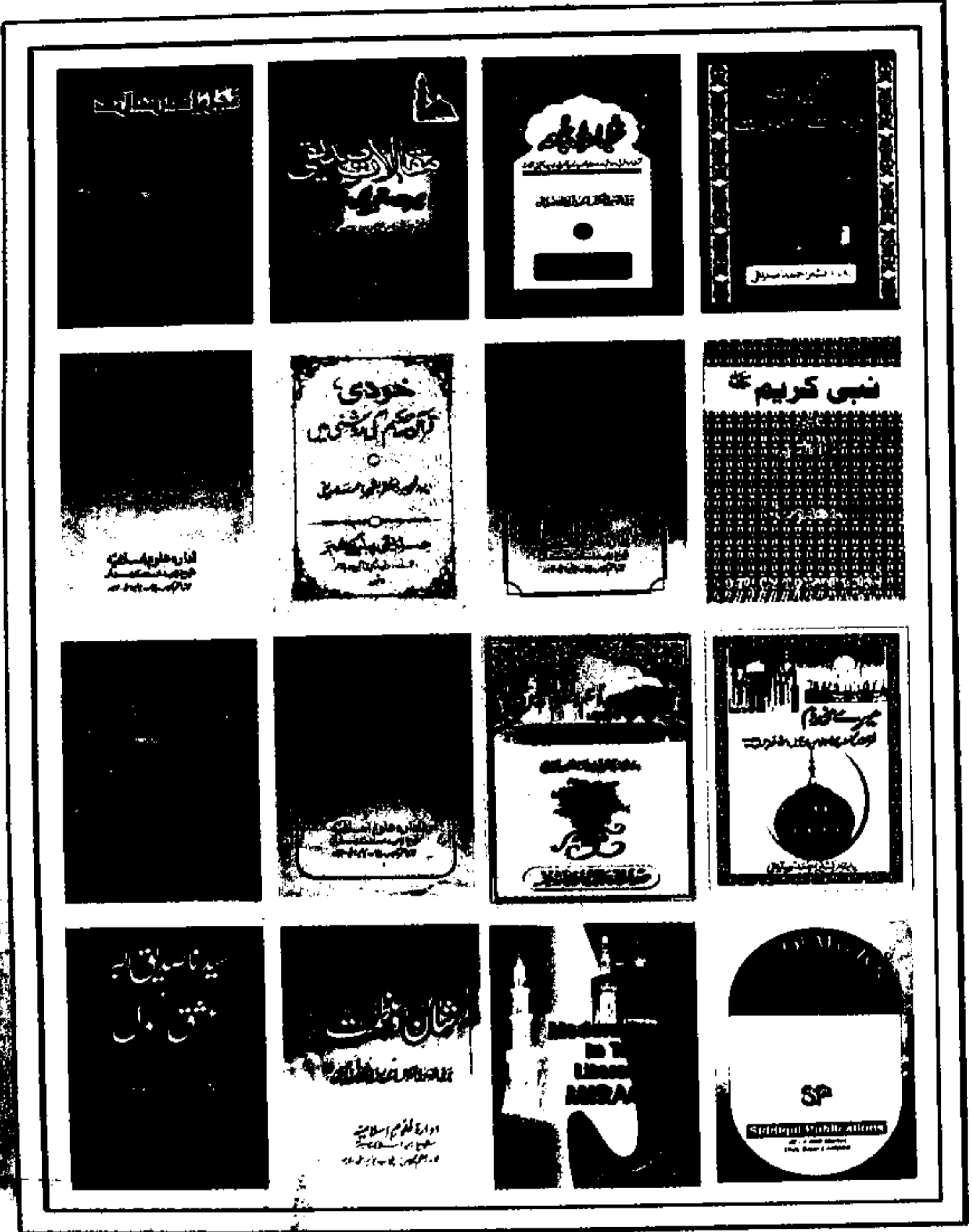
1- 118- روشن پارک عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال نزد ملتان چوکی لاہور

042-8450161 - 0333-4357440

2- دفتر ماہنامہ نور اسلام کاشانہ شیر رہانی 5-جمیری سٹریٹ ہجویری محلہ

نزد دربار داتا گنج بخش لاہور 042-7313356

پروفیسر ڈاکٹر شیر احمد صدیقی صاحب کی لائبریری



صدیق پبلی کیشنز

118 - روشن پارک عقب سوشل سیکورٹی ہسپتال، نزد ملتان چوکی، لاہور۔

042-8450161-0333-4357440

دفتر ماہنامہ نور اسلام، کاشانہ شیر رہانی، 5-1 اجیری سٹریٹ، جوہری محلہ

نزد دربار داتا گنج بخش، لاہور 042-7313356